Kirjeitä unelmien tulevaisuudesta

Hyvä elämä nuorten tulevaisuuskertomuksissa

Ella Heimonen

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalipsykologia

Yhteiskuntatieteiden laitos

Itä-Suomen yliopisto

Kesäkuu 2022

Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta
Yhteiskuntatieteiden laitos
Oppiaine: sosiaalipsykologia
Heimonen, Ella: Kirjeitä unelmien tulevaisuudesta. Hyvä elämä nuorten tulevaisuuskertomuksissa.
Pro gradu -tutkielma, 110 sivua, 1 liite (1 sivu)
Kesäkuu 2022

Tiivistelmä

Tutkin pro gradu -tutkielmassani nuorten käsityksiä positiivisesta tulevaisuudesta kirjeitä tulevaisuudesta -menetelmän avulla. Kolmesta toisen asteen oppilaitoksesta kerättiin 63 kirjoitelmaa, joissa nuoret eläytyivät positiiviseen tulevaisuuteen ja kirjoittivat kirjeen nykyhetkeen kuvitellusta tulevaisuudesta. Tarkastelen tutkielmassani sitä, miten nuoret kuvittelevat tulevaisuuttaan ja miten hyvä elämä näyttäytyy heidän tulevaisuuskertomuksissaan. Tutkielman tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, miten nuoret rakentavat käsityksiä hyvästä tulevaisuudesta.

Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä toimii narratiivinen teoria ja sosiokulttuurinen lähestymistapa tulevaisuudenkuvitteluun. Narratiivisen teorian mukaan ihminen jäsentää elämäänsä ja ympäröivää elämää tarinoiden avulla. Tarinoiden kertominen on sosiaalista toimintaa, jossa kulttuurissa vallitsevat tarinamallit luovat perustan yksilöiden kertomille tarinoille. Sosiokulttuurisessa lähestymistavassa tulevaisuudenkuvittelun nähdään sekä perustuvan nykyhetkeen että vaikuttavan nykyisyydessä toimimiseen, rakentuen vuorovaikutuksessa sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön kanssa.

Aineistossani esiintyvät käsitykset hyvästä elämästä eriteltiin neljäksi tarinatyypiksi juonen perusteella: menestyksekkään elämänpolun tarina, arkirealistinen tarina, itsetoteutuksen tarina ja utopistisen yhteiskunnan tarina. Tarinatyypit asettuvat koordinaatistoon, jonka akselit muodostuvat vahvasta tai heikosta toimijuudesta sekä eudaimonisesta tai hedonisesta hyvinvointikäsityksestä. Tulosteni perusteella hedoninen hyvinvointikäsitys ja vahva toimijuus ovat nuorten

tulevaisuuskäsityksissä yleisimmin edustettuina. Tällöin materiaalinen omaisuus sekä ydinperheen ja työn ympärille keskittyvä arki muodostavat hyvän elämän ytimen.

Tutkielmani perusteella voi päätellä, että sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä esiintyvät käsitykset hyvästä ja tavoittelemisen arvoisesta elämästä ohjaavat nuorten kertomuksia tulevaisuuden hyvästä elämästä. Tulevaisuudenkuvittelussa ei tuoteta uusia tai yllättäviä tarinoita, vaan tarinatyypit pitkälti toistavat kulttuurissa tarjolla olevia tarinamalleja. Tarinatyyppien juonet kytkeytyvätkin saatavilla oleviin kulttuurisiin tarinamalleihin, mutta toisaalta myös nuorten elämäntilanteeseen. Kuvaa tulevaisuudesta rakennetaan nykyhetken ohjaamana ja kuviteltu tulevaisuus puolestaan ohjaa toimintaa nykyhetkessä.

Asiasanat: tulevaisuudenkuvittelu, narratiivisuus, nuoret, hyvä elämä

Säilytyspaikka: Itä-Suomen yliopiston kirjasto

University of Eastern Finland, Faculty of Social Sciences and Business Studies
Department of Social Sciences
Subject: social psychology
Heimonen, Ella: Letters from a dreamed future. Good life in young people's future narratives.
Master's Thesis, 110 pages, 1 appendix (1 page)
June 2022

Abstract

This Master's thesis is a study on young people's conceptions about a positive future and good life. 63 letters from three secondary level schools were collected utilizing the letters from the future method. Young people were asked to mentally place themselves into a positive future and to write a letter to the present based on the imagined future scenario. The aim of the study is to examine the ways in which good life is understood by young people and to shed light on the ways that young people construct stories about a positive future.

The theoretical viewpoint of the study is based on narrative theory and on the sociocultural viewpoint to imagination. The central claim of the narrative theory is that people make sense of themselves and the world surrounding them through stories. Storytelling is a social action in which the stories told by individuals are influenced by the cultural story models in the social and cultural setting in which the storyteller is located. In the sociocultural viewpoint to imagination the future is seen as both shaped by the present and influencing the actions of the individuals in the present. The views on the future are seen as being construed in the interaction between the individual and his or hers social and cultural environment.

The collected letters were divided into four categories based on the plot of the letters: the story of a successful life path, the story of everyday realism, the story of self-actualization and the story of utopistic society. The four storytypes were placed on a coordinate system which has two dimensions: agency (strong–weak) and conception on welfare (hedonic–eudaimonic). The results show that hedonic conception on welfare and strong agency were the prevalent elements in the letters.

Good life is understood by young people as safe everyday life surrounded by nuclear family and material wealth.

The results of this study imply that the social and cultural factors influence the conceptions about a good life. The plots of the four storytypes are based on both available cultural story models and the current reality as it is experienced by young people. The future narratives constructed by young people are not novel or surprising; instead, they mostly repeat the conventional story of a good life. The conception of the future is thus built on the present, and the imagined future scenario in turn influences the behaviour of the individual in the present.

Keywords: narrative futuring, narrativity, young people, good life
Place of storage: University of Eastern Finland Library

Sisällysluettelo

1 Johdanto 1

1.1 Tutkielman aihe ja merkitys 1

1.2 Tutkielman rakenne 3

2 Tulevaisuudenkuvittelu sosiokulttuurisessa viitekehyksessä 5

2.1 Tulevaisuudenkuvittelu 5

2.1.1 Tulevaisuuteen suuntautunut ihminen 5

2.1.2 Tulevaisuudenkuvittelun tutkimus 7

2.1.3 Sosiokulttuurinen lähestymistapa tulevaisuudenkuvitteluun 10

2.2 Nuorten tulevaisuuskäsitykset 13

2.2.1 Nuoruus ikävaiheena 13

2.2.2 Nuorten tulevaisuuskäsitykset 16

2.2.3 Hyvä elämä ja toimijuus 20

2.3 Narratiivinen teoria 26

2.3.1 Narratiivisen teorian taustaa 26

2.3.2 Tieteenteoreettiset lähtökohdat 29

2.3.3 Tarinamallit 30

2.3.4 Narratiivinen tulevaisuudenkuvittelu 32

2.4 Tutkimuskysymykset 36

3 Aineisto, menetelmät ja analyysi 38

3.1 Aineistonkeruumenetelmä 38

3.2 Aineiston kerääminen 41

3.3 Aineiston kuvaus 43

3.4 Aineiston analyysi 45

3.5 Tutkijan positio ja eettisten ongelmien huomiointi 50

4 Tulokset 54

4.1 Menestyksekkään elämänpolun tarina 54

4.2 Arkirealistinen tarina 61

4.3 Itsetoteutuksen tarina 70

4.4 Utopistisen yhteiskunnan tarina 77

4.5 Yhteenveto 85

5 Johtopäätökset 88

5.1 Hyvä elämä kirjeissä 88

5.2 Tarinatyypit 92

5.3 Tutkimustulosten arviointi ja hyödyntäminen 95

5.4 Lopuksi 99

Lähteet 102

Liitteet 110

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Tarinatyyppien sijoittuminen koordinaatistoon 49

Taulukkoluettelo

Taulukko 1. Arvojen jakautuminen kahteen hyvinvointiajattelun tapaan Salosta ja Konkkaa (2017) mukaillen.....23
Taulukko 2. Aineiston jakautuminen tarinatyyppeihin.....47

1 Johdanto

1.1 Tutkielman aihe ja merkitys

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani nuorten käsityksiä tulevaisuudesta ja hyvästä elämästä narratiivisen tulevaisuudenkuvittelun näkökulmasta. Aineistoni muodostuu 63 tulevaisuuskertomuksesta, jotka kerättiin syksyllä 2021. Hyödynnän tutkielmassani Soolsin ja Moorenin (2012) kehittämää kirjeitä tulevaisuudesta -menetelmää[1] (*letters from the future*), jossa osallistujat asettuvat johonkin tulevaisuuden hetkeen mielessään ja kirjoittavat kuvitteellisesta hetkestä käsin kirjeen nykyhetkeen. Tutkielmani tarkoituksena on tuottaa tietoa nuorten käsityksistä hyvästä elämästä ja tulevaisuudesta sekä näiden käsitysten rakentumisesta.

Tulevaisuus ja siihen liittyvät käsitykset ovat olleet jo muutaman vuosikymmenen ajan tutkimuksen kohteena niin psykologiassa kuin sosiaalitieteissäkin. Kiinnostavia kysymyksiä ovat tällöin olleet nuorten tulevaisuutta koskevat toiveet ja pelot (Aapola-Kari & Wrede-Jäntti, 2017; Nurmi, Poole & Singer, 1995), nuorten tapa valmistautua tulevaisuuteen (Sica, Crocetti, Ragozini, Aleni Sestito & Serafini, 2016) sekä kyky suunnitella tulevaisuutta tehokkaasti (Taylor, Pham, Rivkin & Armor, 1998). Nuorten ja tulevaisuuden yhteys niin tutkimuksessa kuin julkisessa keskustelussa vaikuttaa olevan vahva (Myllyrinne, 2017).

Sosiaalipsykologisessa tutkimuksessa tulevaisuudenkuvittelua on lähestytty kollektiivisena toimintana, jossa yksilöiden käsitykset tulevaisuudesta rakentuvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, perustuen kulttuurissa tarjolla oleviin normeihin, käsityksiin ja tarinoihin. Tulevaisuudenkuvittelu kytkeytyy tällöin muun muassa sosiaalisen identiteetin sekä kollektiivisen muistin käsitteisiin. Yksilöiden käsitykset heille relevanteista

[1] Kirjeitä tulevaisuudesta -menetelmästä on aiemmin käytetty suomennosta kirje tulevaisuudesta (Hänninen ym., 2021). Englanninkielisessä nimessä on käytetty monikkoa, jonka takia käytän menetelmästä nimitystä kirjeitä tulevaisuudesta.

ryhmäjäsenyyksistä sekä ryhmien ja yhteisöjen käsitykset omasta historiastaan vaikuttavat siihen, miten tulevaisuus nähdään. (De Saint-Laurent, Obradovic & Corriere, 2018.)

Zittoun ja Gillespie (2016; 2018) ovat kehittäneet sosiokulttuurisen näkökulman kuvitteluun[2] (*imagination*), joka perustuu Vygotskin (1994; 2004) tuotantoon liittyen mielikuvituksen, leikin ja kulttuurin yhtymäpintoihin. Kuvittelun ajatellaan laajentavan ihmiskokemusta koko elämänkulun ajan: mielikuvituksen avulla ihminen pystyy ylittämään toisaalta oman taitotasonsa ja ymmärryksensä sekä konkreettisen todellisuuden, luoden aktiivisesti uutta koettuun todellisuuteen perustuen (Vygotski, 1994, s. 282–283; 2004, s. 9). Lapsena mielikuvitusta hyödynnetään lähinnä leikin yhteydessä, joka nuoruudessa muuttuu unelmoinniksi (*daydreaming*) (Vygotski, 1994 s. 273–275). Aikuisuudessa kuvittelu sen sijaan on keskeinen kulttuuria tuottava ja kehittävä prosessi, mutta myös tieteellisten ja teknologisten saavutusten taustalla vaikuttava tekijä (Vygotski, 2004, s. 9–10). Kuvittelun nähdään tällöin olevan keskeinen osa ihmisenä olemista: kuvittelu toisaalta orientoi yksilön todellisuuteen, mutta se myös luo ihmiselle tyypillistä, kulttuuriin ja historiaan sulautunutta elämää (Zittoun & Cerchia, 2013, s. 313–314).

Sosiokulttuurisessa näkökulmassa ihmisen nähdään hyödyntävän aiempia kokemuksiaan sekä kulttuurissa vallalla olevia käsityksiä luodessaan tulevaisuudenkuvia. Yksilön kuvittelu siis kytkeytyy siihen sosiokulttuuriseen taustaan, missä hän elää. Tulevaisuudenkuvittelulla nähdään olevan vaikutus nykyhetkessä toimimiseen, esimerkiksi motivoimalla toimimaan omien tavoitteiden puolesta. Toisaalta nykyisyydestä kumpuaa tarve kuvitella tulevaisuutta. Näin mennyt, nykyinen ja tuleva kietoutuvat sosiokulttuurisessa näkökulmassa yhteen. (Zittoun & Gillespie, 2016.)

Zittounin ja Gillespien (2018) mukaan tulevaisuudenkuvittelulla onkin aina jokin laukaiseva tekijä, mikä saa aikaan tarpeen heittäytyä kuvitelmaan. Nykypäivänä erilaiset riskit ja epävarmuus vaikuttavat värittävän arkipäivän kokemusta. Globaalit ongelmat, kuten ilmastonmuutos ja aseelliset konfliktit ovat omiaan herättämään huolta sekä omasta että muiden elämästä. Samalla ne saattavat lisätä voimattomuuden kokemuksia. Omat

[2] Käytän kuvittelun käsitettä silloin, kun on kyse toiminnasta eli mielikuvituksen käyttämisestä.

vaikutusmahdollisuudet nähdään vähäisinä laajojen ongelmien edessä. (Särkelä & Suoranta, 2016.) Koettu epävarmuus saattaakin lamaannuttaa ihmisen, mutta tyypillisemmin epävarmuus herättää tarpeen etsiä uusia toimintamahdollisuuksia itselle. Erityisesti siirtymävaiheet saatetaan kokea epävarmuutta tuottavina, ja niistä kumpuava epävarmuus taas ohjaa nuoria kuvittelemaan tulevaisuuden mahdollisuuksia uudella tavalla. (Zittoun, 2007, s. 196.)

Nuorten on tänä päivänä helppo seurata globaaleja kehityskulkuja, jotka omalta osaltaan vaikuttavat käsityksiin tulevaisuudesta. Media ja internet välittävät nopeasti tietoa tapahtumista kaikkialla maailmassa, ja internetin kautta on mahdollista seurata reaaliaikaisesti tapahtumien kulkua. Globaalit trendit leviävät hetkessä paikasta toiseen sosiaalisen median kautta. Näiden kehityskulkujen voidaan nähdä muuttaneen myös aikaperspektiiviä. Aika on ikään kuin tiivistynyt: enemmän asioita tapahtuu lyhyemmässä ajassa, ja arjen tahti on kiihtynyt. Alati tapahtuvien muutoksien vuoksi myös tulevan ennakoiminen on haastavaa. (Du Bois-Reymond, 1998; Sools & Mooren, 2012, s. 204; Ylijoki, 2014.)

Aiheesta tekee yhteiskunnallisesti ajankohtaisen se, että maailmassa tapahtuva muutos vaikuttaa nopeutuneen. Tällöin myös käsitykset tulevaisuudesta muuttuvat häilyväisemmiksi. Ilmastonmuutos, väestönmuutos ja eriarvoistuminen saattavat vaikuttaa siihen, että tulevaisuuden näkymät näyttävät pessimistisiltä. Myös yllättävät kriisit, kuten koronaviruspandemia, saattavat muuttaa käsityksiä siitä, mitä tulevaisuudessa on luvassa. Sosiaalipsykologisesti aiheesta kiinnostavan tekee se, että kuviteltu tulevaisuus kertoo samalla siitä, miten nuoret hahmottavat nykyhetken. Lisäksi positiiviset tulevaisuuskertomukset voivat paljastaa hyvään elämään liittyviä jaettuja käsityksiä sekä valottaa nuorten tapaa rakentaa kertomuksia hyvästä elämästä. Tutkielmani linkittyy näin osaksi tulevaisuuden ja mielikuvituksen sosiaalipsykologista tutkimusta.

1.2 Tutkielman rakenne

Tutkielmassani tarkastelen nuorten kirjoittamia kirjeitä positiivisesta tulevaisuudesta. Positiivisissa tulevaisuuskertomuksissa tarkastelen erityisesti sitä, millaisena nuoret

kuvaavat hyvän elämän. Aineiston analyysi on toteutettu narratiivisesti. Tutkimuskysymykseen pyrin vastaamaan luokittelemalla kirjeitä tarinatyyppeihin perustuen kirjeiden juoneen.

Tutkielmassani pyrin selvittämään, millaisena hyvä elämä näyttäytyy nuorten tulevaisuuskertomuksissa ja millaisiin tarinatyyppeihin kirjeet jakaantuvat. Oletan, että sosiaalisella ja kulttuurisella kontekstilla, josta käsin nuoret ovat kirjoittaneet kirjeitä, on vaikutus siihen, miten sekä hyvä elämä että oma tulevaisuus käsitetään. Hyvän elämän käsityksien ja näin myös tarinatyyppien perusta ei ole yksin osallistujieni mielikuvituksen tuotetta, vaan se kytkeytyy ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen. Mitkä tekijät ovat tavoittelemisen arvoisia, miten hyvä elämä yleensä etenee ja mitä hyvällä elämällä tarkoitetaan ovat kysymyksiä, joihin saadaan arkielämässä erilaisia vastauksia sanallisesti ja sanattomasti, tietoisesti ja tiedostamatta.

Tutkielmani rakenne on seuraavanlainen: ensimmäiseksi esitän tutkielmani kannalta relevanttia kirjallisuutta. Aloitan kirjallisuuskatsauksen esittelemällä tulevaisuudenkuvittelun tutkimusta sekä sosiokulttuurisen näkökulman tulevaisuudenkuvitteluun. Seuraavaksi syvennyn nuoruuteen ikävaiheena ja nuorten tulevaisuuskäsityksiin sekä tarkastelen hyvän elämän ja toimijuuden kytköksiä tulevaisuuskäsityksiin. Tämän jälkeen esittelen narratiivista teoriaa ja narratiivisen tulevaisuudenkuvittelun näkökulmaa. Luvussa 3 kuvaan käyttämiäni metodeja, aineistonkeruuprosessia sekä aineiston analyysia. Luvun lopuksi pohdin tutkielmani tekemiseen liittyneitä eettisiä puolia. Seuraavassa eli neljännessä luvussa tuon esille saamiani tuloksia muodostamieni tarinatyyppien kautta. Luvun lopuksi teen yhteenvetoa tuloksistani. Viimeisessä eli viidennessä luvussa esitän johtopäätöksiä saamistani tuloksista, pohdin tulosteni merkitystä ja hyödynnettävyyttä sekä esitän jatkotutkimuksen mahdollisuuksia.

2 Tulevaisuudenkuvittelu sosiokulttuurisessa viitekehyksessä

Tässä luvussa esittelen tutkielmani teoreettisen viitekehyksen, joka perustuu kuvittelun sosiokulttuuriseen malliin. Aloitan luvun esittelemällä tulevaisuudenkuvittelun tutkimusta ja esittelen tarkemmin sosiokulttuurisen lähestymistavan tulevaisuudenkuvitteluun. Seuraavaksi tarkastelen tarkemmin nuorten tulevaisuuskäsityksiä. Samalla käsittelen nuoruutta ikävaiheena sekä hyvää elämää ja toimijuutta, ja näiden tekijöiden kytköksiä tulevaisuuskäsityksiin. Tämän jälkeen tarkastelen narratiivista teoriaa ja sen sisällä erityisesti tarinamalleja sekä narratiivista tulevaisuudenkuvittelua. Päätän luvun rajaamalla tutkimuskysymyksiä suhteessa esittelemääni teoreettiseen viitekehykseen.

2.1 Tulevaisuudenkuvittelu

2.1.1 Tulevaisuuteen suuntautunut ihminen

Tulevaisuuden ajattelemisen ja suunnittelemisen on nähty olevan ihmisille tyypillistä toimintaa. Seligman (2016, s. ix–x) käyttää ihmisestä nimitystä *homo prospectus* kuvastamaan ihmisen kykyä prospektioon eli kykyä suuntautua tulevaisuuteen. Tulevaisuuteen suuntautuneisuus nähdään tällöin tekijänä, joka erottaa ihmisen suhteessa muihin elollisiin olentoihin. Ihmisen kyky selviytyä perustuu pitkälti siihen, että hän pyrkii ennakoimaan tulevaa.

Tulevaisuuden merkityksellisyys näyttää lisäksi korostuvan silloin, kun ihmistä tarkastellaan toimijana. Hännisen (1992) mukaan ihmisen toimintaa on perinteisesti tarkasteltu kahdesta eri näkökulmasta: joko se selittyy joistain ihmisestä riippumattomista ja hänen ulkopuolellaan olevista tekijöistä taikka ihminen on kykenevä itsenäisesti ohjaamaan omaa toimintaansa. Ensiksi mainitussa katsantotavassa, jota esimerkiksi behaviorismi edustaa, tapahtumat muodostuvat itsenäisten ja erillisten liikkeiden sarjasta. Yhden ilmiön ”törmääminen” toiseen aiheuttaa liikkeen biljardipallojen kaltaisesti. Tällöin muodostuu tapahtumaketju, jossa jokaisen ketjun osa linkittyy kausaalisesti edelliseen. Samoin katsotaan, että inhimillinen toiminta muodostaa ärsykkeiden ketjun, jossa jokainen

ihmisen reaktio selittyy jollain edellisellä ärsykkeellä. Selitysketju jatkuu myös tulevaan, jolloin tulevaa on mahdollista ennustaa menneen perusteella. (Ylijoki, 2014, s. 37–38.)

Sen sijaan analyyttisessa hermeneutiikassa, eksistentiaalisessa psykologiassa ja marxilaisessa psykologiassa korostetaan ihmisen intentionaalisuutta ja tavoitteeseen suuntautuneisuutta. Näiden lähestymistapojen edustama ihmiskäsitys toimii ikään kuin vastalauseena positivistiselle ja deterministiselle ihmiskäsitykselle. Toiminta ei johdu suoraan menneestä, vaan se selittyy tulevan kautta. Inhimillinen toiminta on pyrkimystä saavuttaa päämääriä, jotka eivät vielä toteudu nykyhetkessä. Olennaista on myös ihmisen kyky tehdä valintoja: toiminta ei ole ulkoapäin määrättyä, vaan ihmisen on aina mahdollista valita toisin. (Hänninen, 1992.)

Samoin Vygotskin (2004, s. 8–9) mukaan ihmisen olisi lähes mahdotonta sopeutua tulevaan, jos hän toimisi pelkästään menneisyyden kokemuksien viitoittamalla tavalla. Tulevaisuudessa toimiminen olisi tällöin mahdollista vain siinä määrin, missä tulevaisuus vastaa menneisyyttä, ja ihminen olisi kykenemätön toimimaan selviytymistä edistävällä tavalla uusissa tilanteissa. Ihminen ei siis käytöksessään vain toista mennyttä, vaan muovaa aktiivisesti ja luovalla tavalla uutta tietoa ja uusia käytösmalleja aiempiin kokemuksiinsa perustuen. Vygotski (mt., s. 9) näkee erityisesti luovan toiminnan suuntaavan ihmistä tulevaisuuteen: ”*Nimenomaan ihmisen luova toiminta tekee ihmisestä olennon, joka on suuntautunut tulevaisuuteen, luoden tulevaisuuden ja siten muuttaen omaa nykyisyyttään.*”[3] Luovalla toiminnalla taas tarkoitetaan uutta tuottavaa toimintaa, joka perustuu aivojen kykyyn yhdistellä tietoa ja kokemuksia uudella tavalla (mt., s. 9–10).

Ihmisen toimijuutta korostavassa katsantotavassa tulevaisuus rakentuukin yksilöllisten ja kollektiivisten pyrkimysten, ihanteiden, ideaalien ja päämäärien kautta. Tulevaisuus ei siis näyttäydy tyhjänä ja abstraktina tilana. Tulevaisuuden mahdolliset tapahtumat kuvitellaan jo tapahtuneiksi, jonka kautta omaa toimintaa voidaan suunnitella ja ohjata. Tulevaisuuden ennakointi ja sen herättämät toiveet ja pelot muovaavat siten nykyisyyttä,

[3] ”*It is precisely human creative activity that makes the human being a creature oriented toward the future, creating the future and thus altering his own present*.”

ohjaten ihmistä tekemään valintoja, joiden avulla saavuttaa haluttu tulevaisuus taikka vältellä pelottavaa tulevaisuutta. (Ylijoki, 2014, s. 38.)

Mielen kuvittelukyvyn onkin nähty olevan adaptiivista, ihmisen selviytymistä edistävää. Baumeister ym. (2016) mukaan ihminen yrittää ennakoida tulevaisuutta omien tavoitteidensa saavuttamiseksi. Ihminen ei pyri ennustamaan tarkalleen, mitä tulee tapahtumaan. Sen sijaan hän simuloi mielessään useita mahdollisia tapahtumakulkuja, jotka ohjaavat hänen toimintaansa. Mielikuvien herättämät tunteet esimerkiksi kertovat siitä, ovatko päämäärään pääsemiseksi vaadittavat toimet liian vaativia tai riskialttiita suhteessa tavoitteen toteutumisesta saatavaan palkintoon. Useiden tapahtumakulkujen kuvittelu myös mahdollistaa valmistautumisen erilaisiin tilanteisiin ja suunnittelemaan omaa toimintaa sen mukaisesti.

Tulevaisuuden merkityksellisyydestä ihmiselle kertonee lisäksi se, kuinka paljon tulevaa ajatellaan. Baumeister ym. (2020) toteuttaman tutkimuksen mukaan ihmiselle vaikuttaa olevan tyypillistä ajatella nykyisyyttä ja tulevaisuutta. Tutkittavia pyydettiin vastaamaan eri aikoina päivää kyselyyn puhelimensa kautta, jossa heidän tuli kertoa lomakkeen avulla, mitä olivat ajatelleet kyselypyynnön saapuessa, mikä heidän mielentilansa oli, koskiko ajatus mennyttä, nykyisyyttä vai tulevaisuutta ja kuinka merkityksellinen ajatus oli. Mennyttä ajateltiin suhteellisen vähän ja nämä ajatukset koettiin epämiellyttäviksi. Tulevaisuuden ajattelu sen sijaan koettiin merkityksellisemmäksi verrattuna nykyisyyden ajatteluun, ja tulevaisuutta koskevat ajatuksissa oli usein kyse tulevan suunnittelusta. Etenkin eri aikaulottuvuuksia yhdistelevät ajatukset, kuten nykyisyyden merkityksen pohtiminen tulevan kannalta, koettiin merkityksellisiksi. Tutkimuksen perusteella ihmiset siis ajattelivat pääasiassa nykyhetkessä relevantteja asioita, mutta sen lisäksi he miettivät ja suunnittelivat paljon tulevaisuutta.

2.1.2 Tulevaisuudenkuvittelun tutkimus

Tulevaisuutta ja sen kuvittelemista on tutkittu psykologian alalla useammasta eri näkökulmasta. Tulevan kuvittelemisesta on myös käytetty useampia eri käsitteitä. Esimerkiksi Taylor ym. (1998) käyttävät tulevaisuuden kuvittelusta käsitettä mentaalinen simulointi,

kun taas Sools ja Mooren (2012) käyttävät tulevaisuudenkuvittelun (*futuring*) käsitettä. Sica ym. (2016) sen sijaan viittaavat *futuring*-käsitteellä tulevaisuuden suunnitteluun. Tässä tutkielmassa tulevaisuudenkuvittelulla viitataan kaikkeen tulevaisuutta koskevaan tutkimukseen, jossa tarkoituksena on eläytyä tulevaisuuteen. Tulevaisuudenkuvittelussa ihminen luo mielessään kokonaisvaltaisen kuvan mahdollisesta tulevaisuuden tapahtumasta: mitä, missä, miten ja milloin tapahtuu.

Tulevaisuudenkuvittelu, mentaalinen simulointi, voidaan jakaa kahteen eri muotoon: prosessikuvitteluun ja lopputuloskuvitteluun. Ensin mainitussa yksilö kuvittelee tulevaisuuden sarjana tekoja, jotka johtavat kohti tulevaisuutta. Kuvitelmassa korostuu suunnitelmallisuus sekä toiminnallisuus: yksilö joutuu pohtimaan, miten hän pääsee nykyhetkestä tulevaisuuteen. Yksilöä saatetaan pyytää esimerkiksi kuvittelemaan itsensä tekemään jotain, mikä edistää haluttuun lopputulokseen pääsemistä. Lopputuloskuvittelussa sen sijaan kuvitellaan pelkästään toivottu päämäärä. Lopputuloskuvittelua hyödynnettäessä yksilöä saatetaan pyytää keskittymään kuvitelman emotionaaliseen puoleen, kuten siihen, miten ylpeä yksilö on itsestään tai kuinka tyytyväiseksi hän tuntee itsensä. (Taylor ym., 1998.)

Taylor ym. (1998) ovat tutkineet mentaalisen simuloinnin vaikutusta opiskelusuorituksiin. Tutkimuksessa käytettiin molempia tulevaisuudenkuvittelun tapoja. Prosessikuvitteluasetelmassa olleet opiskelijat kuvittelivat itsensä lukemassa tenttiin sekä sulkemassa aktiivisesti häiriötekijöitä pois. Lopputuloskuvittelussa opiskelijat kuvittelivat pelkästään positiivisen lopputuloksen, tässä tapauksessa hyvän tenttituloksen. Prosessikuvitteluasetelmassa olevat opiskelijat pärjäsivät parhaiten tentissä. Lopputuloskuvittelun vaikutukset tenttitulokseen olivat myös positiivisia, mutta heikompia kuin prosessikuvitteluasetelmassa.

Taylor ym. (1998) toteavatkin, että lopputuloskuvittelua ovat tukeneet lähinnä itseapuoppaiden kirjoittajat. Lopputuloskuvitelma saattaa saada kuvittelijan tuntemaan olonsa hyväksi, mutta se ei välttämättä auta häntä saavuttamaan tavoitteitaan. Pikemminkin se voi olla pyrkimysten haittana: lopputuloskuvittelu hillitsee yksilön tarvetta toimia, sillä hän

kokee olonsa hyväksi ja turvalliseksi. Tällöin omia ponnisteluja vähennetään kuvitelman synnyttämän positiivisen illuusion vallassa. Lopputuloskuvitelma ei sisällä tavoitteen saavuttamiseen liittyviä vaivalloisia puolia, kuten aktiivista ponnistelua tai kilpailevista intresseistä pidättäytymistä. Vaadittava ponnistelu ja työmäärä aliarvioidaan suunnitelman puuttuessa, eikä lopputuloskuvitelma tarjoa konkreettisia aineksia oman toiminnan ohjaamiseksi. (Oettingen, 2012; Oettingen, Pak & Schnetter, 2001; Taylor ym., 1998.)

Tulevaisuudenkuvittelun kannalta keskeistä kuitenkin on se, että yksilö tietää, mitä hän tavoittelee. Oettingen ym. (2001) mukaan tulevaisuudenkuvitteluun kuuluu kaksi vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa tulevaisuus nähdään positiivisessa valossa, jossa yksilö simuloi mielessään toivottuja tapahtumakulkuja ja tavoitteita. Toisessa vaiheessa sen sijaan yksilö lähestyy tulevaisuutta varovaisemmin, lähes pessimistisesti. Tällöin kartoitetaan erilaisia vaikeuksia ja ongelmia, joita toivotun tavoitteen tielle voi asettua.

Oettingen ym. (2001) painottavat, että vaiheet etenevät nimenomaan tässä järjestyksessä. Mikäli yksilö ensin kuvittelee tavoitteeseen liittyviä hankaluuksia ja esteitä, yksilö ei saa aikaiseksi toimia. Positiivisen tulevaisuuden kuvittelu sen sijaan ankkuroi yksilön tavoitteeseen, mikä auttaa häntä ponnistelemaan vaikeuksista huolimatta kohti haluttua tulevaisuutta. Positiivisen tulevaisuuden kuvittelu on siis tarpeellinen vaihe tulevaisuutta suunnitellessa. Yksilö sitoutuu todennäköisemmin tavoitteeseen, kun hän ponnistelee jonkin itselleen tärkeän asian puolesta. (Oettingen, 2012.)

On myös huomattava, että tulevaisuudenkuvittelua voidaan hyödyntää erilaisissa tilanteissa. Taylorin ym. (1998) tutkimuksessa kyse oli konkreettisesta suoriutumisesta suhteellisen rajatussa tilanteessa. Tutkimukseen osallistuneet opiskelijat tiesivät jo, mitä he haluavat, ja heillä saattoi olla myös jokin käsitys siitä, mitä toivottuun lopputulokseen pääseminen vaatii. Kun tavoite on jo tiedossa, ei positiivinen lopputuloskuvittelu enää välttämättä tuo lisäarvoa suoritukseen. Kuitenkin voi olla tilanteita, joissa yksilö on epävarma tai täysin tietämätön siitä, mitä hän tavoittelee. Esimerkiksi masentunut ihminen saattaa olla hyvinkin tietoinen elämässään olevista vaikeuksista, kun taas toiminnan loppupäämäärä voi olla epäselvä.

2.1.3 Sosiokulttuurinen lähestymistapa tulevaisuudenkuvitteluun

Kuten edellä on todettu, tulevaisuudenkuvittelua on lähestytty useammasta eri näkökulmasta. Usein tutkimuksessa kuitenkin painottuvat yksilölliset psykologiset tekijät, ja tulevaisuudenkuvittelun sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus jäävät ottamatta huomioon. Yksilön kuvitellessa tulevaisuuttaan hän hyödyntää niitä sosiaalisia ja kulttuurisia resursseja, joita tietyssä paikassa ja ajassa on tarjolla. Samoin omien viiteryhmien tulevaisuus esimerkiksi konfliktitilanteissa kietoutuu yksilön käsityksiin hänen henkilökohtaisesta tulevaisuudestaan. Pelkästään yksilöön keskittyvä näkökulma jää siis varsin kapea-alaiseksi. (De Saint-Laurent, Obradovic & Carriere, 2018, s. 4–5.)

Sosiaalipsykologisessa tutkimuksessa tulevaisuudenkuvittelua on lähestytty pääosin siitä näkökulmasta, miten ihmiset muodostavat kollektiivisia representaatioita tulevasta sekä epäsuoremmin muun muassa kollektiivisen muistin, sosiaalisen identiteetin, kollektiivisen toiminnan ja mielikuvituksen näkökulmasta. Se, keitä olemme, mihin ryhmiin identifioidumme, mitä voimme saada kollektiivisesti aikaan ja minkä koemme mahdolliseksi, vaikuttavat myös siihen, millaiseksi tulevaisuuden kuvittelemme. (De Saint-Laurent, Obradovic & Carriere, 2018, s. 5–7.)

Yksi lähestymistapa tulevaisuudenkuvitteluun on sosiokulttuurinen malli kuvittelusta (Zittoun & Cerchia, 2013; Zittoun & Gillespie, 2016; 2018). Kuvittelu voi koskea niin mennyttä, vaihtoehtoista nykyhetkeä kuin tulevaakin. Sosiokulttuurisessa mallissa mielikuvituksen käyttö, kuvittelu, on mielen irtaantumista välittömästä todellisuudesta, jolloin kuvittelua kuvataan silmukan (*loop*) kaltaisena. Kuvittelun päätteeksi niin sanotusti palataan todellisuuteen, yhdistyen (*recouple*) jälleen välittömään sosiaaliseen ympäristöön. Kehityspsykologisissa teorioissa kuvittelun on tyypillisesti nähty kurovan umpeen (*gap-filling*) ajattelun ja todellisuuden välistä epäsuhtaa, jolloin mielikuvitus auttaa yksilöä eheyttämään lähtökohtaisesti pirstaleisena nähtyä kokemusmaailmaa. Sosiokulttuurisessa mallissa kuvittelu sen sijaan käsitetään kokemusta laajentavana tai rikastuttavana tekijänä: mielikuvitus ei sinänsä paikkaa puutteita mielen ja todellisuuden välillä, vaan se auttaa ylittämään oman käsityskyvyn. (Zittoun & Cerchia, 2013, s. 306–309, s. 313.)

Zittoun ja Gillespie (2018, s. 16–18) käyttävät esimerkkinä lasta, joka oppitunnin aikana katselee ikkunasta ulos ja kuvittelee ikkunasta näkyvässä puussa olevan majan, jossa lapsi taistelee taivaalta laskeutunutta lohikäärmettä vastaan. Mielikuva saa lapsen hymyilemään itsekseen. Esimerkissä tulee esille sosiokulttuurisessa mallissa kuvitteluun liitettävät kolme tekijää. Ensinnäkin kuvittelun taustalla on jokin laukaiseva tekijä, kuten esimerkin lapsen kokema tylsyys oppitunnilla, muuttunut elämäntilanne tai epävakaat yhteiskunnalliset olot. Toiseksi kuvittelussa hyödynnetään kulttuurisia ja materiaalisia resursseja, joita yksilölle on kertynyt elämänkulun aikana. Lapsen kuvittelun resursseina on voitu käyttää muun muassa omakohtaisia kokemuksia puissa kiipeilystä sekä erilaisia tarinoita lohikäärmeistä. Kolmanneksi kuvittelun lopuksi palataan välittömään sosiaaliseen ympäristöön, josta koituu omia seurauksiaan, kuten muutos mielialassa tai päätös toimia tietyllä tavalla.

Kuvittelun seurauksena voi syntyä myös kulttuurisia tuotoksia, kuten elokuvia tai romaaneja, jotka voivat toimia resurssina muiden ihmisten kuvittelulle. Zittoun ja Gillespie (2018, s. 17–20) kuvaavat näitä tuotoksia kuvittelun kiteytyminä (*crystallized outputs of imagination*). Kuvittelun kiteytymien merkitys näkyy erityisesti kollektiivisessa kuvittelussa. Kollektiivisella kuvittelulla tarkoitetaan useamman ihmisen jakamaa, pitemmällä aikavälillä tapahtuvaa kuvittelua, jossa aiemmin tapahtuneen kuvittelun tuotoksena syntyneet kulttuurituotteet toimivat resurssina myöhemmälle kuvittelulle. Yksilöitten kuvittelu rakentuu siis sille, mitä ihmiset ovat aiemmin kuvitelleet ja samalla se toimii rakennusaineena jatkossa tapahtuvalle kuvittelulle.

Kulttuuriset tuotokset voivat olla myös kuvittelun laukaisevana tekijänä: esimerkiksi romaanin lukeminen vaatii lukijalta eläytymistä tapahtumiin, jonka lisäksi fiktiivisiä tapahtumia tarkastellaan suhteessa omiin kokemuksiin, tunteisiin ja muistoihin (Zittoun & Cerchia, 2013, s. 315, s. 319–320). Glaveanu ym. (2018) tarkastelivat artikkelissaan 6–12-vuotiaiden puolalaisten lasten piirtämiä kuvia voitosta ja voittamisesta sosiokulttuurisen kuvittelun näkökulmasta. Lapsille ensin kerrottiin Ranskassa Louvren taidemuseossa sijaitsevasta Samothraken Nike -veistoksesta, jonka jälkeen heille annettiin tehtäväksi piirtää veistokselle kasvot ja halutessaan muita elementtejä, kuvastaen voitokasta Nikeä. Veistos

ja sen puuttuvat osat toimivat tällöin mielikuvituksen herättäjänä, jota täydennettiin omakohtaisten kokemusten kautta. Eräässä piirroksessa Nikestä on tullut paras soturi fiktiivisessä Star Wars -maailmassa, kun taas toinen lapsi kuvasi Niken balettimestarina. Lapset siis hyödynsivät erilaisia kulttuurisia elementtejä luodessaan kuvaa voitosta veistoksen avulla.

Sen lisäksi, että kuvittelua hyödynnetään yksilöllisiin päämääriin, kuvittelu voi olla myös laajemman joukon jakamaa, kollektiivista. Zittoun ja Gillespie (2018, s. 20–21) olettavat, että kollektiivisella kuvittelulla voi olla laaja-alaisia, ryhmiä tai koko yhteiskuntaa koskevia seurauksia. Kuvittelun vaikutus ryhmien ja yhteiskunnan toimintaan voi tehdä siitä myös poliittista, esimerkiksi jos tietty ryhmä käyttää kuvitelmaa omaa toimintaansa ajavana voimana. Tällöin keskeiseksi nousee kuvitteluun liittyvä sosiaalinen kontrolli: kuinka paljon ryhmän sisällä kontrolloidaan ryhmän jäsenten kuvittelua, eli kuinka keskitettyä tai jaettua (*distributed*) se on. Vahvasti kontrolloituna kuvittelussa vain tietynlaiset kuvitelmat ja kulttuurituotteet ovat sallittuja ja ”vääränlaisia” kuvitelmia tuottavia pyritään vaientamaan. Kun kuvittelu on taas jaettua, yksilöillä on mahdollisuus tuottaa kuvitelmia yksin ja dialogisesti sekä vapaus hyödyntää saatavilla olevia kulttuurisia elementtejä, ja toisaalta vapaus kyseenalaistaa kulttuurissa esiintyviä kuvittelun muotoja.

Esimerkkinä kollektiivisesta kuvittelusta voidaan pitää kuuhun liittyvää kuvittelemista ja kylmän sodan aiheuttamaa muutosta kuvitteluun. Jo ennen kylmää sotaa kulttuuriset tuotteet, kuten Jules Vernen kirjoittamat kirjat ja George Mélièsin lyhytelokuva matkasta kuuhun kutsuivat kuvittelemaan mahdollisuutta matkustaa avaruuteen. Kuitenkin vasta Neuvostoliiton vuonna 1957 avaruuteen lähettämä Sputnik 1 -satelliitti kiihdytti avaruusmatkaamiseen liittyvän kollektiivisen kuvittelun. Sputnik 1 ja kylmän sodan aiheuttama yleinen levottomuus toimivat tällöin laukaisevana tekijänä Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välisessä ”avaruuskilvassa”. Kuuta ei enää nähty mystisenä ja saavuttamattomana taivaankappaleena, vaan valloitettavana kohteena, johon liittyi poliittisia intressejä. Tätä mielikuvaa kuusta pyrittiin levittämään muun muassa postimerkkien, julisteiden ja televisio-ohjelmien avulla niin Neuvostoliitossa kuin Yhdysvalloissakin. (Zittoun & Gillespie, 2016, s. 111–124; 2018.)

Myös utopian, ihanteellisen yhteiskunnan kuvittelua voidaan pitää kollektiivisen kuvittelun tuotoksena. Zittounin ja Gillespien (2016, s. 120–121) mukaan utopia on sekä kuvittelun tuotos että sosiaalisen muutoksen ajamisen väline. Utopistinen ajattelu ei ole kuitenkaan ollut suosittua viime vuosikymmeninä. 1900-luvulla utopia on käsitetty pitkälti absoluuttisena ja dogmaattisena järjestelmänä. Utopistinen pyrkimys täydellisyyteen hahmottuu totalitaristisena, yrityksenä pakottaa valtio tiettyyn täydellisyyden muottiin. (Eskelinen, Lakkala & Laakso, 2020, s. 3–6.) Kahden maailmansodan ja Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen usko utopistisiin pyrkimyksiin onkin heikentynyt. Tästä huolimatta ihmisen toimintaa näyttää kuvaavan pyrkimys parempaan niin tieteen kuin politiikankin parissa. Utopistisen kuvittelun voi nähdä kuuluvan osaksi ihmisen toimijuutta: unelma paremmasta inspiroi ihmistä toimimaan tulevaisuuden saavuttamiseksi. (Zittoun & Gillespie, 2016, s. 123.)

2.2 Nuorten tulevaisuuskäsitykset

2.2.1 Nuoruus ikävaiheena

Nuoruudelle on esitetty useampia määritelmiä, jonka takia nuoruuden tarkka määrittely on jokseenkin haastavaa. Nuorisolain (1285/2016) mukaan nuorella tarkoitetaan alle 29-vuotiasta henkilöä. Tyypillisesti nuoruudella tarkoitetaan ikäkautta, joka asettuu lapsuuden ja aikuisuuden väliin. Käsitykset siitä, missä vaiheessa lapsesta tulee nuori ja nuoresta aikuinen kuitenkin vaihtelevat (Juntunen, 2019, s. 3). Nuoruuden ikävaihe myös jaetaan nykyään yhä useampiin alakategorioihin, kuten varhaisnuoruuteen, myöhäisnuoruuteen ja nuoreen aikuisuuteen (Du Bois-Reymond, 1998, s. 64).

Nuoruus usein hahmottuu pääasiassa siirtymävaiheena lapsuuden ja aikuisuuden välillä. Näin se myös näyttäytyy tulevaisuuteen suuntautuneena: nuoruus on aikaa, jolloin tehdään valintoja, jotka vaikuttavat pitkäkantoisesti tulevaisuuden elämään. Nuoruuteen aikakautena myös liitetään normatiivisia odotuksia, joissa tulevaisuuden suunnitelmat painottuvat. Vanhemmat, opettajat ja vertaiset odottavat nuoren sekä suunnittelevan tulevaisuuttaan että tekevän tulevaisuuteen kantavia valintoja. Nuoret pohtivat omaa

identiteettiään ja paikkaansa maailmassa, jonka lisäksi koulu- tai työpaikan valinta ohjaa nuorta tietynlaiselle elämänpolulle. (Nurmi, 1991, s. 8–9; Nurmi, Poole & Seginer, 1995.)

Nuoruuden ikäkautena on nähty pitkittyneen: aikuisuuden merkkeinä pidetyt tekijät, kuten taloudellinen itsenäistyminen, työelämään siirtyminen ja oman perheen perustaminen lykkääntyvät (du Bois-Reymond, 1998). Suomessa ensisynnyttäjien keskimääräinen ikä on 1990-luvun loppupuolella ollut 28 vuotta ja ensimmäistä kertaa naimisiin menevien keskimääräinen ikä on naisilla 28 vuotta, miehillä 30 vuotta (Oinonen, 2003, s. 127–128). Tämä trendi näyttää jatkuneen samankaltaisena 2020-luvulle tultaessa. Vuonna 2020 lapsia syntyi eniten 30–34 vuotta täyttäneille ja ensisynnyttäjien ikä oli noin 28 vuotta (Tilastokeskus, 2021). Perheen perustaminen sijoittuu siis myöhäisnuoruuteen tai nuoreen aikuisuuteen.

Samoin siirtymä työelämään on vaikeutunut ja tulevaisuuden ennustaminen on tullut hankalammaksi. Tietyn elämänvaiheen saavuttaminen, kuten opintojen valmistuminen, ei enää välttämättä takaa ongelmatonta siirtymää seuraavaan normatiiviseen elämänvaiheeseen. Nuori saattaa muuttaa omilleen, mutta palata myöhemmin asumaan vanhempiensa luokse. Samoin koulutuksen, työllistymisen ja työttömyyden lyhytaikaiset jaksot saattavat seurata toisiaan useamman kerran ilman, että nuori saavuttaa vakiintunutta asemaa työmarkkinoilla. (Du Bois-Reymond, 1998; Kojo, 2010.)

Ihmisten elämässä kuitenkin on useimmiten useita kääntymäkohtia iästä riippumatta, jolloin herää kysymys siitä, mikä erottaa nuorten siirtymät elämän siirtymävaiheista yleisesti ottaen. Jos nuoruus käsitetään lähinnä siirtymien kautta, niin silloin on ero nuoruuden ja aikuisuuden välillä näyttäytyy epäselvänä. Zittounin (2007) mukaan nuoruudelle ominaista on se, että nuoret käyttävät kulttuurituotteita, kuten musiikkia, elokuvia tai kirjoja symbolisina resursseina siirtymissä, joka liittyy sanotun symbolisen vastuun (*symbolic responsibility*) kehittymiseen. Symbolisella vastuulla tarkoitetaan kulutusvalintoihin ja itseilmaisuun liittyvää vastuuta. Yhtä yhtenäistä symbolista viitekehystä ei enää ole, vaan nuorilla on entistä suuremmat mahdollisuudet valita itsenäisesti kulttuuristen tuotteiden, arvojen ja symbolisten merkitysten joukosta. Nuori joutuu siis luomaan itse merkityksen

elämälleen symbolisten resurssien avittamana. Toisaalta nuoren odotetaan käyttäytyvän ”*aikuisten tavoin*”, jolloin hänellä on myös implisiittinen vastuu symbolisten resurssien käyttötavoistaan. Nuorilla on paljon tilaa kuluttaa haluamiaan kulttuurisia tuotteita ja ilmaista mielipiteitään, mutta toisaalta nuorta voidaan rankaista esimerkiksi loukkaavan sisällön katselemisesta. (Mt., s. 197–198.)

Nuorten siis odotetaan ottavan vastuuta kulutusvalinnoistaan, mutta toisaalta nuoruuteen liitetään toisinaan myös lyhytjänteisyys. Nuoruus saattaakin näyttäytyä elämyshakuisena ja hedonisena aikana, jolloin nykyisyyden mukavuudet nousevat ensisijaiseksi tulevaisuuden suunnittelun sijasta (Salasuo, 2007, s. 59–60). Du Bois-Reymondin (1998) tutkimukseen osallistuneet nuoret eivät halunneet sitoutua pysyvästi valintoihin, vaan nuoruudessa haluttiin tehdä vapaasti erilaisia kokeiluja ennen sitoutumista. Palkkatyön ympärille keskittyvän arjen ei nähty tukevan aineettomien arvojen mukaista elämää, kuten itsensä toteuttamista. Aikuisuus nähtiin nuoruudelle vastakkaisena: aikakautena, jolloin luovutaan leikkimielisyydestä ja jäädään jumiin velvollisuuksiin kanssa. Nuoret haaveilivat vapaudesta toteuttaa itseään, päättää omista aikatauluistaan itsenäisesti ja riittävästä toimentulosta itsensä toteuttamisen tueksi.

Sitoutumisen tiettyihin valintoihin on kuitenkin nähty olevan osana nuoruudessa tehtävää identiteettityötä. McAdamsin (2001, s. 101–102) mukaan nuoruudessa identiteettikysymykset nousevat erityisen keskeisiksi. Identiteetillä tarkoitetaan tässä tapauksessa yksilön tapaa järjestää oma minuutensa, joka antaa yksilölle tunteen elämän eheydestä ja merkityksellisyydestä. Nuori alkaa ymmärtää, että on olemassa kysymyksiä, joihin ei ole yhtä oikeaa vastausta. Yhdellä ihmisellä on useita, toisinaan ristiriitaisia vaihtoehtoja elämässään, joiden väliltä hän voi valita. Samalla hän kokee painetta sitoutua vain yhteen valintaan monien joukosta.

Näiden valintojen yhteydessä nuori alkaa pohtimaan paikkaansa maailmassa ja sitä, mitä se merkitsee hänen kannaltaan. McAdams (2001, s. 102) kuvailee nuoruuteen liittyvää pohdintaa seuraavasti: ”*En tiedä, mitä olen nyt, mutta en ole enää sama kuin mitä olin*

ennen."[4] Identiteetti on pyrkimys yhdistää näitä kokemuksen ristiriitaisia ja vaihtelevia puolia. Ajan myötä tavoitteet, pyrkimykset ja tunteet muuttuvat, ja eri ihmisten seurassa oma käyttäytyminen saattaa muuttua. Nämä irtonaiset minuuden palaset yritetään yhdistää identiteetissä mielekkääksi kokonaisuudeksi. Identiteettityö ei kuitenkaan pääty nuoruuteen, vaan omaa identiteettiä joudutaan muovaamaan läpi elämän (McAdams, 1997).

Habermas ja Bluck (2000) esittävät, että yhtenäisen elämäntarinan muodostamiseksi tarvitaan tiettyjä kognitiivisia taitoja, joiden käyttö mahdollistuu vasta nuoruusiässä. Heidän mukaansa on neljä eri yhtenäisyyden (*coherence*) muotoa, joita nuoren on sekä ymmärrettävä että osattava hyödyntää toiminnassaan: ajallinen, biografinen, kausaalinen ja temaattinen yhtenäisyys. Esimerkiksi kyky asettaa normatiivisia elämänvaiheita aikajärjestykseen, yhteenvetojen tekeminen tarinoista sekä ihmisten toiminnan monipuolinen selittäminen näyttävät vahvistuvan nuoren vanhetessa, ollen vahvimmillaan myöhäisnuoruudessa ja aikuisuudessa. Myös nuoruusiälle tyypilliset sosiaaliset ja kulttuuriset vaatimukset motivoivat kehittämään yhtenäisen elämäntarinan.

2.2.2 Nuorten tulevaisuuskäsitykset

Tulevaisuuden suunnittelu on nähty olennaisena osana nuoruutta. Nuoren oletetaan tekevän valintoja eri vaihtoehtojen välillä sekä pohtivan omaa elämänpolkuaan. (McAdams, 2001.) Oletus ja odotus nuorten tulevaisuuteen suuntautuneisuudesta on niin vahva, että puutteellinen tulevaisuuden suunnittelu voi olla peruste nuoren elämään puuttumiselle. Nuorten oletetaan tuottavan niin sanottua tulevaisuuspuhetta eli suunnittelevan muun muassa koulutus- ja työllistymisvaihtoehtojaan sekä pohtivan omien valintojen seurauksia pitemmällä aikatähtäimellä. Tulevaisuuspuhe kertoo niistä teoista, joiden avulla nuori voi edistää omia tulevaisuuden näkymiään. (Ollila, 2008.)

Nuorten tulevaisuuskäsitykset kytkeytyvät nykyhetkeen. Vallitsevat yhteiskunnalliset olot ja nuorille merkitykselliset yhteisöt vaikuttavat siihen, millaisena tulevaisuus nähdään.

[4] *I don't know what I am now, but I am no longer what I was.*

Käsitystä omasta tulevaisuuden elämästä rakennetaan osana sosiaalista identiteettiä, näkemystä omasta paikasta yhteiskunnan ja erilaisten sosiaalisten yhteisöjen jäsenenä. (Aapola-Kari & Wrede-Jäntti, 2017, s. 159.) Kuten edellä todettiin, tulevaisuuden suunnitteleminen kuuluu vahvasti nykyajan nuoruuteen. Koulu ja perhe instituutioina kannustavat nuorta pohtimaan omia toiveitaan tulevaisuuden suhteen, ja nämä toiveet taas kytkeytyvät niiden viiteryhmien arvoihin, joihin nuoret kuuluvat.

Nuorten tulevaisuuskäsityksiä onkin tutkittu useammasta eri näkökulmasta niin psykologian, kasvatustieteiden kuin sosiaalitieteidenkin alalla. Nurmi ym. (1995) ovat tutkineet eri taustoista tulevien nuorten pelkoja ja toiveita tulevaisuuden suhteen. Tutkimuksessa tarkasteltiin muun muassa kulttuuristen odotusten vaikutusta siihen, miten nuoret hahmottavat tulevaisuuttaan. Esimerkiksi Israelissa, jossa varusmiespalvelu kuuluu pakollisena kaikille nuorille, nuoret päättävät koulutuksensa tavanomaisesti yli 20-vuotiaina, kun taas Australiassa ja Suomessa koulutus saattaa päättyä jo aiemmin. Näiden kulttuuristen tekijöiden oletettiin vaikuttavan siihen, mitä asioita nuoret odottavat tulevaisuudeltaan ja missä vaiheessa he arvioivat niiden toteutuvan. Kaikista kulttuuritaustoista tuleville nuorille ikävaiheeseen liittyvät normatiiviset odotukset, kuten koulutukseen, työllistymiseen ja perheellistymiseen liittyvät toiveet ja pelot olivat yleisimpiä.

Aapola-Kari ja Wrede-Jäntti (2017) ovat samoin tarkastelleet nuorten tulevaisuuden unelmia ja pelkoja. Yleisimmät toiveet tulevaisuuden elämälle olivat työ, oma asunto ja perhe. Yleisimmät pelot taas liittyivät työllistymiseen, terveyteen ja toimeentuloon. Niin sanotut aikuisuuden merkkipaalut näkyivät sekä nuorten toiveissa että peloissa: vakituinen työpaikka, oma koti ja ydinperhe olivat yleisimpiä toiveita, kun taas erityisesti työllistymisen ja toimeentulon varmistamisen haasteet huolettivat nuoria. Nuorten toiveet olivat siis pitkälti perinteisiä, mutta toisaalta myös yksilöllistyminen näkyi nuorten toiveissa. Nuoret haaveilivat mahdollisuudesta matkustaa tai asua ulkomailla, mielekkäästä työstä ja laajoista mahdollisuuksista vapaa-ajan viettoon.

Tulevaisuuden toivojen sisällön lisäksi on tutkittu sitä, miten paljon nuoret ylipäätänsä suunnittelevat tulevaisuuttaan. Sica ym. (2016) tarkastelivat italialaisten nuorten ja

nuorten aikuisten identiteetin vahvuuden ja sosiaalisen tuen vaikutusta tulevaisuuden suunnitteluun. Tutkimuksessa havaittiin, että identiteettityylillä sekä ystäviltä saadulla sosiaalisella tuella oli yhteys nuorten tulevaisuuden suunnitteluun. Sosiaalinen tuki vaikutti niin, että identiteetin muodostamista välttelevän kohdalla sosiaalinen tuki oli yhteydessä heikompaan tulevaisuuden suunnitteluun, kun taas tulevaisuuttaan suunnittelevan kohdalla sosiaalinen tuki vahvisti edelleen tulevaisuuden suunnittelua. Ystävien sosiaalisen tuen vaikutus vahvisti siis nuorilla jo ennestään olevia taipumuksia.

Särkelän ja Suorannan (2016) eläytymismenetelmää hyödyntävässä tutkimuksessa selvitettiin nuorten tulevaisuudenkäsityksiä henkilökohtaista elämää laajemmasta näkökulmasta. Nuorille annettiin tehtäväksi eläytyä joko dystooppiseen tai utopistiseen tulevaisuudenkuvaan, johon perustuen he kirjoittivat kirjoitelman. Kirjoituksissa maailmassa olevat ongelmat usein nähtiin ihmisten aiheuttamina, joihin vaikuttaminen koettiin vaikeaksi. Kirjoituksissa utopistinen tulevaisuus käsitettiin epätodellisen ihmeen kaltaiseksi, kun taas dystopiatulevaisuus nähtiin todennäköisempänä vaihtoehtona. Toivoa herättävänä asiana tuotiin esille yhteisöllinen, ympäristötietoinen nykysukupolvi, joka nuorten näkemysten mukaan osaa tehdä tulevaisuuden kannalta positiivisia valintoja verrattaessa aiempiin sukupolviin. Nuoret olivat tietoisia globaaleista ilmiöistä, mutta kytköksiä näiden ilmiöiden välille ei välttämättä osattu muodostaa.

Tulevaisuudenkäsityksiin näyttääkin vaikuttavan niiden välittömyys kokemuksen kanssa. Esimerkiksi vuoden 2018 Nuorisobarometrissä nuorten käsitys maailman tulevaisuudesta oli paljon synkempi kuin heidän käsityksensä Suomen tulevaisuudesta ja heidän omasta tulevaisuudestaan. Etenkin henkilökohtaiseen tulevaisuuteen suhtauduttiin positiivisesti. (Pekkarinen & Myllyniemi, 2019.) Rubin (2000) on tarkastellut tätä ilmiötä väitöskirjassaan. Nuoret näkivät oman tulevaisuutensa valoisana ja täynnä toivoa, kun taas maailman kohtalona tulisi olemaan tuho ja hävitys: luonto on saastunut, epäarvoisuus on kasvanut ja rikollisuus on jatkuvassa nousussa.

Rubinin (2000) mukaan epäsuhta henkilökohtaisten ja globaalien tulevaisuuskäsityksien välillä johtuu siitä, että nuoret elävät muutoksen ajassa, jossa vanhempien moderni

elämäntapa ja siihen liittyvät materiaaliset arvot eivät enää sovi muuttuviin olosuhteisiin. Nopeasti muuttuvissa ja epävarmoissa oloissa ei ole tarjolla selkeitä vihjeitä siitä, millaiset taidot, arvot tai elämäntavat voisivat olla hyödyllisiä tai sopivia tulevaisuuden maailmassa. Tästä epätietoisuudesta kumpuava epävarmuus johtaa pessimistisiin näkemyksiin, joissa omat vaikutusmahdollisuudet ovat olemattomat. Voi olla, että tästä samasta epätietoisuudesta johtuen toivotuissa tulevaisuuksissa korostetaan vanhempien sukupolvien vaalimia ihanteita, kuten materiaalisen hyvinvoinnin saavuttamista. Henkilökohtaista elämää koskevissa tulevaisuudenkuvissa nuoret tyypillisesti saavat hyvän työpaikan ja heillä on omakotitalo, kesämökki sekä kaksi lasta.

Tulevaisuuden koetun epävarmuuden onkin nähty vaikuttavan nuorten tulevaisuuskäsityksiin. Leccardin (2006) mukaan tulevaisuus modernin ajan alussa nähtiin ensin mahdollisuutena tehdä kokeiluja vapaasti. Jälkimodernina aikana tulevaisuus kuitenkin määrittyy epävarmuustekijänä, joka on pikemminkin rajoite kuin vapautta tuottava tekijä. Nykyhetkestä tulee ensisijaisesti tulevaisuuteen valmistautumista. Tulevaisuus on taas tila, johon omaa elämänsuunnitelmaa rakennetaan: kuka minusta tulee ja millaista elämää elän. Tulevaisuuden epävarmuuden lieventämiseksi nykyhetkessä työstetään projekteja, jotka kantavat pitkälle tulevaisuuteen. Esimerkiksi kouluttautumista voi pitää projektina, jolla on pitkäaikaisia vaikutuksia nuoren elämään. Leccardi kutsuu tätä selviytymisstrategiaa viivästetyksi mielihyväksi (*delayed gratification*).

Tulevaisuuteen valmistautuminen nykyisyydessä on Leccardin (2006) mukaan ollut olennainen toimintatapa onnistuneessa siirtymässä nuoruudesta aikuisuuteen. Kuitenkin epävarmuuden ja muutoksien lisääntyessä tärkeämpänä näyttäytyy avoimuus tulevaisuutta kohtaan ja kyky heittäytyä mahdollisuuksiin, silloin kun niitä tarjoutuu. Etukäteen ei ole välttämättä mahdollisuutta suunnitella tulevaa kovin pitkälle, jolloin niin sanottu viivästetyn mielihyvän taktiikka ei välttämättä enää ole toimiva. Nuorilla näyttää olevan kaksi mahdollista suhtautumistapaa epävarmaan tulevaisuuteen: joko se käännetään voitoksi ajattelemalla tulevaisuutta mahdollisuutena eri asioiden kokeilemiseen, tai sitten epätietoisuus aiheuttaa ahdistusta, jonka takia nuori kääntyy nykyhetken puoleen. Tulevaisuutta ei tällöin mietitä lyhyitä aikavälejä pidemmälle ja nuori keskittyy lähinnä

saattamaan loppuun jo aloittamansa projektit. Tällaista lyhytjänteistä tulevaisuusorientaatiota on kutsuttu laajentuneeksi nykyisyydeksi.

Laajentunut nykyisyys vaikuttaa koskevan erityisesti marginaaliin asettuvia nuoria. Kojo (2010) on tutkinut työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien 17–26-vuotiaiden nuorten tulevaisuuskäsityksiä teemahaastattelujen avulla. Nuoret tavoitettiin työllistämistoimien piiristä. Haastateltujen nuorten tulevaisuutta leimasi epätietoisuus ja epävarmuus: tulevaisuus muodostui lyhyistä pätkistä, kuten työllistymis- ja työttömyysjaksoista tai varusmiespalveluksesta. Elämää suunniteltiin vain lyhyt pätkä kerrallaan, eikä pitemmän tähtäimen suunnitelmia nähty mahdollisiksi tai kannattaviksi. Rubinin (2000) tuloksista poiketen nuoret suhtautuivat myös omaan tulevaisuuteensa pessimistisesti. Tämän lisäksi laajemmat yhteiskunnan ilmiöt, kuten ympäristön saastuminen, kouluampumiset ja sodat huolettivat nuoria.

Normatiiviset odotukset pitkälti siis hallitsevat nuorten tulevaisuuskäsityksiä koskevaa tutkimusta. Usein nuorten tulevaisuudenkäsityksiä koskeva tutkimus kohdistuu nuorten henkilökohtaisen tulevaisuuden suunnitteluun, kuten siihen, kuinka paljon nuori on ajatellut ja suunnitellut tulevaa työllistymistään (Nurmi, Poole & Signer, 1995; Sica ym., 2016). Toisaalta nämä teemat ovat usein nuorten itsensä esille nostamia. Tulevaisuus saattaa siis nuorille näyttäytyä lähinnä suunnitelmallisena etenemisenä kohti täysivaltaista yhteiskunnan jäsenyyttä. Kouluttautuminen, työllistyminen, perheellistyminen ja sosioekonomisen aseman vakiintuminen ovat tällöin tärkeitä teemoja.

2.2.3 Hyvä elämä ja toimijuus

Tulevaisuuskäsityksiin usein kytkeytyy näkemys siitä, mitä hyvä elämä on. Omaa tulevaisuutta koskevat toiveet kuvastavat hyvää ja merkityksellistä elämää, jota kohti pyritään etenemään. Toimijuus taas linkittyy hyvään elämään ja tulevaisuuskäsityksiin siten, että oma toiminta ohjaa sitä, millaiseksi oma elämä muodostuu. Häkkinen ja Salasuo (2017, s. 179) määrittelevät toimijuuden yksilötasolla tapahtuvaksi pyrkimykseksi ohjata omaa elämäänsä niiden mahdollisuuksien puitteissa, jotka yksilöllä on. Hyvän elämän on kansantajuisesti ymmärretty olevan *"tavoitteiden motivoimaa ja tiettyihin päämääriin*

suuntautuvaa toimintaa sekä tunnetta elämän hallinnasta" (mt., s. 179). Hyvä elämä ja toimijuus linkittyvät näin yhteen: hyvä elämä on toimijuuden tuottamaa sekä sen lopputulos.

Hyvän elämän on usein nähty rakentuvan materiaalisen vaurauden kautta, mutta myös aineettomat tekijät vaikuttavat kokemukseen hyvästä elämästä. Toinen tapa lähestyä hyvää elämää on määritellä se onnellisuutena, jolloin subjektiivinen merkityksenanto on keskeisessä asemassa. Onnellisuutta taas voidaan määrittää subjektiivisen hyvinvoinnin avulla, eli sen perusteella, miten hyvänä ihminen kokonaisuudessaan pitää omaa elämäntilannettaan. Yleinen tapa mitata subjektiivista hyvinvointia on elämäntyytyväisyyteen perustuvien mittareiden avulla. (Salonen & Konkka, 2017.)

Viimeaikaisessa tutkimuksessa subjektiivisesta hyvinvoinnista on erotettu kaksi ulottuvuutta: hedoninen ja arvioiva (*evaluative*) hyvinvointi. Hedonisella hyvinvoinnilla tarkoitetaan pitkälti nykyhetkeen kytkeytyvää arviointia, jossa mielihyvän kokemus ja kärsimyksen puute ovat keskeisiä tekijöitä (Salonen & Konkka, 2017, s. 139). Hedoninen hyvinvointi sitoutuu siihen kontekstiin ja ympäristöön, jossa yksilö kunakin hetkenä on: miten tyytyväinen hän on työhönsä, omaan terveydentilaansa ja ympäristöönsä. Arvioivalla hyvinvoinnilla taas tarkoitetaan laajempaa elämäntyytyväisyyttä, kokonaisvaltaista arviota hyvinvoinnista elämänkulun kannalta. Arvioivaan hyvinvointiin liittyy myös implisiittisesti eudaimoninen ulottuvuus, jolla viitataan elämän merkityksellisyyteen ja tarkoituksellisuuteen. (Graham, 2016, s. 425, s. 435–436; Lucas, 2016, s. 409.)

Klassinen tapa tarkastella hyvinvointia onkin hedonistisen ja eudaimonistisen hyvinvoinnin teorian avulla. Hedonismi viittaa ajattelutapaan, jossa hyvinvointi perustuu yksilön kokemuksille. Klassisessa hedonismissa nautinto on toivottavaa ja tuottaa hyvinvointia, kun taas kipu on vältettävää ja tuottaa pahoinvointia. Tätä käsitystä voidaan laajentaa niin, että positiiviset kokemukset ovat hyväksi ja negatiiviset kokemukset epätoivottavia. Tätäkin hedonismin määrittelytapaa on mahdollista tarkentaa vielä siten, että onnellisuutta tuottavat tekijät ovat hyväksi yksilölle ja onnellisuutta poistavat tekijät huonoksi. (Gregory, 2016, s. 114–116.)

Hedonismi on ollut historiallisesti suosittu hyvinvoinnin teoria, mutta ongelmalliseksi teorian tekee se, että osa positiivisista kokemuksista vaikuttaa olevan intuitiivisesti parempia kuin toiset. Niin sanotussa kokemuskoneajatteluleikissä yksilö on kiinni koneessa, joka tuottaa hänelle keinotekoisten kokemusten kautta paljon nautintoa ja vähän kipua. Hedonistisen teorian mukaan hän siis käytännössä voi hyvin. Kuitenkin elämä koneen ulkopuolella vaikuttaa paremmalta kuin elämä koneeseen kytkettynä, sillä koneen tuottamat kokemukset eivät ole aitoja, eikä yksilö todella pysty saavuttamaan koneessa kokemiaan asioita. Hedonistisessa teoriassa on kuitenkin vaikeaa tehdä erottelua kokemuskoneen tuottamien kokemusten ja oikeiden kokemusten välillä. Hedonistisen teorian mukaan koneessa eletty elämä voisi siis olla parempaa kuin koneen ulkopuolinen elämä. (Gregory, 2016, s. 119–121.)

Eudaimonismi taas perustuu Aristoteleen ajatteluun, jossa hyvinvointi nähdään hyveellisenä elämänä. Yksilön omalla subjektiivisella käsityksellä ei ole niinkään väliä: eudaimonian nähdään olevan tavoittelemisen arvoista riippumatta yksilön subjektiivisista tuntemuksista. Eudaimonia viittaa objektiiviseen kukoistamiseen ihmisenä, ihmisyyden tehtävän täyteen toteuttamiseen. Kukoistaminen määrittyy muun muassa hyveiden noudattamiseksi sekä rationaaliseksi toiminnaksi tai viisaudeksi. Siinä missä hedonismissa hyvinvoinnin nähdään olevan passiivinen kokemus, eudaimonistinen hyvinvointi vaatii yksilöltä aktiivista ponnistelua hyvinvoinnin saavuttamiseksi. Eudaimonia on enemmän prosessi kuin lopputulos, ja tässä prosessissa yksilö toimijuutensa kautta tuottaa hyvinvointia itselleen. (Besser-Jones, 2016, s. 187–189.)

On kuitenkin vaikea osoittaa, että hyveellinen elämä on välttämätöntä hyvinvoinnin kannalta. Kaikki ne, jotka kokevat hyvinvointia ja joiden elämä näyttää menevän ainakin päällisin puolin hyvin, eivät välttämättä elä hyveellisesti. Haybron (2007, s. 5–6, ref. Besser-Jones, 2016, s. 192) nostaa esimerkiksi yhdysvaltalaisen orjanomistajan ja sotapäällikkö Tšingis-kaanin, jotka omana aikakautenaan ja omassa kulttuurisessa ilmapiirissään ovat menestyneet ja voineet hyvin. Kuitenkin on selvää, että sekä orjanomistaja että Tšingis-kaani eivät ole eläneet hyveellisesti, vaan he ovat toimineet epäoikeudenmukaisesti. Besser-Jones (mt., s. 192–193) toteaa, että vaikka on mahdollista, että moraalisesti väärin

toimiva ihminen voi kokea voivansa hyvin, paras tapa saavuttaa eudaimonistinen hyvinvointi on kuitenkin toimimalla moraalisesti oikein.

Hedonisen hyvinvoinnin voi siis ajatella viittaavan enemmän aineellisiin arvoihin perustuvaan hyvinvointikäsitykseen, kun taas eudaimoninen hyvinvoinnissa aineettomat arvot korostuvat. Salonen ja Konkka (2017, s. 140–141) jakavatkin hyvinvointiajattelun kahteen eri luokkaan: teolliselle yhteiskunnalle tyypillistä säilyttämiseen ja suorituskeskeisyyteen perustuvaan hyvinvointiajatteluun sekä jälkiteolliselle globalisoituneelle yhteiskunnalle tyypilliseen universalismiin ja muutosalttiudelle perustuvaan hyvinvointiajatteluun (taulukko 1).

Taulukko 1. Arvojen jakautuminen kahteen hyvinvointiajattelun tapaan Salosta ja Konkkaa (2017) mukaillen

Säilyttäminen ja suorituskeskeisyys (hedoninen hyvinvointi)	**Universalismi ja alttius muutoksille (eudaimoninen hyvinvointi)**
perinteet, rutiinit ja toisto	luova itsensä toteuttaminen ja uudistuminen
turvallisuushakuisuus, yhdenmukaisuus	erilaisuudesta inspiroituminen, moninaisuus
vaurauden maksimointi ja omistaminen	käyttöoikeus ja saatavuus
suorituskeskeisyys ja ennustettava elämä	elämän merkityksellisyyden ja tarkoituksen tavoittelu

Salonen ja Konkka (2017, s. 138) painottavatkin, että "*hyvinvointi on arvokäsite. Hyvinvointia koskevissa tarkasteluissa on aina kysymys myös tarkastelijan arvostuksista ja niihin liittyvistä valinnoista.*" Samoin Taylorin (2004/1989) mukaan arvot jäsentävät ihmisen elämää ja

antavat sille merkityksen. Omaa elämää ja sen kulkusuuntaa peilataan suhteessa siihen, minkä elämässä koetaan olevan arvokasta, hyvää ja tärkeää. Arvot vastaavat kysymykseen siitä, mitä yksilö pitää ”hyperhyvänä”, perimmäisenä arvona. Omaa elämää arvioidaan suhteessa käsitykseen hyperhyvästä, joka tuottaa tunteen joko oman elämän merkityksellisyydestä tai merkityksettömyydestä.

Hyperhyvä ei kuitenkaan ole kaikille yksilöille sama, vaan yksilö joutuu etsimään sitä, mitä hyperhyvä on hänen elämässään. Länsimaisessa kulttuuri-ilmapiirissä arvomaailmaa kuvastaa moninaisuus ja relativistisuus: ei ole löydettävissä yhtä arvopohjaa, joka olisi ehdottomasti muita perustellumpi ja joka kumoaisi muut näkemykset. Tämän takia omia arvoja joudutaan myös perustelemaan suhteessa toisiin arvoihin, eikä omille näkemyksille voida esittää absoluuttisen varmaa perustelua. Samalla absoluuttisen moraalisen perustan puute herättää myös pelon elämän tyhjyydestä, merkityksettömyydestä ja tarkoituksettomuudesta. (Taylor, 2004/1989.)

Hyperhyvän käsitys muodostuu sekä subjektiivisten että kulttuuristen tekijöiden perusteella. Merkityksellisyys on pitkälti subjektiivinen kokemus: se on vastaamista kysymyksiin siitä, mikä on juuri minulle tärkeää tai mikä tekee minun elämästäni elämän arvoista. Samalla kuitenkin yksilö vertailee omia näkemyksiään kulttuurissa arvostettuihin tekijöihin. (Taylor, 2004/1989.) Samoin hyvän elämän käsitysten voidaan nähdä olevan sekä subjektiivisia että sosiaalisia ja kulttuurisia. Hyvään elämään liittyy subjektiivinen tuntemus, mutta lisäksi kulttuurin ja sosiaalisen ympäristön kautta välittyy malleja siitä, millaista hyvä elämä on ja mitä asioita on moraalisesti oikein haluta elämässään. Omaa elämää verrataan muiden ihmisten elämään sekä siihen, miten kulttuurissa kuvataan elämänkulkua. (Hänninen, 1999, s. 65.)

Kirjallisuudessa nuorten käsitykset hyvästä elämästä usein linkittyvät sekä tulevaisuuskäsityksiin että toimijuuteen. Juntusen (2019) mukaan nuorten elämänkulussa syntyvän toimijuuden päämääränä on hyvän elämän saavuttaminen. Toimijuuden syntymisen kannalta on olennaista, että nuori kokee hänellä olevan valtaa tehdä itsenäisiä päätöksiä sekä voimaa muodostaa omannäköisensä elämänpolun. Toisaalta nuoret myös ovat tietoisia

yhteiskunnallisista ja kulttuurisista odotuksista, joita heidän elämänkulkuunsa kohdistuu. Nuoret voivat joutua tasapainottelemaan omien haaveiden ja normatiivisten odotusten välillä. Omia toiveita tulevaisuuden elämälle joudutaan perustelemaan, kun ne eivät noudata kulttuurisia odotuksia.

Hyvä elämä Juntusen (2019, 38, 47–48) haastattelemien nuorten käsityksissä tarkoitti pitkälti niin sanottua tavallista elämää, eli tasapainoista arkea ja taloudellista pärjäämistä. Hyvän elämän rakentumisessa erityisesti sosiaalisilla suhteilla, kuten ystävillä, harrastuspiireillä ja perheellä oli tärkeä merkitys. Nuorille oli tärkeää jakaa kokemuksia muiden ihmisten kanssa ja kokea, että heidän elämänkulkunsa linkittyy osaksi muiden ihmisten elämää. Ihmissuhteiden merkityksestä kertoi myös se, että nuorten elämässä yksinäisyys näyttäytyi yleisimpänä uhkakuvana.

Hyvän elämän sisältöä voidaan valottaa myös sen vastakohdan, huonon elämän kautta. Ollilan (2008, s. 169, 175–178) väitöskirjassa tarkasteltiin menestymistä ja syrjäytymistä, ja syrjäytymisen voi nähdä edustavan huonoa elämää. Syrjäytyminen oli nuorten puheessa osattomuutta ja yhteiskunnan toiminnan ulkopuolelle jäämistä. Syrjäytyneen ihmissuhteet olivat puutteellisia tai hän oli täysin yksin, eikä hänellä ollut työpaikkaa tai muuta vastaavaa sidosta yhteiskuntaan. Nuorten puheessa korostui yksilön vastuu omasta kohtalosta. Nuorten on itsenäisinä toimijoina osattava valita oikein, jotta he pärjäisivät elämässä eivätkä syrjäydy. Kyvyttömyyden noudattaa normatiivista elämänpolkua nähtiin johtavan huono-osaisuuteen ja lopulta yhteiskunnan reunoille tai ulkopuolelle jäämiseen.

Ollilan (2008, s. 130–134) aineistossa hyvää elämää tarkasteltiin suhteessa menestykseen. Arkinen, ”muuten vaan” menestyminen oli onnellisuutta, jota jouduttiin perustelemaan jollain tavoin. Muuten vaan menestyjän hyvä elämä muodostui mieluisasta työstä, jossa pärjättiin hyvin ja ansaittiin riittävästi rahaa niin, että välttämättömyyksien lisäksi elämässä pystyi nautiskelemaan. Toimivat suhteet työkavereihin, ystäviin ja heteroseksuaaliseen ydinperheeseen olivat tärkeä osa hyvää elämää. Muuten vain menestyjä oli tyytyväinen itseensä ja elämäänsä. Itsestään selvänä näyttäytynyt menestys sen sijaan oli

materiaalista rikkautta ja noususuhdanteisen työuran siivittämänä saatua näkyvyyttä ja kuuluisuutta. Pojat useammin perustivat kertomuksissaan menestymisen rahalle ja maineelle, kun taas tyttöjen menestyskertomuksissa korostuivat ihmissuhteet ja ydinperhe.

Vaikka nuoret usein näkevät olevansa vastuussa omasta tulevaisuudestaan, niin henkilökohtaisen elämän ulkopuoliseen tulevaisuuteen ei välttämättä nähdä olevan vaikutusmahdollisuuksia. Rubinin (2000; 2013) mukaan kokemuksen välittömyys vaikuttaa nuorten uskomuksiin heidän kyvystään vaikuttaa tulevaisuuteen. Mitä kauempana henkilökohtaisesta sfääristä tulevaisuudenkuva on, sitä heikommin tulevaisuuteen koetaan voivan vaikuttaa. Nuoret uskovat pystyvänsä vaikuttamaan hyvin henkilökohtaiseen tulevaisuuteensa, mutta omalla toiminnalla ei uskota olevan yhtä paljon vaikutusta maailman tulevaisuuteen.

Toisaalta Kojon (2010) toteuttamassa tutkimuksessa työn ja koulutuksen marginaaliin sijoittuvat nuoret suhtautuivat pessimistisesti myös henkilökohtaiseen tulevaisuuteensa ja omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Marginaalisessa asemassa olevien nuorten käsitykset olivat pessimistisempiä kenties siksi, että he ovat jo joutuneet kokemaan epävarmuutta elämässään. Elämänhallinnan ongelmat ja erilaiset vastoinkäymiset ovat saattaneet heikentää uskoa omiin vaikutusmahdollisuuksiin sekä kykyyn suunnitella tulevaa pitkällä tähtäimellä. Marginaalisessa asemassa olevat nuoret kuitenkin uskalsivat myös haaveilla: toiveissa on tavallinen elämä, riittävä toimeentulo ja mahdollisuus tehdä itselle mielekkäitä asioita.

2.3 Narratiivinen teoria

2.3.1 Narratiivisen teorian taustaa

Lähtökohtana narratiivisessa teoriassa on, että ihminen hahmottaa omaa elämäänsä, identiteettiään ja ympäröivää maailmaa tarinoiden avulla. Brunerin (1987/2004) mukaan ihmisellä on kaksi ajattelun muotoa: paradigmaattinen, looginen ajattelutapa sekä tarinoiden muotoon hahmottuva narratiivinen ajattelutapa. Eletty elämä hahmottuu narratiivina, tarinana: juonellisena kokonaisuutena, jossa on alku, keskikohta ja loppu. Juoni on

tarinan läpäisevä kokonaisuus, joka tekee tarinan yksittäisistä osista merkityksellisiä. Samoin narratiivi on elämää läpileikkaava ja ihmisen tulkintaa ohjaava konstruktio. Brunerin (mt.) väite on, että ihmisellä ei ole muuta vaihtoehtoa, kuin tulkita elämää narratiivisesti.

Narratiivisessa teoriassa ihminen on lähtökohtaisesti intentionaalinen eli tavoitteellinen. Intentionaalisuus on myös vahvasti ajallisuuteen sidottua (ks. luku 2.1.1). Narratiivin ytimen muodostavat ihmisen intentionaalisuus, hänen pyrkimyksensä omien tavoitteidensa toteuttamiseksi. Yksilö toimii omien uskomustensa ja halujensa mukaisesti saavuttaakseen tiettyjä päämääriä. (McAdams, 2001, s. 103–104.) Ihminen esitetään tällöin toimijana. Hän tekee valintoja ja on kykenevä vaikuttamaan tapahtumien kulkuun. Narratiivi ei siis määrity yksilölle ulkoapäin suoraan, mutta sosiaalisena olentona ihminen rakentaa narratiivia sosiaalisten ja kulttuuristen vaikutteiden alaisena. (Hänninen, 1999).

Suomenkielisessä kirjallisuudessa narratiivisuudesta on käytetty myös nimitystä tarinallisuus. Myös sanoja tarina ja narratiivi on käytetty synonyyminomaisesti, ja viittaankin tutkielmassani narratiiviin myös tarinana. Hänninen (1999, s. 19–20; 2015) erottaa tarinan ja kertomuksen toisistaan. Kerrottu tarina ilmaisee tietyn sanoman tai mahdollisuuden konkreettisten tapahtumaketjujen kautta. Tarina itsessään on abstraktio, merkitysmuodostelma, jota voidaan soveltaa erilaisiin yhteyksiin erilaisissa muodoissa. Esimerkiksi tuhkimotarina on abstraktio, joka voidaan esittää usealla eri tavalla. Alkuperäinen Tuhkimo-satu on yksi tarinan esitystapa, jonka lisäksi tarina voidaan esittää elokuvamuodossa, näytelmänä tai esimerkiksi moderniin aikaan tuotuna versiona. Nämä eri esitystavat eli kertomukset sisältävät kaikki tuhkimotarinan perusidean. Kertomus on siis tarinan kerrottu esitysmuoto, ja yksi kertomus voi sisältää myös useampia tarinoita.

Narratiivisessa teoriassa keskeisenä ajatuksena on, että tarinoiden avulla kokemuksen kaaoksesta pyritään tekemään hallittavissa oleva, merkityksellinen kokonaisuus. Baumeisterin ja Newmanin (1994) mukaan narratiivisuuden avulla pyritään täyttämään neljää eri merkityksellisyyden tarvetta tai motivaation lähdettä, joita ihmisillä on: tarkoitus, arvot, tehokkuus ja itsearvostus. Tarkoitus tarkoittaa sitä, että tapahtumat liittyvät osaksi

tulevaa eli niillä on jokin päämäärä. Arvo tarkoittaa oikean ja väärän suhdetta, moraalisuutta. Tehokkuus tarkoittaa tunnetta siitä, että on saanut jotain aikaiseksi tai tehnyt jonkin muutoksen maailmaan. Itsearvostus on pyrkimystä tehdä itsestä hyväksyttävä omissa ja muiden silmissä.

Baumeister ja Newman (1994) näkevät, että tarkoituksellisuus on ihmisen toiminnalle tyypillistä, ja tarina kuvastaa tätä ihmisen toiminnan perusolemusta. Tarina vaatii osakseen intentiota: juoni edellyttää sitä, että henkilöhahmot pyrkivät kohti jotain päämäärää. Arvoille tai moraalille ei ole yksiselitteistä, absoluuttista perustaa, jonka takia omia uskomuksia joudutaan jatkuvasti suhteuttamaan kilpaileviin käsityksiin (Taylor, 2004/1989). Baumeisterin ja Newmanin (1994, s. 686) mukaan tämän takia on tärkeää tehdä itsestä perustellusti arvokas, muiden kunnioitettavissa oleva. Tarinan avulla yksilö voi kuvata omaa toimintaansa moraalisesti hyväksyttävänä sekä pyrkiä antamaan hyväksyttäviä syitä omille toimintatavoille.

Hännisen (1999, s. 19–23) mukaan tarinoiden avulla kokemuksen selittäminen tapahtuu niin sanotun sisäisen tarinan kautta. Sisäisellä tarinalla tarkoitetaan yksilön mielen sisäistä tapaa ymmärtää maailmaa tarinoiden avulla. Sisäinen tarina jäsentää arvoja, motivaatiota, tulevaisuutta, menneisyyttä. Kun kertomuksen avulla pyritään tehdä itsestä muille hyväksyttävissä oleva, sisäisen tarinan tarkoituksena on tehdä itsestä itsen hyväksyttävissä oleva. Sisäisen tarina myös toimii ikään kuin yhdistelevänä tekijänä henkilökohtaisen ja sosiaalisen välillä, ammentaen henkilökohtaisesta ja kulttuurisesta tarinavarannosta (ks. luku 2.3.3), ilmeten osittain draamassa eli eletyssä elämässä sekä perustuen yksilön situaatioon eli ihmisen elämäntilanteen kokonaisuuteen.

Hännisen (1999, s. 61–65) teoreettisessa mallissa kertomukset perustuvat sisäiseen tarinaan, mutta ne eivät voi kuvastaa sisäistä tarinaa täysin. Kertomus kerrotaan aina jostain näkökulmasta käsin, jolloin tietyt asiat jäävät sanoittamatta. Osa sisäisen tarinan sisällöstä saattaa myös olla luonteeltaan sellaista, että sitä on vaikea pukea sanoiksi. Kertomus voi toisaalta myös pyrkiä selittämään tapahtumia ja antamaan niille merkityksen. Vastoinkäymisille, menetyksille ja muille yllättäville tapahtumille haetaan selitystä

tarinoiden avulla. Tarinallisten selitysten taustalla vaikuttaa myyttisiä perusoletuksia, kuten ”paha saa palkkansa” tai ”kaikella on tarkoituksensa”. Tarinallisen reflektoinnin avulla myös satunnaiset moraaliset rikkomukset voidaan sisällyttää minuuteen itsekunnioitusta menettämättä.

Tutkimuksellisesti kiinnostavaa narratiivisessa tutkimuksessa ovat ihmisten henkilökohtaisille elämäntapahtumille antamat merkitykset sekä niiden jäsentäminen tarinoiden avulla (Josselson, 2011, s. 224–225). Narratiivista tutkimusta on tehty elämänkertatutkimuksena, mutta myös tutkien pienempiä elämän osa-alueita. Hänninen (1999) on soveltanut narratiivista menetelmää lähinnä elämän muutoskohdissa, kuten sairauden, työttömyyden tai muun kriisin katkaistessa elämän totutun kulun. Narratiivinen aineisto voi olla kerätty haastattelujen tai kirjoitelmien muodossa.

2.3.2 Tieteenteoreettiset lähtökohdat

Narratiivinen teoria on saanut vaikutteita fenomenologiasta, kirjallisuudentutkimuksesta, antropologiasta ja hermeneutiikasta. Se on osa humanistista traditiota, jonka pyrkimyksenä on tutkia ihmistä ihmisyyttä kunnioittaen. (Josselson, 2011.) Määrälliselle tutkimukselle tyypillisesti ihmisen kokemusta ei typistetä toisistaan erillisiksi luokiksi, vaan ihmistä pyritään tarkastelemaan kokonaisvaltaisesti. Sosiaalipsykologisessa tutkimuksessa narratiivisten menetelmien haltuunotto on ollut osa pyrkimystä liittyä osaksi ihmistieteitä ja näin tehdä pesäero luonnontieteiden positivistisiin menetelmiin. (Hänninen, 1999, s. 16, 34–35.)

Narratiivinen teorialla on tieteenteoreettisia kytköksiä konstruktivistiseen todellisuuskäsitykseen. Mielen yhtenä keskeisenä toimintona nähdään olevan todellisuuden rakentaminen merkityksien kautta. Todellisuuden nähdään olevan sosiaalisesti luotu, jolloin hylätään käsitys puhtaan objektiivisesta todellisuudesta. Narratiivi itsessään ei ole olemassa maailmassa sellaisenaan, vaan se on yksilön luomaa todellisuutta. Tarina tarvitseekin aina tuekseen kertojan, jotta se voi tulla olemassa olevaksi. (Bruner, 1987/2004, s. 691.) Tarina ei kuitenkaan ole vapaasti yksilön rakennettavissa, vaan yksilöä rajoittaa situaatio,

eli elämäntilanne, jossa hän on. Elämäntilanteella tarkoitetaan sitä konkreettista todellisuutta, jossa yksilö elää. (Hänninen, 1999.)

Narratiivinen teoria linkittyy osaksi niin sanottua kielellistä käännettä. Kielellisen käänteen ytimenä on, että kieli ei ainoastaan kuvaile maailmaa, vaan myös rakentaa sitä. Tämän johdosta on jouduttu myös luopumaan ajatuksesta siitä, että puhe kuvailisi neutraalisti todellisuutta sellaisena kuin se on. Suorien todellisuuskuvausten kerääminen ei ole mahdollista, vaan puhe aina rakentuu puhujan omista lähtökohdista käsin. (Hänninen, 1999, s. 15–18.) Narratiivi on miltei väistämättä kielellinen tuotos, ja nojaa siten kielellisiin, kulttuurisiin ja sosiaalisiin käytäntöihin. Narratiivi tuo esille tietyssä kulttuurissa esiintyviä mahdollisia minuuksia. (Bruner, 1987/2004, s. 694.)

Minuuden konstruktiivisuus ilmenee myös siinä, että ihmisen kokemus on ajallinen, intentionaalinen, tulkinnallinen ja kulttuurinen (Crossley, 2000; Ylijoki, 2014). Positivistisen lähestymistavan mukaista reliabiliteettia eli mittausten samankaltaisuutta mittausajankohdasta riippumatta ei nähdä samalla tavalla merkittävänä tai olennaisena. Minuus narratiivina kuvastaa minuuden muuttuvaa luonnetta, mutta toisaalta myös sen kytkeytymistä menneeseen. Minuus ei ole pysyvä, ajasta toiseen samana säilyvä substanssi, vaan dynaaminen kokonaisuus. Ihminen koostaa itsestään kertovaa narratiivia elämänsä aikana uudelleen ja uudelleen, antaen eri merkityksiä eri tapahtumille. (Polkinghorne, 1991.)

2.3.3 Tarinamallit

Yksilö ei kerro tarinoita sosiaalisessa tyhjiössä, vaan sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö vaikuttavat kerrontaan. Hänninen (1999) käyttää käsitettä kulttuurinen tarinavaranto kuvastamaan kulttuurin mahdollistamia tarinoita. Kulttuurinen tarinavaranto tarkoittaa kaikkia niitä tarinamalleja, jotka yksilö on kohdannut elämänsä aikana: kirjoissa, elokuvissa, mainoksissa, kansansaduissa ja niin edelleen. Kulttuurista tarinavarantoa hyödynnetään kerrottaessa tarinoita omasta elämästä, ja tarinamallit vaikuttavat myös siihen, miten tarinoita tulkitaan.

Osa tarinamalleista on vahvemmassa asemassa kuin toiset. Puhutaan hegemonisista tarinoista, jotka edustavat vakiintuneita ja vallalla olevia tarinamalleja. Hegemonisten tarinoiden rinnalla on taas vastatarinoita, jotka kertovat tarinaa toisesta näkökulmasta käsin, haastaen hegemonisen tarinan asemaa. Esimerkkinä hegemonisesta tarinastamallista voidaan pitää sitä, että kova työ johtaa menestykseen. Vastatarina saattaa kyseenalaistaa hegemonista tarinaa: kova työ johtaakin uupumukseen, masentumiseen ja omaisuuden menetykseen. (Hänninen, 1999, s. 50–52; 2004, s. 73–74.)

Kulttuuriset tarinamallit vaikuttavat siis siihen, millaisia tarinoita kerrotaan. Usko niin sanottuihin suuriin, kollektiivisiin tarinoihin on kuitenkin murentunut. Yksilön yhteiskunnallinen asema tai hänen sosiaaliset roolinsa eivät enää määritä yksilön tapaa olla ja elää. Tarinoista on tullut pienempiä, paikallisempia, yksityiskohtaisempia ja henkilökohtaisempia. (Hänninen, 1999, s. 39–45.) McAdamsin (1997) mukaan yksilön on löydettävä oma henkilökohtainen, itselle ominainen tapansa kertoa omaa tarinaansa. Samalla hän joutuu tekemään valintoja, sillä itsestä kerrottu tarina on vain yksi lukuisten vaihtoehtojen joukossa. Sitoutuminen yhteen tarinaan on samalla luopumista muista tarinoista.

Yksilön itsestään kertomille tarinoille kuitenkin muodostuu tiettyjä rajoitteita. Itsestä ei voi kertoa mitä tahansa. Puhetta ja tarinoita muovaa sosiaalinen tilanne, jossa puhuminen tai kertominen tapahtuu (Hänninen, 1999, s. 15–18). Narratiivi voidaan nähdä kertojan ja kuuntelijan välisenä neuvotteluna, jossa yksi osapuoli muodostaa tietynlaisen hahmotelman tapahtumista, ja toinen osapuoli joko myötäilee tai haastaa narratiivissa esitetyn näkemyksen. Myös kuviteltu yleisö, vaikka ei tosiasiallisesti olisikaan läsnä tilanteessa, voi ohjata kertomisen tapaa. Tarinan kertoja osoittaa sanansa aina jollekin yleisölle, vaikka hän kirjoittaisikin yksin tarinaa. Itseä arvioidaan sen perusteella, miten muiden oletetaan suhtautuvan itseen.

Tarinoilla on myös tiettyjä kerrottavuuden kriteerejä, joihin omaa tarinaa saatetaan peilata. Tarina tyypillisesti seuraa tiettyä järjestystä, jossa vuorottelee tasaisia vaiheita, emotionaalisesti jännittyneitä huipennuskohtia ja lopulta loppuratkaisu. Tarinan hahmot toimivat tarinan ajan toiveidensa ja uskomustensa mukaisesti. Jo noin viisivuotiaat lapset

tunnistavat tarinoille tyypillisen rakenteen ja odottavat kuulemiensa tarinoiden etenevän tämän mukaisesti. Tarinat, jotka eivät herätä kuulijan uteliaisuutta tai tarjoa jännitystä, koetaan tylsiksi. (McAdams, 2001, s. 104–105.)

Rakenteen lisäksi myös tarinan temaattiselle sisällölle on tiettyjä odotuksia. Kulttuurissa hallitsevassa asemassa olevien tarinamallien muottiin iskostuvat tarinat hyväksytään helpommin kuin niistä poikkeavat tarinat. (Hänninen, 1999, s. 55–57.) Ihanus (1999, s. 250) toteaa, että itsestä kerrottu tarina vaatii toisten hyväksynnän. Minuus ei voi olla täysin yksityistä, vaan se tuodaan muiden tietoisuuteen tavalla tai toisella. Tällöin ei riitä, että yksilö itse hyväksyy ja uskoo kertomaansa, vaan hän kaipaa myös muiden hyväksyntää kerrotun legitimoinniksi.

Tarinassa yhdistelläänkin uutta ja vanhaa. Tarina seuraa usein odotuksenmukaisesti kulttuurista kaavaa, mutta se sisältää myös uusia ja yllättäviä puolia. Kaavamainen puoli edustaa tunnettua ja ymmärrettävää, yllättävä puoli epäselvää ja vaikeasti ymmärrettävissä olevaa. (Hänninen, 1999, s. 79–80.) Ihmisen kokemusta lävistää samankaltainen kaksijakoisuus. Toisaalta yksilö haluaa erottautua muista, mutta samalla hän kaipaa yhtenäisyyden kokemusta muihin ihmisiin. Tarinan on edustettava yksilöllisellä tavallaan ihmisen sisäistä kokemusta, mutta se ei saa olla niin kaukainen muiden kokemuksista, että häntä ei enää ymmärretä. (McAdams, 1997.)

2.3.4 Narratiivinen tulevaisuudenkuvittelu

Narratiivinen tulevaisuudenkuvittelu (*narrative futuring*) tarkoittaa tarinoiden ja tarinallisuuden hyödyntämistä tulevaisuudenkuvien luomisessa. Hänninen (1999, s. 59) käyttää tarinallisen projektin käsitettä kuvaamaan narratiivista tulevaisuuteen suuntautumista. Tulevaisuus on pitkälti tuntematon, mutta sitä voidaan pyrkiä ennakoimaan jossain määrin. Tarinallinen projekti on sitoutumista tai antautumista tiettyyn tulevaisuusvisioon, jonka koetaan olevan todennäköinen tai jonka halutaan tulevan toteen. Projektiin kuuluu myös mielikuva polusta, joka johtaa kyseiseen tulevaisuuteen. Seurauksena on tarina, joka perustuu menneisyyteen ja nykyisyyteen, kurkottaen tulevaan.

Tarinan kertominen samalla mahdollistaa erilaisten minuuksien kokeilun ja haaveilun useista eri elämänpoluista. Tuleva ei ole absoluuttista nykyhetkessä kuviteltuna, vaan vasta potentiaalisuus. Ihanus (1999, s. 248) kuvaa narratiivisen tiedon luovuutta seuraavasti:

> *Etenkin kirjallisuuden kertomukset avaavat näkymiä outoihin mahdollisuuksiin, ei-itsestäänselvyyksiin. Kirjallisuuden tieto ei ole lamaannuttavaa "johan tämä tiedetään" -varmuutta vaan kiehtovaa ei-tietoa, jännittävää aavistelua: "ei vielä mutta ehkä kuitenkin jo". Kirjallisissa teksteissä minä ei tiedä varmasti ja on siksi olemassa moneksi – muistin, haaveilun, fantasian, intuition ja loogisen päättelyn verkostoissa.*

Tulevaisuudenkuvittelu ja narratiivinen lähestymistapa näyttäisivät siis jakavan piirteitä, sillä molemmissa kiinnostavaa ei ole pelkästään se, mitä jo on, vaan se, mitä voisi olla. Soolsin ja Moorenin (2012) mukaan narratiivinen tulevaisuudenkuvittelu on kuitenkin varsin tuore suuntaus. Narratiivisen teorian sisällä on keskitytty enemmän menneisyyteen ja sen jäsentämiseen osaksi ihmisen elämäntarinaa. Tulevaisuuden tarkastelua narratiivisesti ei ole aina nähty mielekkäänä, koska tulevaisuus näyttäytyy epätietoisuuden ja merkityksettömyyden täyttämänä: tulevan voi tietää vasta sitten, kun se on jo mennyttä, ja vasta tällöin tulevalle voidaan antaa merkitys (Freeman, 2009, ref. Sools & Mooren, 2012, s. 214–215).

Tarina kuitenkin kurkottaa myös tulevaan, ja teot saavat merkityksensä tulevaisuuteen suuntautuneisuudesta (Hänninen, 1999, s. 59). Intentio, ihmisen tahto, vaatii ihmiseltä kykyä kuvitella mahdollinen ja ponnistella sen saavuttamiseksi. Toivo, pyrkimykset, motivaatio, halu saada jotain aikaan – nämä ihmiselle tyypilliset tuntemukset olisivat käsittämättömiä, ellei ihminen suuntaisi itseään kohti tulevaa. (Hänninen, 1992.) Baumeister ym. (2016) näkevätkin, että tulevaisuudenkuvittelu on luonteeltaan nimenomaan narratiivista. Tulevaisuudenkuvittelu yhdistää yksittäisiä tapahtumia juonelliseksi kokonaisuudeksi.

Tulevaisuudenkuvittelun ja tarinallisuuden yhteys näyttäytyy myös siinä, että tulevaisuutta kuvitellaan usein episodisena, elokuvan kaltaisina otteina tulevasta (Sripada, 2016).

Yhtenä narratiivisen tulevaisuudenkuvittelun muotona on Soolsin ja Moorenin (2012) kehittämä kirjeitä tulevaisuudesta -menetelmä, jonka avulla osallistujia kutsumaan kirjoittamaan tulevaisuuskertomuksia. Menetelmässä tarkoituksena on kuvitella itsensä johonkin tulevaisuuden hetkeen ja kirjoittaa kirje nykyhetkeen kuvitelmaan tukeutuen. Kirjeen kirjoittaja siis katsoo taaksepäin kuvitellusta tulevaisuuden hetkestä, ja kirjoittaa kirjeen menneisyyteen eli nykyhetkeen. Menetelmän tarkoituksena on tarjota tutkittavalle mahdollisuus tarkastella luovalla tavalla omia tulevaisuusnäkemyksiään. Samalla kirjeen kirjoittaminen voi auttaa arvoihin liittyvää pohdiskelua, tavoitteiden määrittelyä ja toivon luomista tulevaan.

Kirjeitä tulevaisuudesta -menetelmässä pyritään ravistelemaan yksilön tulevaisuuteen liittyviä ajatuksia luovalla tavalla, mutta tulevaisuudenkuvittelun ajatellaan kuitenkin perustuvan myös nykyhetkeen. Tulevaisuudenkuvittelua ei siis nähdä mihinkään ankkuroimattomana unelmointina: tulevaisuudenkuvittelussa tuotetut visiot kuvaavat sitä todellisuutta, jossa yksilö elää. Nykyisyys on aina läsnä kuvitellussa tulevaisuudessa, ja kuviteltu tulevaisuus nykyhetkessä. (Hänninen ym., 2021.) Kuten edellä (luku 2.3.2 ja 2.3.3) on todettu, tarinallisuus on lähtökohtaisesti sosiaalista ja kulttuurista toimintaa. Sekä tarinoita että tulevaisuusvisioita luodaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, sijoittuen tiettyyn kulttuuriin tietyssä ajassa ja paikassa. Narratiivinen tulevaisuudenkuvittelu on siis vahvasti kontekstin ja aikaan sidottua toimintaa.

Antti Eskolan kehittämä eläytymismenetelmä muistuttaa pitkälti kirjeitä tulevaisuudesta -menetelmää. Molemmissa menetelmissä tutkittavien tehtävänä on orientoitua johonkin tulevaisuuden hetkeen ja kirjoittaa kuvitelmasta kirjoitelma. (Eskola & Suoranta, 1998, s. 82–84.) Eroavuutena on kuitenkin se, että eläytymismenetelmässä tutkimuksellisesti kiinnostavaa on se, miten kuviteltuun tilanteeseen on päädytty (Hänninen ym., 2021). Eläytymismenetelmässä tehtävänanto tapahtuu kehyskertomuksen muodossa: tutkija laatii

lyhyen tarinan, jonka tehtävänä on auttaa kirjoittajaa orientoitumaan kuviteltavaan hetkeen ohjailematta häntä kuitenkaan liikaa suuntaan tai toiseen.

Eläytymismenetelmässä kehyskertomuksia eli tehtävänantona toimivia lyhyitä kuvauksia on tavallisesti useampia, joista tutkittaville annetaan satunnaisesti yksi. Esimerkiksi Särkelän ja Suorannan (2016) tutkimuksessa muunneltavana tekijänä on tulevaisuuden laatu: tutkittavat kirjoittivat kirjoitelman siitä, miten on päädytty joko utopistiseen tai dystooppiseen tulevaisuuteen. Menetelmää voisi kutsua löyhässä mielessä kokeelliseksi, sillä tarkoituksena on muunnella kehyskertomuksessa tutkimuksen kannalta keskeistä tekijää. Menetelmä onkin alun perin syntynyt vastauksena 1980-luvun keskusteluihin kokeellisen tutkimuksen eettisyydestä. Eläytymismenetelmän avulla pyrittiin luomaan keinoja tutkia ihmistä ilman, että häntä altistetaan vahingolle. (Eskola & Suoranta, 1998, s. 81–83.)

Eläytymismenetelmää ja kirjeitä tulevaisuudesta -menetelmää erottaa toisistaan myös se, että jälkimmäisessä pyritään tuomaan esille nimenomaan positiiviseksi koettua tulevaisuutta (Sools & Mooren, 2012). Tämä juontaa juurensa siihen, että menetelmää on alun perin käytetty vanhusten mielenterveyden edistämisen kontekstissa (Sools, 2020, s. 453). Tarkoituksena on auttaa ihmistä selviytymään siirtymävaiheista tai vaikeista elämäntilanteista ja tukea hänen kehitystään. Sools ja Mooren (2012) näkevät menetelmän olevan miltei terapeuttinen vaikutuksiltaan. Menetelmän yhtenä tarkoituksena voidaan nähdä olevan toivon luominen tulevaisuuteen.

Sools ja Mooren (2012) kuvailevatkin menetelmäänsä intervention kaltaisena. Oletuksena on, että narratiivinen tulevaisuudenkuvittelu auttaa yksilöä ennakoimaan erilaisia sosiaalisia muutoksia ja kriisejä, jolloin niihin sopeutuminen on myös helpompaa. Narratiivisella tulevaisuudenkuvittelulla oletetaan olevan resilienssiä kasvattava vaikutus, sillä se antaa yksilölle mahdollisuuden tutkia luovalla tavalla tulevaisuuden mahdollisuuksia. Yksilö voi tämän seurauksena kokea itsellään olevan varmempi käsitys tulevaisuudesta, joka on omiaan luomaan uskoa tulevaan ja lisäämään hyvinvointia. Lisäksi tulevaisuudenkuvittelu voi auttaa yksilöä selventämään itselle omia arvojaan ja kannustaa häntä elämään niiden mukaisesti (Sools, Tromp & Mooren, 2015).

Menetelmää on käytetty usein sellaisten henkilöiden tutkimiseen, jotka ovat elämässään jonkinlaisessa siirtymävaiheessa taikka haastavissa tai epävarmoissa olosuhteissa (Triliva, Sools & Philippas, 2015; Hänninen ym., 2021). Hänninen (1999, s. 54) viittaa näihin episodeihin elämäntarinan katkoksina, jotka on ”*kurottava umpeen*”. Vanha tarina ei enää vastaa muuttuneita olosuhteita, jolloin tarinaa on suunnattava uudelleen. Nämä voivat olla ihmisen hyvinvointia uhkaavia hetkiä, mutta toisaalta myös mahdollisuuksia kasvaa ja kehittyä (mt., s. 72). Sools ym. (2018) esimerkiksi käyttivät menetelmää tilanteessa, jossa Kreikassa äänestettiin EU-jäsenyydestä. Osallistujia pyydettiin eläytymään äänestyksen jälkeiseen aikaan. Tehtävänä oli kirjoittaa siitä, miten äänestyksen tulos vaikuttaa osallistujien henkilökohtaiseen tulevaisuuteen.

Narratiivinen tulevaisuudenkuvittelu onkin nähty tapana auttaa yksilöä selviytymään tarinankulun katkoksista ja antamaan merkitystä omille kokemuksille. Narratiivisen tulevaisuudenkuvittelun avulla yksilö pyrkii jäsentämään omia tavoitteitaan ja arvojaan ja suuntautumaan kohti tulevaisuutta. Tulevaisuudenkuvittelun avulla omaa tarinankulkua voidaan pyrkiä eheyttämään ja omia tavoitteita selkeyttämään. (Sools & Mooren, 2012; Sools, Tromp & Mooren, 2015.) Sosiokulttuurisen kuvittelun kaltaisesti narratiivisessa tulevaisuudenkuvittelussa tulevaisuusvisioiden luomisen ajatellaan olevan nykyhetkestä kumpuavaa, ja kulttuurissa tarjolla oleviin tarinallisiin resursseihin perustuvaa (Glaveanu ym., 2018; Zittoun & Gillespie, 2018). Kirjeitä tulevaisuudesta -menetelmää käytettäessä ei kuitenkaan ole kiinnitetty yhtä paljon huomiota siihen, miten tulevaisuusvisioita luodaan kollektiivisesti: menetelmä on sidottu vahvasti yksilön psyykkisen hyvinvoinnin edistämiseen.

2.4 Tutkimuskysymykset

Tutkielmassani tarkastelen nuorten käsityksiä hyvästä elämästä positiivista tulevaisuutta kuvaavissa tulevaisuuskertomuksissa. Tutkimuskysymykseni voi jakaa kahteen kysymykseen seuraavasti:

1. Miten nuoret rakentavat käsitystä hyvästä elämästä tulevaisuuskertomuksissaan suhteessa sosiaaliseen ja kulttuuriseen ympäristöön, jossa kertomukset on kirjoitettu?

2. Millaisiin tarinatyyppeihin kirjeet jakaantuvat kirjeiden juonen perusteella?

Tarkoituksenani on tutkimuskysymysteni avulla tarkastella nuorten hyvän elämän käsitysten narratiivista rakentumista. Sosiokulttuurisesta näkökulmasta katsoen tulevaisuudenkuvittelu perustuu kuvittelijan ympäristössä tarjolla oleviin sosiaalisiin ja kulttuurisiin resursseihin, kuten vallalla oleviin tulkintatapoihin, mediassa kerrottuihin tarinoihin ja populaarikulttuurin tuotteisiin (Zittoun & Gillespie, 2016; 2018). Nuorten tulevaisuuskertomuksissa keskityn siihen, miten nuoret kertovat hyvästä elämästä ja millaisiin jaettuihin käsityksiin heidän kertomuksensa perustuvat. Kirjeiden juonten välillä esiintyvät yhtäläisyydet ja eroavaisuudet kertovat siitä, miten nuoret hahmottavat elämänkulun etenevän ja miten he selittävät tulevaisuuden tapahtumia. Tarinoiden avulla pyritäänkin jäsentämään ja luomaan merkitystä omalle elämälle (Hänninen, 1999; McAdams, 1993). Tarinatyypit kuvastavat näin erilaisia lähestymistapoja hyvään elämään. Tutkielmassani siis pyrin tuomaan esille sitä, millaisia tarinamalleja nuoret hyödyntävät kuvitellessaan hyvän tulevaisuuden.

3 Aineisto, menetelmät ja analyysi

Tässä luvussa esittelen käyttämiäni tutkimusmenetelmiä. Aloitan luvun kertomalla aineistonkeruumenetelmästäni sekä siitä, miten ja missä keräsin aineiston. Seuraavaksi kuvailen aineistoa: keitä tutkin, mitä odotin etukäteen aineistoltani ja mitä haasteita aineistooni liittyy. Tämän jälkeen esittelen hyödyntämääni analyysimenetelmää sekä kuvailen analyysiprosessia. Lopuksi pohdin omaa asemaani tutkijana sekä tutkimukseeni liittyneitä mahdollisia eettisiä ongelmia.

3.1 Aineistonkeruumenetelmä

Aineistonkeruu tapahtui kirjoituspyynnön avulla, joka perustui Soolsin ja Moorenin (2012) kehittämään kirjeitä tulevaisuudesta -menetelmään. Menetelmässä tarkoituksena on kuvitella itsensä johonkin tulevaisuuden hetkeen ja kirjoittaa kirje nykyhetkeen kuvitellusta tulevaisuudesta käsin. Soolsin ja Moorenin (2012) menetelmässä tutkittavat kirjoittavat nimenomaan positiivisesta tulevaisuudesta. Menetelmää käytettäessä tehtävänannon sisältö ja rajaus on vaihdellut. Sools ja Mooren (mt.) kehottivat osallistujia kirjoittamaan tulevaisuudesta, jossa jotain positiivista on tapahtunut. Osallistujat saivat itse päättää, kuinka kauas tulevaisuuteen positiivinen tapahtuma ajoittuu, mikä positiivinen tapahtuma yleisesti ottaen on ja mistä näkökulmasta he tarkastelevat positiivista tapahtumaa. Eräässä toisessa tutkimuksessa osallistujia sen sijaan pyydettiin eläytymään tulevaisuuteen, jossa Kreikan EU-jäsenyyttä koskeva kansanäänestys on ratkennut. Osallistujia pyydettiin kuvailemaan ratkaisun vaikutuksia heidän henkilökohtaiseen tulevaisuuteensa. (Sools ym., 2018.)

Pyrin rajaamaan oman tehtävänantoni sellaiseksi, että siihen vastaaminen koettaisiin helppona ja että se tuottaisi tutkielmani kannalta relevanttia aineistoa. Laaja tehtävänanto antaa osallistujalle vapauden kirjoittaa hänelle merkityksellisistä asioista, mutta toisaalta osallistujan voi olla vaikea päättää, mistä kirjoittaa. Käyttämäni tehtävänanto on seuraavanlainen:

> *Saat mahdollisuuden matkustaa tulevaisuuteen, joka on unelmiesi täyttymys. Tuossa maailmassa ei tunnu olevan yhtään ongelmaa jäljellä. Mikään ei huoleta sinua. Tunnet olosi kevyeksi ja tyytyväiseksi. Ne asiat, joilla on todella merkitystä, ovat nyt kohdillaan.*
>
> *Kirjoita kirje tulevaisuudesta nykyhetkeen ikään kuin eläisit kuvittelemaasi tulevaisuutta tässä ja nyt. Voit kirjoittaa niin pitkän kirjeen kuin haluat.*

Tehtävänantoon sisältyi myös joukko apukysymyksiä, joita osallistuja pystyi halutessaan hyödyntämään kirjoittamisessa. Apukysymyksien tarkoituksena on auttaa osallistujaa päättämään, mistä hän kirjoittaa ("*Mitä tulevaisuudessasi tapahtuu? Miltä tulevaisuudessasi näyttää?*"), mutta toisaalta myös kannustaa osallistujaa kuvailemaan tarkemmin tulevaisuutta ("*Miltä tulevaisuutesi tuntuu?*"). Käytin tulevaisuus-sanasta osallistujalle läheisempää sanamuotoa, jolloin abstrakti käsite rajautuu koskemaan kirjoittajalle läheisempää henkilökohtaista tulevaisuutta.

Pyrin luomaan tehtävänannosta sellaisen, että se auttaisi osallistujaa syventymään kuvitelmaan ja suuntautumaan narratiivisen ajattelutavan kautta tekstiin, tuottaen "*narratiivisesti rikasta*" tekstiä (Bruner, 2004; Sools, 2012, s. 218–219). Loin tehtävänannosta tarkoituksella kehyskertomusta (Suoranta & Eskola, 1998) muistuttavan, sillä arvioin, että tarinamuotoinen alustus saattaisi antaa suuntaviivoja osallistujille siitä, millaisia vastauksia toivon. Tarkoituksenani oli kerätä mahdollisimman rikasta tekstiä, jossa tarinan kertomiseen on syvennytty.

Tehtävänannossa pyrittiin ohjaamaan osallistujia kirjoittamaan tutkielman kannalta relevanteista teemoista. Aineistonkeruuvaiheessa en ollut vielä täysin varma, mihin analyysini tulee keskittymään. Ennakolta oli vaikea arvioida, millaista keräämäni aineisto tulee olemaan. Aineistonkeruuvaiheessa olin kiinnostunut siitä, mitkä asiat ovat nuorille merkityksellisiä ja mitä he arvostavat. Aineiston keräämisen jälkeen fokukseni täsmentyi

hyvän elämän käsityksiin (ks. luku 3.4). Antamani tehtävänanto sekä tiedote eivät siis loppujen lopuksi täysin vastaa sitä, mitä lopulta päädyin tarkastelemaan tutkielmassani.

Ohjeistuksen kohdan ”*tulevaisuuteen, joka on unelmiesi täyttymys*” tarkoituksena oli konkretisoida tutkielman kannalta keskeinen teema, tulevaisuudessa eletty hyvä elämä. Päädyin käyttämään ilmaisua ”unelmien täyttymys”, sillä siitä syntyvä vaikutelma on ytimekäs, kansantajuinen sekä mielikuvituksen herättävä. Samoin kohdan ”*Ne asiat, joilla on todella merkitystä, ovat nyt kohdillaan*” tarkoituksena oli ohjata nuoria tarkastelemaan kirjeessä niitä asioita, jotka ovat heille tärkeitä. Tarkoituksenani oli myös lieventää tulevaisuuteen kohdistuvia odotuksia: kaikki ei välttämättä ole täydellisesti, mutta elämä on silti hyvää. Aineistossani ja saamassani palautteessa oli kuitenkin viitteitä siitä, että osa nuorista tulkitsi ohjeistuksen viittaavan absoluuttisen täydelliseen tulevaisuuteen, mikä koettiin epärealistisena.

Varsinaisen tehtävänannon lisäksi liitin tehtävänannon yhteyteen avoimen palautekysymyksen, jossa nuori pystyi halutessaan kertomaan siitä, millainen kokemus kirjeen kirjoittaminen oli tai antamaan muutoin palautetta. Palautekohdan pystyi myös jättämään tyhjäksi. Kirjeen kirjoittamisen yhteydessä ei ollut mahdollisuutta kirjeiden yhteiseen purkamiseen tai vastaavaan tilaisuuteen, joita on järjestetty kirjeitä tulevaisuudesta -menetelmää käytettäessä (Hänninen ym., 2021; Sools, 2020). Tämän takia halusin antaa nuorille mahdollisuuden kertoa siitä, mitä kirjeen kirjoittaminen heille tarkoittaa. Lisäksi minua kiinnosti se, millaisena kirjeen kirjoittaminen koettiin, sillä menetelmää on käytetty suhteellisen vähän nuorten parissa. Oliko se vaikea, mieluisa, yhdentekevä vai kenties silmiä avaava kokemus?

Arvelin etukäteen, että osallistujat saattaisivat kokea kirjeen kirjoittamisen hyvästä tulevaisuudesta vaikeana. Positiivisen tulevaisuuden kuvittelemisen saatetaan kokea olevan lapsellista ja epärealistista (Sools & Mooren, 2012; Sools, 2020). Tämä linkittyy Eskelisen ym. (2020) mukaan osaksi käsitystä siitä, että nykyiselle yhteiskuntajärjestykselle ei ole muuta vaihtoehtoa. Särkelän ja Suorannan (2016, s. 23–25) keräämässä aineistossa nuoret esimerkiksi kuvasivat positiivisen tulevaisuuden ihmeen kaltaisena, jossa ihmiset

vastoin kaikkia oletuksia pystyivät luopumaan erimielisyyksistään. Kuvauksissa mainittiin muun muassa ”*ihmepilleri*”, ulkoinen voima, joka kontrolloi ihmisiä luopumaan ”luontaisesta” taipumuksestaan tuottaa tuhoa. Kun nuoret saivat itse valita, he mieluummin kirjoittivat dystopiasta.

Hyvin harva palautetta antanut kuitenkaan kertoi tehtävään vastaamisen olleen hankalaa. Vastaajista hieman alle puolet täytti palautekohdan. Useimmiten palaute oli noin yhden virkkeen mittainen ja kaikki annettu palaute koski kirjeen kirjoittamista. Palaute oli pääosin positiivista. Kirjeen kirjoittaminen koettiin motivoivana: osallistujat kertoivat kirjeen kirjoittamisen muistuttavan siitä, minkä takia he tekevät niin kovasti töitä nykyhetkessä. Muutamassa palautteessa kirjoittamisen kuitattiin olleen ”ihan ok” eikä se ollut herättänyt sen kummempia tunteita. Yksittäiset osallistujat totesivat palautteessaan tulevaisuuden kuvittelun olevan hankalaa tai ahdistavaa.

3.2 Aineiston kerääminen

Tutkittavana ryhmänä olivat toisen koulutusasteen piirissä olevat nuoret. Valintaa voidaan perustella nuorten kehitysvaiheella ja normatiivisilla odotuksilla, joita heihin kohdistuu. Nuoren vanhetessa hänen odotetaan ja oletetaan suunnittelevan tulevaisuuttaan. Se, mihin suuntaan oma elämä on kulkeutumassa ja millaisia asioita nuoret arvostavat, saatetaan kokea ajankohtaisemmaksi tässä ikävaiheessa. (Nurmi, 1991, s. 8–12, s. 28; McAdams, 2001.) Ikäluokkaan kuuluvia nuoria oli myös suhteellisen helppo tavoittaa koulun kautta.

Aineistoa kerättiin toisen asteen oppilaitoksista. Aineistonkeruu toteutettiin koulupäivän aikana osana oppituntia. Nuorten elämä tässä elämänvaiheessa usein on pitkälti koulun rytmittämää. Koulu vie suurimman osan nuoren ajasta päivisin. Tästä syystä aineistonkeruu päätettiin järjestää oppitunnin aikana, jotta riittävä vastausmäärä saataisiin turvattua ja toisaalta ettei nuorille aiheutuisi ylimääräistä vaivaa tutkimukseen osallistumisesta. Nuorilla ei välttämättä ole enää koulupäivän jälkeen aikaa tai motivaatiota vastata erilliseen kirjoituspyyntöön. Oppitunnilla oli myös varattu oma aikansa tutkimukseen vastaamiselle, mikä voi helpottaa kirjoittamiseen ryhtymistä.

Tutkimuslupaa pyydettiin kahdesta lukiosta ja yhdestä ammattikoulusta. Oppilaitoksien opettajia lähestyttiin alustavasti sähköpostitse, jossa tiedusteltiin kiinnostusta olla osana aineistonkeruuta. Niissä kouluissa, joissa oli tutkimuksesta kiinnostunut opettaja, haettiin tutkimuslupaa koulun rehtorilta. Tämän jälkeen opettajan kanssa sovittiin aineistonkeruun käytännön järjestelyistä, kuten ajankohdasta ja aineistonkeruun valmistelusta. Aineistoa kerättiin kolmena eri päivänä syyskuussa 2021. Aineisto kerättiin netin välityksellä, Webropol-lomakkeen avulla. Nettikyselyn avulla on helpompi tavoittaa maantieteellisesti eri paikoissa olevia vastaajia. Tämä mahdollisti sen, että pystyin keräämään aineistoa eri puolilta Suomea suhteellisen vaivattomasti.

Kahdessa oppilaitoksessa aineistonkeruu toteutettiin äidinkielen tunnilla ja yhdessä matematiikan tunnilla. Opettajan tehtävänä aineistonkeruussa oli välittää tutkimusta koskeva tiedote sekä oppilaille että heidän huoltajilleen. Tiedote (liite 1) lähetettiin noin viikkoa ennen aineistonkeruuta. Tiedotteessa kerrottiin tutkimuksen tekijästä, ajankohdasta, tarkoituksesta sekä toteutustavoista. Tiedotteessa myös kerrottiin osallistumisen olevan vapaaehtoista sekä mahdollisuudesta saada lisätietoa tutkimuksesta. Tiedote laadittiin, sillä osa osallistujista on potentiaalisesti alaikäisiä eikä tutkittavien iän varmistamiseksi ollut yksinkertaista keinoa. 15-vuotias nuori saa itsenäisesti päättää tutkimukseen osallistumisesta, mutta hänen huoltajiaan on hyvä informoida tutkimuksesta, mikäli se on mahdollista (Kohonen, Kuula-Luumi & Spoof, 2019, s. 9–10).

Tiedotteen lähettämisen lisäksi opettajat välittivät nettilinkin Webropol-kyselyyn, johon osallistujat kirjoittivat kirjeensä. Koska aineistonkeruu järjestettiin oppitunnin aikana, oli opettaja paikalla aineistonkeruun aikana. Osallistujat olivat opettajan vastuulla aineistonkeruun ajan ja he toimivat opettajan ohjeistuksen mukaisesti. Käytännössä opettajan vastuulla oli huolehtia siitä, että osallistujat pystyivät osallistumaan aineistonkeruuseen sujuvasti. En ollut itse paikalla aineistonkeruun aikana.

Webropol-kyselylomakkeen ensimmäisellä sivulla oli yleinen kuvaus tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta. Kyselylomakkeen etusivun sisältö oli pääosin sama kuin osallistujille jaetussa tiedotteessa ollut infoteksti. Kuvauksessa myös kerrotaan osallistumisen olevan

vapaaehtoista. Kuvauksen jälkeen on kohta, jossa osallistujien tuli vahvistaa, että he antavat luvan vastauksensa käyttämiseen tutkimuksessa. Lomakkeella ei pystynyt etenemään, mikäli kohta jätettiin tyhjäksi. Tämän jälkeen osallistujat pystyivät siirtymään seuraavalle sivulle, jossa itse tehtävänanto oli. Avoin palautekysymys oli samalla sivulla tehtävänannon kanssa. Kysely oli ajastettu olemaan auki tiettyinä, opettajien kanssa ennakkoon sovittuina päivinä. Muutoin kysely oli suljettuna.

Käyttämääni menetelmää on aiemmin hyödynnetty vastaavalla tavalla, jossa tutkija ei tapaa osallistujia (Sools & Mooren, 2012). Tällä järjestelyllä on hyvät ja huonot puolensa. Kirjeen kirjoittaminen yleisölle, jota ei tunneta, voi olla helpompaa. Aineistonkeruuseen liittyvien käytännön toimenpiteiden ulkoistamisen takia en ole voinut kuitenkaan vaikuttaa aineistonkeruun aikana tapahtuviin asioihin enkä ole voinut havainnoida aineistonkeruutilannetta. En esimerkiksi tiedä, miten tarkalleen opettajat ovat ohjeistaneet nuoria oppitunnin aikana. Joistain kirjeistä pystyin lukemaan, että osallistujat olivat selkeästi kirjoittaneet vastauksensa yhdessä. Opettajien ohjeistus tai yleinen ilmapiiri luokkatilassa on saattanut vaikuttaa siihen, miten osallistujat ovat vastanneet kirjoituspyyntöön. Eräs opettajista informoi minua siitä, millaisella mielellä osallistujat olivat kirjoittaneet kirjettä, mutta muutoin tietoni aineistonkeruutilanteista ovat vähäiset.

3.3 Aineiston kuvaus

Osallistujat ovat sekä lukiolaisia että ammattikoululaisia. Alun perin tarkoituksena oli kerätä aineistoa vain lukioista, mutta päädyin lopulta ottamaan mukaan myös ammattikoululaisia. Toisen asteen koulutus ikään kuin jakaa kahtia siihen asti varsin tiiviissä kontaktissa olleen ikäluokan. Lukioihin hakeutuvien nuorien tausta, kiinnostuksen kohteet ja elämänpolut saattavat poiketa ammattikouluun hakeutuvista nuorista. Tarkoituksenani oli tuottaa aineistooni moninaisuutta ja vaihtelevuutta keräämällä aineistoa eri koulutustaustoista tulevilta nuorilta.

Aineistonkeruussa ammattikoulussa oli kuitenkin omat haasteensa. Ammattikoululaisten kirjeet olivat selkeästi lyhyempiä ja vähemmän tarinallisia. Ammattikoululaiset myös kirjoittivat harvemmin perinteisessä kirjemuodossa, ja tekstissä saatettiin pyrkiä lähinnä

vastaamaan esitettyihin apukysymyksiin. Useat ammattikoululaisilta saamani vastaukset olivat yhden lauseen mittaisia toteamuksia. Aineiston analyysivaiheessa päädyin rajaamaan ulkopuolelle tämän kaltaiset kirjeet (ks. luku 3.4).

Kirjeiden välisten erojen voidaan nähdä johtuvan eroista, joita lukio- ja ammattikouluopetuksen välillä on. Esseiden ja muiden kirjallisten tekstien tuottaminen on keskeinen osa lukio-opetusta koko opiskelun ajan, kun taas ammattikoulussa niin sanottujen yleissivistävien oppiaineiden opiskelu fokusoituu opintojen alkuun. Lukiossa opiskelevilla nuorilla voi nähdä olevan enemmän ”narratiivista kyvykkyyttä” (Sools & Mooren, 2012, s. 215): kykyä pukea oma kokemus tarinan muotoon ja kirjoittaa luovaa tekstiä. Toinen ero ammattikoululaisten ja lukiolaisten välillä johtuu oppilaiden poikkeavasta asemasta suhteessa tulevaisuuteen. Opintojaan ammattikoulussa aloittelevan nuoren ei ole samalla tavalla relevanttia pohtia tulevan elämän suuntaa kuin esimerkiksi lukiolaisen, joka on valmistumassa pian. Valmiudet eläytyä tulevaisuuteen eivät välttämättä ole samat näiden ryhmien välillä. Alkuperäinen tavoitteeni tutkia toisen koulutusasteen opiskelijoita ei siis täysin toteutunut, vaan aineistostani valtaosa on lukiolaisten kirjoittamaa.

Maantieteellisesti koulut sijoittuvat Pohjois- ja Itä-Suomeen. Kaikki kouluista sijaitsivat kaupunkialueella. Valitut lukiot ovat keskisuuria oppilaitoksia, joista toisessa on myös englanninkielinen IB-linja (International Baccalaureate). Osa osallistujista mainitsi kirjeissään opiskelevansa IB-linjalla. Lukiolaisosallistujista osa on siis kansallisella puolella ja osa taas IB-linjalla. Toinen opiskelijaryhmä koostuu abiturienteista eli kolmatta ja useimmiten viimeistä vuotta lukiossa opiskelevista. Kolmannen vuoden opiskelijat tyypillisesti valmistautuvat ylioppilaskirjoituksiin ja samalla myös pääsykokeisiin jatko-opiskelua varten.

Valittu ammattikoulu on useamman kunnan yhteydessä toimiva suurehko oppilaitos. Kyseisessä ammattikoulussa järjestetään useamman alan koulutusta. Tietyille paikkakunnille on keskittynyt tiettyjen alojen opetusta. Aineistonkeruu järjestettiin ammattikoulussa kahdessa oppilasryhmässä, joista molemmat sijaitsivat samalla paikkakunnalla. Tutkimukseen osallistuneet ammattikoululaiset ovat lähihoitajaopiskelijoita sekä

liiketoiminnan opiskelijoita. Ammattikoulussa kirjallisten aineiden, kuten äidinkielen opetus sijoittuu tyypillisesti ensimmäiseen opiskeluvuoteen. Tästä voidaan tehdä varovainen päätelmä, että osallistujat olivat aineistonkeruuhetkellä ensimmäisen vuoden opiskelijoita.

Osa nuorista kertoo kirjeessä oman ikänsä ja nimensä, mutta minulla ei ole tarkkaa tietoa siitä, keitä nuoret kirjeiden takana ovat. Ollilan (2008, s. 129–132) väitöskirjassa nuorten tulevaisuuskuvaukset ovat sukupuolittuneita: pojille on tyypillisempää korostaa menestystä varakkuuden ja omaisuuden kautta, kun taas tyttöjen kirjoituksissa perhe ja ihmissuhteet näyttäytyvät keskeisenä tekijänä menestyksen ja onnellisuuden takana. Omassa aineistossani on havaittavissa samankaltaisia taipumuksia. Osassa kirjeistä korostuu rikkaus ja omaisuus, toisissa kirjeissä taas keskitytään kuvaamaan esimerkiksi kirjoittajan ja hänen puolisonsa välistä parisuhdetta ja perhearkea. Sukupuoli luultavasti vaikuttaakin jossain määrin käsityksiin hyvästä tulevaisuudesta. Tässä tutkielmassa en kuitenkaan pyri erottelemaan tulevaisuuskäsitysten sukupuolittuneisuutta sen syvemmin, sillä osallistujien taustatiedot eivät ole tiedossani.

Kirjeitä kerättiin yhteensä 63. 41 kirjeistä oli lukiolaisten kirjoittamia ja 22 ammattikoululaisten kirjoittamia. Kirjeitä tulevaisuudesta -menetelmää käytettäessä aineiston määrä on vaihdellut kahdenkymmenen ja kuudensadan kirjeen välillä (Sools & Mooren, 2012; Sools ym., 2018; Triliva, Sools ja Philippas, 2020). 63 kirjettä on riittävän suuri määrä, jotta aineistoista voidaan havaita eroja sekä tehdä tyypittelyjä, mutta se ei ole kuitenkaan liian suuri tutkielman laajuuteen nähden. Tarkoituksenani oli saada suunnilleen sama määrä sekä lukiolaisten että ammattikoululaisten kirjeitä, mikä ei lopulta kuitenkaan toteutunut.

3.4 Aineiston analyysi

Kirjeitä tulevaisuudesta -menetelmä on nimenomaan aineiston tuottamisen tapa sekä aineistonkeruumenetelmä, eikä siihen liity vakiintuneita analyysimenetelmiä (Hänninen ym., 2021). Lähestyin aineiston analyysiä tästä syystä hyödyntämäni teoreettisen viitekehyksen, sosiokulttuurisen tulevaisuudenkuvittelun näkökulmasta. Olennaista näkökulmassa on se, miten yksilöt muodostavat kuvia tulevaisuudesta sosiaalisen ja kulttuurisen

ympäristön yhteisvaikutuksessa (Glaveanu ym., 2018, s. 69–70). Tästä näkökulmasta käsin pyrin vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni: miten hyvä elämä kuvataan nuorten tulevaisuuskertomuksissa.

Aineiston analyysi alkoi huolellisella aineistoon tutustumisella. Hännisen (2018) mukaan narratiiviseen aineistoon onkin hyvä tutustua aluksi ilman ennakko-oletuksia ja tekemättä muistiinpanoja. Keräsin aineistoni kolmessa osassa, ja luin kerätyn aineiston jokaisen aineistonkeruukerran jälkeen läpi. Kun koko aineisto oli koossa, luin vielä kertaalleen aineiston läpi tekemättä muistiinpanoja tai merkintöjä. Aineiston varsinaisen analyysin toteuttamiseksi keräsin vastaukset Webropolista Word-tiedostolle. Lisäksi tulostin aineistosta kopion itselleni. Tämän jälkeen aloin käydä aineistoa läpi, samalla tehden muistiinpanoja marginaaleihin.

Alasuutarin (2011) mukaan laadullinen analyysi jakautuu kahteen osaan: havaintojen pelkistämiseen ja arvoituksen ratkaisemiseen. Tarinatyypittelyssä laaja joukko havaintoja eli tarinoita pelkistetään muutaman luokan sisään. Tyypittelyssä etsitään havaintojen välisiä yhtäläisyyksiä, joiden perusteella voidaan luoda yhteinen luokka havainnoille. Luokkien avulla pyritään vastaamaan arvoitukseen, tutkimuskysymykseen. Aloitin analyysin pohtimalla, miten aineiston luokittelu on järkevää tehdä, jotta pystyisin vastaamaan luokkien avulla esittämiini tutkimuskysymyksiin. Päädyinkin tarkastelemaan kirjeissä sellaisia tekijöitä tai teemoja, jotka ovat osana hyvää elämää nuorten tulevaisuuskertomuksissa.

Koodasin aineistosta hyvään elämään kuuluvia tekijöitä aineistolähtöisesti. Hyvä elämä määrittyy tutkielmassani sellaiseksi elämäksi, jossa kirjoittajalle tärkeät asiat ovat kohdillaan. Tämä määritelmä on peräisin antamastani tehtävänannosta (ks. luku 3.1). Muodostin kirjoittajien omien sanojen perusteella koodeja, joiden näin olevan osa hyvää elämää tulevaisuuskertomuksissa. Yhdistin samankaltaiset koodit alakategorioiksi, joiden avulla hahmotin teemoja kirjeissä. Koodauksen tässä vaiheessa käytin apunani AtlasTI-ohjelmaa. Alakategorioiksi tässä vaiheessa muodostui muun muassa sosiaaliset suhteet, työ, taloudellinen vakaus ja nykyhetken haasteet. Aineiston koodattuani huomasin, että kirjeiden sisältö on suhteellisen samankaltainen, ja käyttämieni alakategorioiden

perusteella mielekkäiden luokkien muodostaminen osoittautui haastavaksi. Kirjeiden välillä oli jonkin verran eroja siinä, mitä teemoja kertomuksessa painotettiin, mutta tyypillisesti kirjeissä käsiteltiin useita teemoja, joskus lähes kaikkia muodostamiani alakategorioita. Luovuin siis aineiston luokittelusta kirjeissä esiintyvien teemojen avulla.

Seuraavaksi päätin tarkastella kirjeitä narratiivisen rakenteen perusteella. Erittelin jokaisen kirjeen rakennetta seuraavien tekijöiden avulla: 1) mihin aikaan tapahtumat sijoittuvat, 2) mikä on tapahtumien miljöö, 3) miten tulevaisuuden elämään on päädytty, 4) mitä tulevaisuudessa tapahtuu ja 5) mikä mahdollisesti haastaa/on haastanut tulevaisuuden elämää. Kaikissa kirjeissä ei esiintynyt kaikkia näitä ominaisuuksia. Analyysissa käytetyt rakenteelliset tekijät valikoituivat sillä perusteella, että pystyin niiden avulla kartoittamaan sitä, mikä on tulevaisuuskertomuksen suhde nykyhetkeen sekä sosiaaliseen ja kulttuuriseen ympäristöön, jossa tulevaisuuskertomus on luotu. Lisäksi kohdat 3 ja 5 korostavat tulevaisuuskuvan merkitystä nykyhetken toiminnalle, joka nähdään keskeisenä osana kuvittelun funktiota sosiokulttuurisessa näkökulmassa (Zittoun & Gillespie, 2018).

Erittelemällä kirjeiden rakenteellisia ominaisuuksia pyrin vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseeni, eli millaisiin tarinatyyppeihin kirjeet jakaantuvat. Vertailin kirjeiden rakenteita ja rakenneosia toisiinsa ja erotin näin aineistosta neljä tarinatyyppiä: menestyksekkään elämänpolun tarina, itsetoteutuksen tarina, arkirealistinen tarina ja utopistisen yhteiskunnan tarina (taulukko 2).

Taulukko 2. Aineiston jakautuminen tarinatyyppeihin

Tarinatyyppi	**Kirjeet**	**Yhteensä**
Menestyksekkään elämänpolun tarina	K1, K2, K5, K6, K20, K21, K22, K27, K29, K31, K33, K34, K38, K39, K40, K41, K42	17
Arkirealistinen tarina	K3, K8, K10, K13, K15, K19, K32, K36, K37	9
Itsetoteutuksen tarina	K4, K7, K9, K12, K16, K17, K28, K30	8

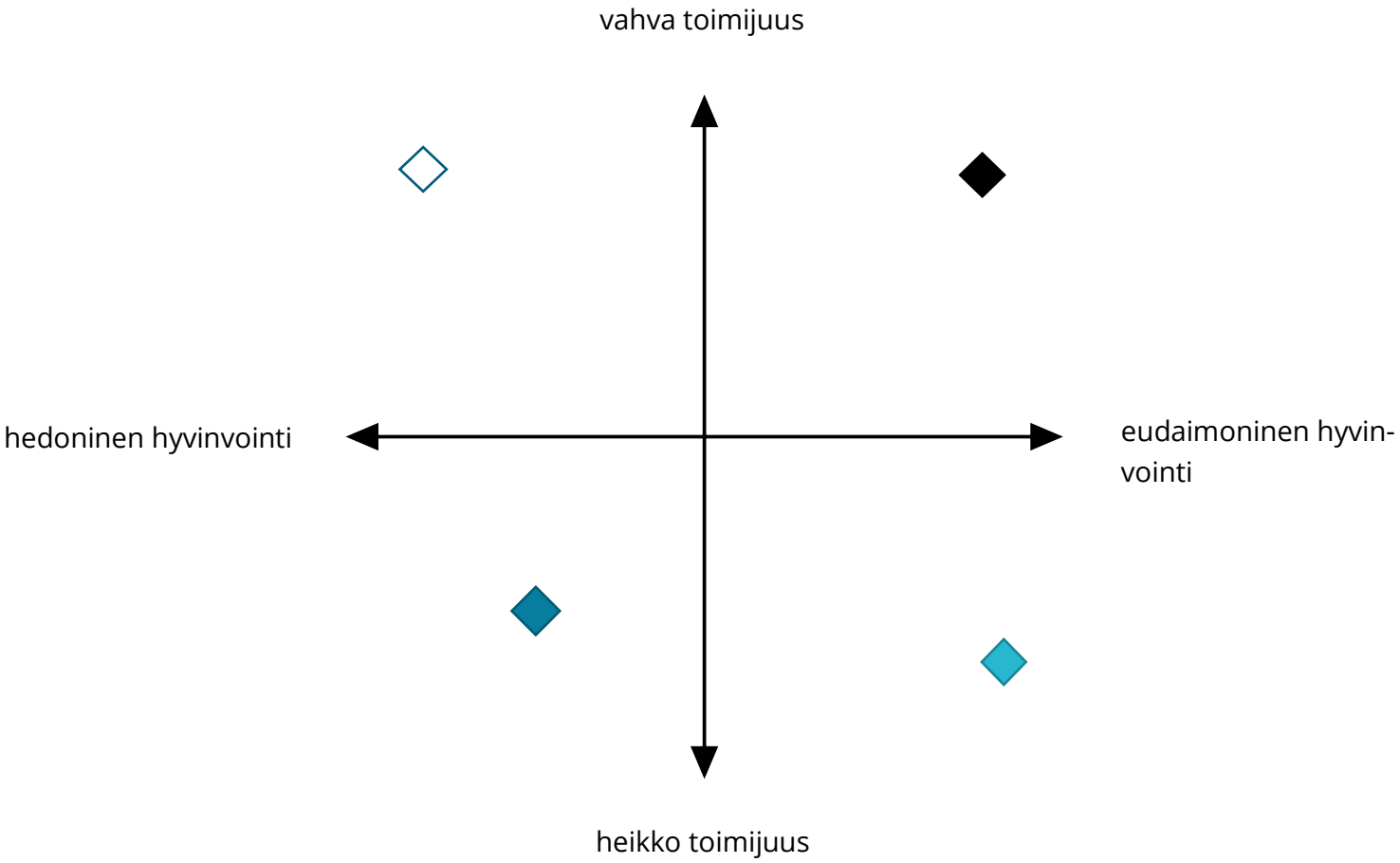
Utopistisen yhteiskunnan tarina	K11, K14, K18, K23, K24, K25, K26, K35	8
Analysoidut kirjeet yhteensä	42	

Analyysin aikana huomioni kiinnittyi erityisesti siihen, miten kirjoittajan toimijuus vaikuttaa tulevaisuuden elämän muotoutumiseen. Lisäksi tarkoituksenani oli selvittää, millaisena hyvä elämä aineistossani näyttäytyy. Luokittelinkin kirjeet tarinatyyppeihin sen perusteella, 1) miten toimijuus rakentaa hyvää elämää tulevaisuuskertomuksessa ja 2) miten hyvä elämä kirjeessä käsitetään. Rajasin tarkastelun ulkopuolelle erittäin suppeat kirjeet. Yhden kirjeen rajasin tarkastelun ulkopuolelle sillä perusteella, että kirjoittaja vaikutti vastahakoiselta kertomaan omasta tulevaisuudestaan.

Tarinatyyppeihin luokittelun jälkeen havaitsin, että muodostamani luokat ovat jossain määrin vastakkaisia toisilleen. Tämän takia päädyin asettamaan tarinatyypit koordinaatistoon, jossa on kaksi akselia: toimijuus (heikko–vahva) sekä hyvinvointikäsitys (hedoninen–eudaimoninen)[5] (kuvio 1). Hedonisen ja eudaimonisen hyvinoinnin määritellyssä nojaan Salosen ja Konkan (2017, s. 141; ks. myös luku 2.2.3) kahteen hyvinvointikäsityksen luokkaan.

[5] Kuten aiemmin olen tuonut esille, eudaimoniseen hyvinvointiin liitetään tyypillisesti vahva toimijuus itsessään (ks. luku 2.2.3). Näin ymmärrettynä koordinaatiston piste heikko toimijuus–eudaimoninen hyvinvointi on paradoksaalinen. Viittaankin eudaimonisella hyvinvoinnilla pikemminkin siihen, nähdäänkö hyvän elämän pitävän sisällään aineettomia arvoja, kuten itsetoteuttamista, vapautta ja hyväntahtoisuutta muita kohtaan, enkä liitä eudaimoniseen hyvinvointiin erottamattomasti vahvaa toimijuutta.

Kuvio 1. Tarinatyyppien sijoittuminen koordinaatistoon

Koordinaatiston muodostaminen oli myös paikka, jossa pysähdyin pohtimaan luokitteluni toimivuutta. Sopiiko aineistoni koordinaatiston muottiin? Kuvastaako tarinatyypin sijainti koordinaatistossa tarinatyyppiin kuuluvien kirjeiden olemusta olennaisella tavalla? Vastaako kirjeiden sisältö sitä, mitä tarinatyypin sijainnista voisi päätellä? Tämän pohdinnan tuloksena totesin luokittelun olevan suhteellisen toimiva ja kuvastavan aineistoani pääpiirteittäin. Tässä vaiheessa päädyin myös siirtämään joitain yksittäisiä kirjeitä luokasta toiseen, jolloin luokkien sisällöistä tuli yhtenäisemmät. Täsmensin siis tarinatyypin sisältöä koordinaatiston avulla.

Tyypittely aineiston analyysin välineenä voi häivyttää aineistossa esiintyviä yksilöllisiä eroja. Hännisen (1999) mukaan tarinoiden tyypittely yhdistelee yksittäisten tarinoiden ainesosia. Erityispiirteiden sijasta esille nousevat kirjeiden väliset yhtenäisyydet. Tällöin tarinatyyppi ei välttämättä vastaa täsmälleen sitä, mitä yksittäisissä kirjeissä on sanottu. Tyypittely pikemminkin pyrkii tuomaan esille jonkin tarinallisen tekijän, joka toistuu eri muodoissa eri ihmisten kertomina. Etuna tässä analyysitavassa on se, että kirjeistä on helpompi muodostaa kokonaiskuva. Toisaalta samalla menetetään yksilöllisten kuvauksien rikkaus, kun kirjeet pyritään typistämään rajalliseen määrään tarinatyyppejä.

Narratiivisessa analyysissa näkökulmien moninaisuus ja tutkittavien merkityksenanto nähdään merkittävinä tekijöinä tiedon tuottamisen kannalta. Analyysissa pyritään välttämään abstraktia kategorisointia, joka ei vastaa tarinan kertojan omaa kokemusta. Eri yksilöt kuitenkin tulkitsevat tarinoita erilaisista näkökulmista käsin, jolloin samalle tarinalle saatetaan antaa toisistaan poikkeavia merkityksiä. (Bold, 2012, s. 121–122.) Moilasen ja Räihän (2015) mukaan tulkintaa ohjaakin aina jonkinlainen esiymmärrys tutkittavasta aiheesta. Aiempi kirjallisuus aiheesta, johon tutkija on tutustunut, on osana esiymmärrystä. Esiymmärrys saattaa auttaa näkemään aineistossa uutta, mutta se voi toisaalta myös rajata muita näkökulmia pois. Aiempi tutkimus nuorten tulevaisuuskäsityksistä on ohjannut tapaa, jolla olen lukenut omaa aineistoani sekä vaikuttanut muodostamiini tarinatyyppeihin.

3.5 Tutkijan positio ja eettisten ongelmien huomiointi

Yleisesti laadullisten tutkimusasetelmien etuna pidetään sen ihmisyyttä kunnioittavaa otetta. Tutkimukseen osallistuvan ihmisen on helpompi saada oma äänensä kuuluviin, koska hänen on mahdollista vastata tutkimukseen omin sanoin. Lomaketutkimuksessa taas sekä kysymykset että vastausvaihtoehdot on ennalta määritetty. Erityisesti narratiivisia menetelmiä hyödyntävässä tutkimuksessa etuna osallistujalle on myös se, että oman tarinan kertominen koetaan useimmiten palkitsevaksi itsessään. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö myös narratiiviseen tutkimukseen liittyisi eettisiä ongelmia. (Hänninen, 2018.)

Tutkija joutuu aina tekemään valintoja käsitellessään aineistoa. Aineisto täydessä rikkaudessaan ei välity lopullisen tekstin lukijalle, vaan se suodattuu tutkijan tulkintojen kautta. Tutkijan tekemät johtopäätökset tai tyypittelyt eivät välttämättä vastaa sitä, miten ihminen itse käsittää itsensä. (Hänninen, 1999, s. 34–35.) Analyysissani olen keskittynyt kirjeiden yleisiin piirteisiin yksityiskohtien kustannuksella. On hyvin mahdollista, että tutkimukseen osallistuvat nuoret eivät tunnista omaa kertomustaan muodostamistani tarinatyypeistä.

Tutkittavien oman äänen esiin tuominen onkin ollut tärkeä näkökulma nuorisotutkimuksessa (esim. Aaltonen, 2012; Myllyniemi, 2017). Nuoria koskevassa tutkimuksessa on pyritty kunnioittamaan nuorten omaa ääntä, esimerkiksi haastattelemalla nuoria heitä itseään koskevissa asioissa. Tutkimus ei siis pelkästään perustu aikuisten tuottamaan ja määrittämään tietoon, vaan vastapainoksi kaivataan nuorilta suoraan saatua kokemustietoa. Tutkielmani tarkoituksena on tuottaa tietoa nuorten käsityksistä hyvästä elämästä siten, kuin nuoret itse sitä kuvaavat. Aikuisena kuitenkin tarkastelen tutkimaani ilmiöitä toisesta näkökulmasta kuin tutkimukseen osallistuneet nuoret. Narratiivisessa analyysissa tulkinnallisuus korostuukin: tutkijan nähdään aina tarkastelevan tutkittavaa ilmiötä tietyin esitiedoin ja tietystä sosiaalisesta positiosta käsin (Bold, 2012, s. 121).

Omat haaveet ja tulevaisuuden toivot saattavat olla luonteeltaan arkaluontoisia (Vygotski, 1994, s. 284). Niistä kertominen saatetaan kokea vaikeaksi, etenkin jos niiden nähdään olevan vaikeasti toteutettavissa. Omia ajatuksia pyritään suojelemaan pitämällä ne yksityisinä. Samalla vältetään sitoutuminen unelman toteutukseen, jonka voidaan ajatella seuraavan unelman jakamisesta. (Hänninen, 1999, s. 57.) Käsittelemääni aihetta ei kuitenkaan voi pitää erityisen arkaluontoisena. Kirjeissä käsitellyt teemat, kuten haaveet asuinpaikasta, perheestä, opiskelupaikasta ja työstä ovat suhteellisen tavallisia aiheita, joista nuoret todennäköisesti puhuvat muutoinkin arjessaan.

Sools ja Mooren (2012, s. 221) toteavat, että tulevaisuus on muutoksille altis ja vakiintumaton. Yksilön omilla käsityksillään tulevaisuudesta voi olla vaikutusta siihen, miten tapahtumat todellisuudessa tulevat etenemään. Nykyisyydessä tehdyt valinnat muovaavat

tulevaisuuden mahdollisuuksia. Esimerkiksi eläytymismenetelmää käytettäessä on havaittu, että negatiiviseen tulevaisuuteen eläytyminen saattaa johtaa kuvitellun tulevaisuuden todeksi tulemiseen vastoin kaikkia odotuksia (Eskola & Suoranta, 1998, s. 85–86). Tutkimukseen osallistuminen on voinut olla nuorille mahdollisuus pohtia omaa tulevaisuuttaan ja nykyisyyden vaikutusta tulevaan. On vaikea sanoa, ”muovaako” tutkimukseen osallistuminen osallistujien tulevaisuutta, mutta on epätodennäköistä, että osallistuminen aiheuttaisi erityistä haittaa osallistujille.

Sools ja Mooren (2012, s. 221) pitävät tutkimusmenetelmäänsä interventiona. Tutkijan asema ei tällöin voi olla neutraali, vaan hänen voidaan katsoa auttavan osallistujaa saavuttamaan toivomansa tulevaisuuden. Positiivisiin tulevaisuudenkäsityksiin ilmaisemisen oletetaan ja toivotaan johtavan osallistujan kannalta positiivisiin seurauksiin, kuten lisääntyneeseen hyvinvointiin. En pidä omaa tutkimustani varsinaisesti interventiona enkä ole suunnitellut sitä sellaiseksi. Tavoitteenani ei ole ollut edistää osallistujieni hyvinvointia, vaikka se on voinut olla seurausta tutkimukseen osallistumisesta. Oman tulevaisuuden kuvittelu voidaan kokea ahdistavana, mutta toisaalta kirjeen kirjoittaminen on saattanut auttaa osallistujaa selkeyttämään itselleen omia tavoitteitaan. Osallistumisesta aiheutuva rasitus ei ole normaalissa arjessa kohdattua rasitusta suurempi.

Nuoria on myös tiedotettu kirjallisesti siitä, että osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Osallistuja on voinut jättää vastaamatta tutkimukseen, mikäli hän on kokenut sen epämiellyttävänä. Saamani palautteen perusteella osallistujat ovat itse valinneet, kuinka paljon he haluavat kertoa kirjeissään. Poikkeuksena voi nähdä yhden aineistossani olleen kirjeen, jossa nuori ei vaikuttanut haluavan vastata tehtävänantoon, mutta oli silti osallistunut tutkimukseen. Rajasin tämän kirjeen tarkastelun ulkopuolelle.

En ole pyytänyt osallistujilta taustatietoja ja toteutin aineistonkeruun anonyymisti. Toisaalta anonyymius on johtanut siihen, että nuori ei ole voinut myöhemmin peruuttaa suostumustaan tutkimukseen osallistumiseksi, koska en ole pystynyt erottamaan, mikä kirje on kenenkin kirjoittama. Aineistoa on käsitelty niin, että yksittäisiä osallistuja ei voi

tunnistaa. Aineistoa on säilytetty salasanasuojauksen takana ja tulostettua aineistoa on säilytetty lukitussa tilassa.

4 Tulokset

Tässä luvussa esittelen tutkielmani tulokset. Kuvailen neljä tarinatyyppiä, joihin jaoin aineistoni: menestyksekkään elämänpolun tarina, arkirealistinen tarina, itsetoteutuksen tarina ja utopistisen yhteiskunnan tarina. Aloitan aineistossani yleisimmästä tarinatyypistä, edeten järjestyksessä kohti vähiten aineistossa esiintyviä tarinatyyppejä. Lopuksi teen yhteenvetoa saamistani tuloksista.

4.1 Menestyksekkään elämänpolun tarina

Esittelen seuraavaksi tarkemmin luomani tarinatyypit. Aloitan aineistossani yleisimmästä tarinatyypistä, edeten järjestyksessä kohti vähiten aineistossa esiintyviä tarinatyyppejä. Aineisto-otteet on esitetty siinä muodossa kuin osallistujat ne ovat kirjoittaneet. Jos otteesta on jätetty välistä pois jotain, se on merkitty tekstiin hakasulkeiden sisällä olevana kolmena pisteenä. Aineisto-otteiden perään on merkitty, mistä kirjeestä on kyse. Viittaan yksittäisiin osallistujiin myös kirjoittajina. Toimijalla viittaan tarinatyypin sisällä muodostuvaan yleiseen kuvaan kirjoittajista, eli en viittaa kehenkään yksittäiseen osallistujaan.

Menestyksekkään elämänpolun tarinalla viitataan tarinaan, jossa hyvä elämä on pitkälti normatiivista työn ja perheen ympärille keskittyvää arkea. Tyypillisesti tarinan juoni etenee niin, että toimija on panostanut opintoihinsa, jonka takia hän on päässyt hyvään työpaikkaan. Palkkatulojen kautta saavutettu taloudellinen hyväosaisuus mahdollistaa mukavan asumisen omassa asunnossa ja oman auton omistamisen. Työn tekemisen sivussa toimija on usein myös löytänyt kumppanin ja perustanut perheen. Polku hyvään elämään on suhteellisen suoraviivainen ja mukailee kulttuurisia konventioita. Hyvä elämä on siis menestyksekkään elämänpolun tuotos: toimija on onnistunut saavuttamaan tiettyjä merkkipaaluja, joita menestyneen ihmisen elämänpolkuun tyypillisesti liitetään.

Menestyksekkään elämänpolun tarina sijoittuu koordinaatistossa vahvan toimijuuden ja hedonisen hyvinvoinnin alle. Tarinatyypissä toimija tyypillisesti näyttäytyy määrätietoisena ja aikaansaavana henkilönä. Toimija uskoo omiin mahdollisuuksiinsa saavuttaa itselleen asettamia tavoitteita, ja hän myös onnistuu ohjaamaan elämäänsä haluttuun

suuntaan. Tarinatyypissä kirjoittajan toiminta nähdään pitkälti syynä sille, miksi hyvä elämä on saavutettu. Oman toiminnan ja omien valintojen kautta on pystytty ohjaamaan omaa elämänkulkua itselle mieluisille urille.

Tarinatyypissä hyvä elämä perustuu hedoniselle hyvinvointikäsitykselle. Erityisesti turvallisuus, rutiinit, oman kodin omistaminen ja varallisuus yleisemmin nousevat kirjeissä esille tekijöinä, jotka ovat luomassa hyvää elämää. Toistuvat rutiinit ja riittävä varallisuus tuovat vakautta toimijan elämään. Ydinperhe on varallisuuden ja omaisuuden lisäksi erityisen tärkeässä asemassa tässä tarinatyypissä, vaikka joitain yksittäisiä poikkeuksia tarinatyyppiin sisältyykin. Tyypillisesti hyvä elämä on kuitenkin nimenomaan aviopuolison ja lasten kanssa jaettua arkea. Perhe, sukulaiset, ystävät ja puoliso ovatkin tärkeitä sidoksia ja hyvän elämän tuottajia tarinatyypissä. Perhearkea vietetään oman kodin lähiympäristössä, mikä usein on myös keskeinen miljöö kirjeen tapahtumille. Kodin tärkeydestä viestinee myös se, että kodin ja lähiympäristön kuvailu on usein suhteellisen tarkkaa. Tyypillisesti toimija asuu suuressa omakotitalossa rauhallisessa ja viihtyisässä naapurustossa.

Tarinatyypissä esitetty elämäntapa vaatiikin usein tietyn varallisuuden tason. Kirjeissä omaisuuden ja varallisuuden merkitys nousee keskeiseksi tekijäksi, ja hyvä taloudellinen tilanne on usein hyvän elämän perustana. Varallisuus voi olla sattumasta riippuvaista, kuten rikkaan puolison kautta saatua, mutta tyypillisesti kirjoittaja saavuttaa elämäntapansa tekemällä ahkerasti työtä omien haaveidensa saavuttamiseksi.

> *Tällä hetkellä asun upeassa talossa, rannalla Australiassa. Taloni on aika iso, moderni ja musta, kuten olen aina haaveillut. […] Minulla on kolme lasta, kaksi poikaa ja yksi tyttö. He ja mieheni ovat tärkeitä elämässäni, kuten myös perheeni Suomessa. Lapseni ovat ihania, hyvin käyttäytyviä ja rakastavaisia. Minulla ja aviomiehelläni menee hyvin. Matkustaminen on todella tärkeää minulle, ja olenkin käynyt todella monessa maassa. Rahaa on paljon, koska olen tehnyt töitä ja mieheni on rikas.* (K1)

> *Minulla on hyvä koulutus ja työ, josta minä tykkään. […] Olemme valmiita lapsia varten, sillä meillä on riittävät ansiot.* (K42)

Jälkimmäisessä otteessa ”riittävät ansiot” nähdään edellytyksenä lapsien hankkimiselle. Hyvä taloudellinen tilanne esitetään tällöin yhtenä osana lapsen hyvää kasvuympäristöä. Ensin mainitussa otteessa sen sijaan rahan merkitys hyvälle elämälle jätetään avoimemmaksi. Varallisuus kenties perustelee sitä, miten kirjoittajan mahdollista asua perheineen suuressa talossa ulkomailla ja matkustella usein. Kirjoittaja painottaa erityisesti perheen merkitystä, mutta oman suuren talon omistaminen on kuitenkin osana unelmoitua elämää.

Taloudellisen turvan lisäksi riittävä varallisuus tekee tarinatyypissä usein mahdolliseksi sen, että kirjoittaja voi tehdä niitä asioita, joita itse haluaa. Raha tuottaa huolettomuutta arjen suhteen, ja antaa kirjoittajalle vapauden viettää aikaa haluamallaan tavalla. Vaurauden ja omaisuuden merkityksellä voidaan myös leikitellä, kuten seuraavassa otteessa.

> *Olen rikas. Minulla on paljon fyffendaalia. Täällä huipulla näyttää hyvältä.*
>
> *Olen nuorena perustamani firman osakas, mutta enää vain hallitustoiminnassa enkä aktiivisessa toiminnassa. Vapaa aikani menee sijoittelussa ja markkinoiden seuraamisessa, sekä ulkoilussa ja golfauksessa.*
>
> *Minulle on tärkeää vaimoni ja perheeni, joiden kanssa asun isossa omakotitalossa fiinillä asuinalueella. Minulla on taloni alla piilossa olevassa suuressa autotallissani lamborghini, G-mersu, Yamaha R1 moottoripyörä ja S-mersu. Ja tietenkin kesäleluna vesijetti ja talveksi moottorikelkka, niien merkkiä en nyt muista.* (K31)

Yllä olevassa otteessa omaisuus itsessään on osana hyvää elämää. Materiaalista omaisuutta ja varallisuuden määrää tuodaan korostetusti esille. Kirjoittajan perustama oma yritys takaa hyvän elämän kuvitellussa tulevaisuudessa vielä työuran jälkeenkin. Kirjeen kuvaus hyvästä elämästä kaikessa ylellisyydessään muistuttaa karrikoitua julkisuuden henkilöiden loistokasta elämää. Menestyksekkään elämänpolun tarinassa varallisuus ja omaisuus asetetaankin yleensä näkyvälle paikalle statussymbolin kaltaisesti. Erityisesti yhden tai useamman auton omistaminen näyttää olevan tässä tarinatyypissä yleistä:

> *Täällä näkee mitä hienompia autoja huristelemassa kaupungin vilinässä. Perheenikin omistaa jopa kaksi unelma-autoani.* (K2)

> *Pitkän työpäivän jälkee on ihana ajaa uudella mustalla katumaasturi mersulla kotiin. Koti sijaitsee Tukholman keskustan liepeillä vasta remontoidussa kerrostalossa. Koti tuntuu omalta ja kotoisammalta kuin ikinä. Koska nykyinen koti on ensimmäinen minun omistama koti. Remontti on muokannut kodista juuri sellaisen kuin olen aina halunnut. Sinne on ihana palata jokaisen reissun jälkeen. Ihaninta on kun oman kodin voi jakaa kumppanin kanssa. Kumppanin, josta on pian tulossa oma mies*. (K27)

> *Asun perheeni kanssa omakotitalossa Lempäälässä. Omistan suurehkon katumaasturin ja käyttöautona audi rs7. Pääsen harrastamaan itselleni mukavia harrastuksia, kuten moottoripyöräilyä ja metsästystä.* (K33)

Kirjeessä kuvattu elämä saattaa olla hyvinkin loistokasta, mutta polku hyvään elämään sen sijaan on saattanut vaatia toimijalta kovaa työtä. Erityisesti kouluttautumista korostetaan kirjeissä hyvän elämän saavuttamisen kannalta merkittävänä tekijänä. Tekemällä oikeita valintoja opiskelun suhteen nuoren on mahdollista sijoittua hyvään työpaikkaan, menestyä elämässään ja saavuttaa hyvä elämä. Opinnoille annetaan kirjeissä paljon

painoarvoa sen kannalta, millaiseksi loppuelämä muodostuu, kuten alla olevista otteista käy ilmi. Opinnot mieluisassa koulutuksessa ovat osa unelmoitua elämää.

> *Siitä on jo pitkä aika, kun olit viimeksi lukiossa. Elit silloin elämäsi stressaantunutta aikaa ja kaikki tuntui mitättömältä. Onneksi siitä on nyt selviydytty ja elämä jatkuu hyvin.*
> *Unelmasi täyttyivät: pääsit lääkikseen. Kyllä se vaati paljon töitä ja uurastusta, mutta se oli sen arvoista. Joudut opiskelemaan paljon ja pari kyyneltä tiputtamaan, mutta se ei haittaa.* (K21)

> *Tulevaisuudessa olen onnellinen. Tiedän, että kirjoitukset ja muut stressaavat, mutta tulevaisuudessa kaikki ahkera opiskelu on todella kannattanut. Minulla on nyt mahtava työpaikka, josta todella pidän ja olen saavuttanut paljon asiota urallani.* (K22)

Yllä olevissa kirjeissä nykyhetkeä peilataan suhteessa tulevaisuuteen. Nykyhetkessä koettu opiskelustressi ja kuormitus tehdään ymmärrettäviksi tulevaisuuden saavutusten kautta. Nykyhetken vaikeudet ovat siedettävissä, sillä ne mahdollistavat hyvän elämän saavuttamisen tulevaisuudessa. Hyvä elämä näyttäytyy tällöin tavoitteena, jonka vuoksi ollaan valmiita "*pari kyyneltä tiputtamaan*". Ahkera opiskelu johtaa hyvään opiskelupaikkaan, ja hyvä opiskelupaikka menestyksekkääseen työuraan. Työ ja koulutus yhdessä luovat siis puitteet hyvälle elämälle.

Ura ja työelämä ovatkin olennainen osa hyvää elämää menestyksekkään elämänpolun tarinassa. Kirjeissä tyypillisesti käsitellään paljon työn merkitystä arjessa. Työtä voidaan arvostaa välineellisesti, jolloin palkkatyö nähdään välineenä, jonka avulla ylläpidetään taloutta ja omaa kotia. Samalla työ voidaan nähdä arvokkaana itsessään: tällöin työ nähdään mieluisana toimintana, tapana auttaa muita ihmisiä, itseä kehittävänä toimimisena tai tapana kokea onnistumisen tunteita. Työ on lisäksi tapa saavuttaa merkittäviä asioita

elämässään. Työn kautta toimija tulee osaksi yhteiskuntaa ja näin pystyy myös vaikuttamaan muiden elämään merkittävällä tavalla, kuten seuraavassa otteessa.

> *Ahkeruutesi kantaa hedelmää ja mahdollistaa unelmien opiskelupaikan lääkiksessä. Tällä hetkellä olen ollut muutaman vuoden työelämässä lasten syöpäosastolla. Työ on välillä henkisesti hyvinkin rankkaa, mutta samalla unelmien täyttymys ja palkitsevaa kun näkee lasten parantuvan ja taltuttavan sitkeätkin taudit.* (K27)

Palkkatyön tekeminen voidaankin kuvata oman kutsumuksen täyttämisenä, joka on palkitsevaa itsessään. Perinteisen palkkatyön rinnalla kirjeissä myös tuodaan esille yrittäjyyttä, joka pääasiassa sijoittuu ulkomaille. Yrittäjyyteen on liitetty muun muassa vapaus päättää omista menoistaan ja luoda itselleen mielekäs urapolku. Yrittäjänä työn ja muun elämän välisen yhteyden kontrollointi saatetaan nähdä helpompana kuin palkkasuhteen alaisena, mikä näyttäytyy ulkoisena rajoitteena. (Du Bois-Reymond, 1998, s. 67.) Seuraavassa otteessa yrittäjyys kuvastuu suhteellisen vaivattomana.

> *Unelmasi kävi siis toteen, ja muutin ulkomaille, josta löysin sielunkumppanini, ja perustimme perheen. Rakastan työtäni psykologina, ja pidän pystyssä omaa kahvilaani ohella kumppanini kanssa. Se menestyy erittäin hyvin.* (K2)

Kirjeessä yrittäjyys kahvilan pitäjänä kulkee psykologin työn rinnalla. Kahvilan pitäminen tarinassa on sivutoimi, jota kirjoittaja pitää yhdessä kumppaninsa kanssa. Yrittäjyys kuvataan kirjeessä ikään kuin harrastuksena, johon ei sitouduta kovin vahvasti. Kirjoittajan voi nähdä jättävän tulevaisuuden hieman avoimeksi: kirjoittajan on mahdollista valita useita urapolkuja samanaikaisesti eikä itseä tarvitse rajoittaa yhteen sitovaan valintaan.

Yrittäjyys on vapautta päättää omista menoistaan ja ansaita rahaa, mutta toisaalta myös itsen toteuttamisen väline ja osa identiteettiä, kuten alla olevassa esimerkissä voi nähdä.

> *Elän lukioaikani unelmaani Belgiassa. Tämä on kaikkea sitä mitä haaveilin, vaikka lukioaikana tuntui ajatus pelottavalta. Vara-ammatin opiskelu oli tietysti järkevää tämän työn ohella, koska huomisesta ei ikinä ole varmuutta. Olen juuri perustanut oman hevosalan yrityksen. Yritys on minun omani, mutta olen palkannut hevosenhoitajia yms. helpottamaan arkeani. Tällä hetkellä valmistaudun tämän kauden tärkeimpään kisaan.* (K29)

Kirjeessä omasta intohimosta on onnistuttu luomaan ura, jonka lisäksi ei ole tarpeen tehdä muuta työtä. Edellä olleesta otteesta poiketen kirjoittaja sitoutuukin yrittäjyyteen vahvemmin, ja hevosyrittäjyys linkittyy kokonaisvaltaisemmin osaksi kirjoittajan arkea. Yrittäjyyteen kuitenkin liittyy omia riskejään, joita on pyritty minimoimaan varasuunnitelman avulla. Kirjoittaja suhtautuu tulevaisuuteen avoimesti ja joustavasti: pääasiallisena suunnitelmana on oman yrityksen pyörittäminen, mutta samalla varaudutaan tulevaisuuteen, jossa omat suunnitelmat eivät toteudu.

Menestyksekkään elämänpolun tarinassa nousevat selkeimmin esille piirteet elämästä, jota Ollila (2008) kutsuu itsestään selväksi menestykseksi. Menestyneellä ihmisellä on tyypillisesti paljon rahaa, puoliso ja kaksi lasta, omakotitalo, hieno auto ja lemmikkinä koira. Menestynyt ihminen opiskelee ahkerasti ja kouluttautuu hyvin, jonka ansioista hän saa hyväpalkkaisen työn. Tämä Rubinin (2000; 2013) moderniksi materialistiseksi ihanteeksi kutsuma elämäntapa toistuu tarinatyypissä. Kirjeissä hyvä elämä harvemmin kuitenkaan merkitsee pelkästään taloudellisia ja materiaalisia saavutuksia, vaan siihen kuuluu olennaisesti myös niin sanotusti arkisempi menestys, kuten itselle mielekkään työn löytäminen, vakaa arki, läheiset ihmissuhteet ja tyytyväisyyden tunne (Ollila, 2008, s. 133–134).

Tarinatyypissä kirjoittajien toimijuus on vahvaa: omat valinnat ja teot ovat johtaneet suotuisaan tulevaisuuteen. Samalla vastuu asetetaan implisiittisesti yksilön harteille. Toimijan on tehtävä kestäviä ratkaisuja, jotta hän voi varmistaa itselleen hyvän elämän (Ollila, 2008). Tarinatyypissä hyvän elämän saavuttaminen vaatiikin tulevaisuuteen suuntautuneisuutta, jossa tuleva priorisoidaan ja nykyhetkessä keskitytään lievittämään tulevaisuuden epävarmuutta, eli nojaamaan viivästetyn mielihyvän strategiaan (Leccardi, 2006). Kirjeissä hyvän elämän saavuttaminen on vaatinut tulevaisuutta tukeviin projekteihin panostamista, kuten omien työllistymismahdollisuuksien parantamiseen opiskelemalla ahkerasti. Kouluttautumalla pitkälle toimija voi varmistaa onnistuneen siirtymän työmarkkinoille. Kirjeissä yleensä korostetaankin työmäärää, jota hyvän tulevaisuuden saavuttaminen on vaatinut.

Menestyksekkään elämänpolun tarinassa hyvä elämä on siis oman toiminnan kautta saavutettua materiaalista hyvinvointia, joka jaetaan oman perheen tai kumppanin kanssa. Elämänpolun aikana tehdyt onnistuneet valinnat ovat johtaneet hyvään tulevaisuuteen. Hyvän elämän saavuttaminen onkin tarinatyypissä pääasiassa yksilön oman toimijuuden aikaansaannosta. Vastuu hyvästä elämästä on samoin yksilöllä itsellään, ja ulkoisten tekijöiden vaikutusta tarinankulkuun häivytetään tarinankulusta. Sisällöltään hyvä elämä rakentuu työn, kodin ja perheen ympärille. Mielekäs ja hyväpalkkainen työ turvaa tasaisen ja turvallisen arjen ylläpitämisen sekä elämästä nauttimisen.

4.2 Arkirealistinen tarina

Arkirealistisella tarinalla tarkoitetaan tarinaa, jossa hyvä elämä on niin sanottua tavallista, tasaista arkea, mutta toisaalta epävarmuustekijöiden reunustamaa. Tarinan juoni tyypillisesti etenee niin, että toimija etenee onnistuneen elämänpolun tarinan kaltaisesti opintojen jälkeen kohti työelämää. Toimija kuitenkin kohtaa elämänsä aikana tilanteita, jotka vaativat toimijalta sopeutumista ja valintojen tekemistä. Nämä tilanteet usein johtavat siihen, että normatiivinen elämänpolku ei täysin toteudu. Toimijan eteen asettuu siis haasteita, jotka kuitenkin yleensä ratkeavat tarinan kulun aikana. Hyvä elämä kuvataan loppuratkaisuna, johon toimija voi kaiken kokemansa jälkeen olla tyytyväinen.

Arkirealistinen tarina sijoittuu koordinaatistossa heikon toimijuuden ja hedonisen hyvinvoinnin alle. Arkirealistisessa tarinassa toimija on epävarmempi ja vähemmän määrätietoisempi tavoitteidensa suhteen verrattuna menestyksekkään elämänpolun tarinaan. Toimijan mahdollisuudet pyrkiä tavoitteisiinsa ovat enemmän ulkoapäin tulevien esteiden armoilla, ja toimijasta riippumattomilla tekijöillä on vahvempi vaikutus tarinankulkuun. Toimijuusakselilla arkirealistinen tarina ei kuitenkaan sijoitu aivan ääripäähän, sillä arkirealistisessa tarinassa kirjoittaja pyrkii valintojensa kautta edistämään hyvää elämää eikä elämä ole täysin toimijan hallitsemattomissa.

Arkirealistisessa tarinassa hyvän elämän käsitys on monisyinen: toisaalta turvallisuus ja toistuvuus näyttäytyvät tärkeinä tekijöinä hyvän elämän kannalta, mutta samalla aineettomat arvot, kuten yhteisöllisyys ja maapallon elämän jatkumisesta huolehtiminen ovat läsnä kirjeissä. Arkirealistisen tarina sijoittuukin hedonisen ja eudaimonisen hyvinvointikäsityksen välimaastoon. Kodin ympärille sijoittuva turvallinen arki, sosiaaliset sidokset kanssaihmisiin ja riittävä toimeentulo kuvastavat arkirealistisessa tarinassa hyvää elämää. Arkirealistisessa tarinassa hyvään elämään tyydytään vähemmästäkin: arjen puitteet saattavat olla suhteellisen vaatimattomat. Yhtenä olennaisena erotuksena menestyksekkään elämänpolun tarinaan on se, että arkirealistisessa tarinassa hyvä elämä on harvemmin sidottuna ydinperheen ympärille. Toimijalla on usein puoliso ja läheisiä ystäviä, mutta lapset mainitaan harvemmin.

Toisin kuin menestyksekkään elämänpolun tarinassa, arkirealistisessa tarinassa hyvälle elämälle asettuu enemmän reunaehtoja. Menestyksekkään elämänpolun tarinassa tiettyjen edellytysten täyttämisen, kuten opinnoissa pärjäämisen jälkeen omat mahdollisuudet ovat laajat. Kun alun haasteista on selvitty, ovat kaikki mahdollisuudet auki. Arkirealistisessa tarinassa sen sijaan edellytysten täyttäminen ei välttämättä ratkaise tilannetta täysin toimijan eduksi. Toimijan ulkopuoliset voimat voivat johtaa tarinakulun yllättäviin käänteisiin, joka vaatii toimijalta korjaavia liikkeitä tai kompromissien tekemistä.

Arkirealistisessa tarinassa keskiöön nouseekin se, minkä nähdään olevan itselle mahdollista ja realistista. Kuten eräs osallistuja ilmaisee antamassaan palautteessa: ”*En usko että*

saavutan mitään erikoista, mutta samalla en usko, että tulen epäonnistumaan kaikessa jne." Arkirealistisessa tarinassa niin sanottu arkijärki ohjaakin tarinankulkua: lähtökohtaisesti ei odoteta, että kaikki omat toiveet toteutuvat, vaan elämässä voi sattua yllättäviä asioita. Omiin haaveisiin nähdään liittyvän ponnistelua, vaivannäköä ja tämän takia myös kilpailevien intressien välillä priorisoimista. Tulevaan ei kuitenkaan suhtauduta pessimistisesti.

Arkirealistisessa tarinassa toimijan mahdollisuudet kiteytyvät usein valintoihin: toimija voi valita kahden tai useamman vaihtoehdon välillä. Valinnoilla on kuitenkin taipumus sulkea toisensa pois. Eri intressien yhdistämisestä aiheutuu kitkaa tai se osoittautuu mahdottomaksi. Erityisesti ajan ja voimavarojen merkitys resursseina korostuvat kirjeissä. Kirjoittaja saattaa kuitenkin joutua perustelemaan valintojaan tai hakemaan oikeutusta sille, miksi tietyt odotukset eivät ole täyttyneet tulevaisuudessa. Seuraavassa otteessa kirjoittaja kuvailee ja samalla perustelee elämänsä tilaa tulevaisuudessa.

> *Sinulla ei ole lapsia koska työt ovat vieneet suurimman osan ajastasi mutta se ei ole ollut niin paha, koska sinulla on ollut mahdollisuus keskittyä elämään ja saada mielenterveytesi kuntoon pitkän ajan jälkeen.* (K10)

Otteessa kirjoittaja on pyrkinyt lähinnä keskittymään omaan elämäänsä ja tekemään töitä. Omaan itseen keskittyminen on kuitenkin sulkenut samalla mahdollisuuksia pois. Normatiivinen elämänkulku, johon lapsien saaminen kuuluu, ei ole toteutunut. Aika ei ole riittänyt sekä työ- että perhe-elämän toteuttamiseen, jonka takia kirjoittaja on joutunut tekemään valinnan eri intressien välillä. Valintaa tehdään itselle ja kuvitellulle yleisölle hyväksyttäväksi kuvaamalla sitä mahdollisuutena keskittyä muihin hyvää elämää tuottaviin tekijöihin. Lapsista luopuminen on tarkoittanut aikaa keskittyä omaan jaksamiseen ja mielenterveyteen.

Arkirealistisessa tarinatyypissä kirjeissä usein viitataankin kasvuun, kehitykseen ja paranemiseen, jota kirjoittajan elämän aikana on tapahtunut. Tarinankulkua haastaneet

tekijät ovat saattaneet liittyä nimenomaan kirjoittajien mielenterveyteen ja vaikeuksiin saavuttaa tasapainoinen elämä. Tulevaisuudesta katsoen mennyt aika ei ole välttämättä ollut helppoa. Nykyhetken vaikeuksista on tulevaisuudessa kuitenkin selvitty ja elämän hyviä puolia on opittu arvostamaan. Seuraavassa otteessa kirjoittaja kuvaa polkua nykyisyydestä tulevaan:

> *Olen 30 vuotias. Et varmaan tiedä vielä mitä teet lukion jälkeen ja jätän sen sinulle arvoitukseksi, mutta voin sanoa että se on jotain josta pidät paljon. IB on ollut rankkaa mutta valmistuit lopulta kuitenkin hyvin arvosanoin. Elämässäsi on ollut paljon ala ja ylämäkiä, mutta olet jo selvinnyt tänne saakka. Sinulla on ympärilläsi paljon aitoja ihmisiä ja olet onnistunut luomaan syvällisiä kaveri suhteita. Olen naimisissa miehen kanssa jolla on samanlaiset arvot kuin minulla. Hän on paras ystäväni. Elämä menee ylipäätänsä tosi hyvin. Olen päässyt eroon esitelmä paineestani ja enkä huomioi muiden ihmisten mielipiteitä itsestäni. Tiedän että olen juuri hyvä sellaisena kuin olen. Koen kuuluvani yhteisöön ja olen löytänyt ihmisiä joilla on samanlainen ajatusmaailma kuin itselläni. Olen oppinut tulemaan toimeen kaikenlaisten ihmisten kanssa.* (K3)

Yllä olevassa otteessa hyvä elämä näyttäytyy ylä- ja alamäkien jälkeisenä aikana. Elämä ei ole ollut tasaista, eikä se välttämättä ole sitä jatkossakaan. Hyvä elämä tässä kirjeessä rakentuu vahvasti ihmissuhteiden kautta. Yhteys toisiin ihmisiin, kuuluminen yhteisöön ja jaettu elämä läheisten kanssa tuottaa kokemuksen merkityksellisestä, hyvästä elämästä. Nämä edustavat aineettomia arvoja (Salonen & Konkka, 2017, s. 140–141). Kaikki kirjeessä esitetyt huomiot liittyvätkin jollain tapaa kirjoittajan asemoitumiseen sosiaalisessa maailmassa. Kirjoittaja on saanut varmuutta olla oma itsensä muiden edessä sekä löytänyt ihmisiä, jotka jakavat hänen ajatusmaailmansa. Oman paikan löytäminen sosiaalisessa ympäristössä on hyvän elämän perustana.

Kun edellisessä aineistoesimerkissä kirjoittaja on haasteiden jälkeen saavuttanut elämän, johon voi olla tyytyväinen, seuraavassa otteessa kirjoittajan kova työskentely normatiivisten tavoitteiden eteen osoittautuu lopputuloksen kannalta hyödyttömäksi. Pyrkimys saavuttaa menestyksekäs elämänpolku ei olekaan johtanut sellaiseen elämään kuin kirjoittaja on kuvitellut.

> *Olen saavuttanut kaikki, mitä tavoittelit. Pääsit koulusta läpi hyvin arvosanoin, ja työskentelet ohjelmoijana. Olet Cookie Clickerissä paras pelaaja. Sinulla on paljon ystäviä. Kun kävelet ulos, ilma maistuu suklaalle.*
>
> *Ongelmia ei ole, mutta se juuri on ongelma. Minulla ei ole mitään vaikeuksia, mitä ylittää, ei mitään esteitä, mistä puskea läpi. Olen onnellinen, mutta elämäni on merkityksetön. Siksi sanon sinulle, minä, jos tahdot hyvän elämän, tähtää tänne, mutta jos tahdot elää merkityksellisesti, elä oma elämäsi. Tänne pääseminen vaatii myöskin epäterveellistä ajattelua, suosittelisin vain hyväksymään, että täydellisyys ei ole saatavilla, ja tyytymään parhaasi.* (K15)

Otteessa kirjoittaja on työskennellyt ahkerasti saavuttaakseen täydellisen elämän ja hän on täyttänyt kaikki tavoitteensa. Oman toiminnan tuloksena saavutettu täydellinen elämä kuitenkin näyttäytyy tässä kirjeessä tragediana, toteutumattomana lupauksena hyvästä elämästä. Aineistoesimerkki käytännössä etenee menestyksekkään elämänpolun tarinan kaltaisesti, mutta kirjoittaja hylkää tähän tarinatyyppiin perustuvan hyvän elämän. Täydellisyyteen pyrkiminen on vaatinut ”epäterveellistä ajattelua”, ja lopputuloksena on merkityksetön elämä. Kova työ ei johdakaan onneen, vaan se pikemminkin luo elämään tyhjyyttä. Tyytymällä parhaaseensa on paremmat mahdollisuudet saavuttaa hyvä elämä kuin aktiivisella toiminnalla täydellisen elämän saavuttamiseksi.

Arkirealistisessa tarinassa kirjoittajien saavutukset ovatkin tavallisesti pienempiä ja vaatimattomimpia kuin menestyksekkään elämänpolun tarinassa sekä itsetoteutuksen tarinassa (ks. luku 4.3). Omia saavutuksia peilataan suhteessa suurempiin ja kunnianhimoisempiin tavoitteisiin, jotka kenties nähdään tavanomaisempina. Toisinaan kirjoittaja on tehnyt tietoisesti normatiivisista odotuksista poikkeavan valinnan, jota saatetaan joutua perustelemaan. Seuraavassa otteessa kirjoittajan haaveet ovat suhteellisen vaatimattomia:

> *Minun asuntoni ei ole kovin iso, mutta se ei haittaa, sillä en tarvitse liikaa tilaa. Ison talon kanssa tulee paljon vastuuta, ja en halunnut ekstra huolen aihetta. Minulla on pieni mäyräkoira, joka tuo elämääni paljon iloa. Se on tärkein juttu elämässäni.* (K8)

Yllä olevassa kirjeessä hyvä elämä on vaatimatonta, hiljaista ja arkista. Kirjoittaja asuu pienessä asunnossa pienen mäyräkoiran kanssa. Tässä tapauksessa kirjoittaja perustelee haaveiden pienuutta realiteettien avulla: isosta talosta koituu enemmän vaivaa asukkaalle, "*huolen aihetta*", joiden hoitaminen puolestaan vaatii voimavaroja. Arkeen liitetään ponnistelua ja vaivannäköä, jota harvoin esiintyy menestyksekkään elämänpolun tarinassa ja itsetoteutuksen tarinassa. Huomionarvoista kirjeessä on se, että kirjoittaja ei viittaa sosiaalisiin suhteisiin tai niiden puutteeseen lainkaan. Kirjeen perusteella suhteet muihin ihmisiin eivät ole kovin näkyvässä asemassa suhteessa hyvään elämään.

Arkirealistiseen kirjeeseen liitetään arkisen ponnistelun lisäksi myös enemmän epävarmuutta. Koska toimijasta riippumattomilla tekijöillä nähdään olevan enemmän vaikutusvaltaa tarinankulkuun, nähdään myös omien tavoitteiden saavuttaminen epävarmempana. Toisaalta tulevaisuutta koskevat tavoitteita itsessään ei välttämättä ole selkeästi määritelty, kuten seuraavassa otteessa:

> *Hei. En ole täysin varma onko tämä sitä mitä tahdoin silloin aikoinaan, mutta toivottavasti olet tyytyväinen. Istuskelen tällä hetkellä pöydän ääressä, varmaan kuten sinäkin. Tosin en pelaile nyt mitään videopelejä tai soita musiikkia vaan kirjoitan kirjettä sinulle. Pääsin tänne opiskelija-asuntoon Kuopioon ja siihen viereiseen yliopistoon. Pääsin aloittamaan farmasiaopinnot jonnin aikaa sitten ja voin sanoa, että haasteita tulee olemaan. Uskon kuitenkin, että selviän tästä.* (K19)

Otteessa kirjoittaja aloittaa kirjeensä toteamalla, että tulevaisuus ei välttämättä vastaa nykyhetken toiveita. Tämä antaa vaikutelman siitä, että tarkkoja tavoitteita tulevaisuudelle ei ole asetettu, jonka takia elämänkulku näyttäytyy avoimena useammille mahdollisuuksille. Kirjeessä elämä sijoittuukin huomattavasti lähempään tulevaisuuteen kuin esimerkiksi menestyksekkään elämänpolun tarinatyyppiä noudattavissa kirjeissä, joissa hyvän elämän puitteet sijoittuvat usein vakaan työuran saavuttamisen jälkeiseen aikaan. Tällöin opinnot ovat olleet väylänä hyvän elämän saavuttamisessa, kun taas yllä olevassa kirjeessä hyvä elämä sijoitetaan opintojen alkuvaiheeseen. Kirjoittaja suuntaa katseensa tulevaisuudessakin eteenpäin, jättäen opintojen jälkeisen ajan avoimeksi.

Tulevaisuuteen liittyvä epävarmuus vaikuttaakin näyttäytyvän tarinatyypissä niin, että tulevaisuutta koskevat suunnitelmat ovat suhteellisen väljät. Kun edellisessä otteessa pitemmän aikavälin tulevaisuus jätettiin avoimeksi sijoittamalla tulevaisuuskuvitelma suhteellisen lähelle nykyisyyttä, seuraavassa otteessa kirjoittaja jättää hyvän elämän konkreettisilta yksityiskohdiltaan avoimeksi.

> *Olen löytänyt sopivan ammatin itselleni. Älä huolehdi, sillä tulet löytämään sen. Se voi viedä aikaa, mutta kokeile rohkeasti uusia asioita; asioita, jotka kiinnostavat sinua.* (K32)

Otteessa kirjoittaja toteaa löytäneensä sopivan ammatin itselleen, mutta tarkkaa ammattia tai polkua ammatin löytämiseen ei kuvata. Ammattia koskevat toiveet eivät välttämättä ole vielä kirjoittajalle selkeät tai kirjoittaja ei halua paljastaa, mitä hän tarkalleen ottaen tavoittelee. Avoin loppu tekee tarinasta joustavan: yksityiskohtien täsmentäminen ei välttämättä muuta tarinan perusjuonta, jossa kirjoittaja on löytänyt itselleen mieluisan työpaikan.

Tulevaisuuden käsittäminen epävarmana luultavasti selittää myös sitä, että tarinatyypissä usein valmistaudutaan siihen, että unelmoitu tulevaisuus ei käy toteen. Kirjeessä kuvatut tapahtumat näyttäytyvät yhtenä vaihtoehtona useista mahdollisista tulevaisuuksista. Oman tulevaisuuden suhteen ollaan pääasiassa luottavaisia, mutta samalla varaudutaan siihen, että asiat voivat mennä huonostikin:

> *Tulevaisuudessa voi tapahtua vaikka ja mitä, mutta uskon, että minun tulevaisuuteni vaikuttaa varsin valoisalta. Voin nähdä itseni opettajana jossain uudessa rakennetussa ylä-asteessa oppilaiden arvostamana tai sitten kemistinä jossain laboratoriossa kirjaamassa kaavoja ylös muistivihkoon.* (K36)

> *Tulevaisuuteni näyttää valoisalta, mutta elämästä ei ikinä tiedä.* (K37)

Yllä olevissa otteissa tulevaisuus näyttäytyy arvaamattomana asiana, johon vaikuttaminen on haastavaa. Tulevaisuuden valoisuuteen on mahdollista luottaa, mutta se ei takaa välttämättä hyvää elämää. Elämässä tapahtuu arvaamattomia asioita, jotka voivat asettua omien suunnitelmien esteeksi. Kirjeissä ei kuitenkaan kuvata sen tarkemmin, mikä tai mitkä asiat voivat olla uhkana hyvälle tulevaisuudelle. Kirjoittajat ikään kuin perustelevat jo valmiiksi, miksi elämä ei välttämättä tulekaan menemään hyvin. Näin he voivat samalla sanoutua irti vastuusta saattaa unelmoitu elämä toteen. Kuvaamalla tulevaisuutta arvaamattomana on mahdollista myös sijoittaa vastuu tulevaisuuden tapahtumista itsen ulkopuolelle.

Arkirealistisen tarinan hyvän elämän voidaan nähdä olevan ”muuten vaan” menestymistä (Ollila, 2008, s. 130). Niin sanottu tavallinen arki ja se, että asiat ovat jokseenkin kunnossa tuottavat tyytyväisyyden tunnetta. Elämästä on onnistuttu löytämään hyviä puolia, joihin keskittyminen on olennaista hyvässä elämässä. Omaisuuden ja vaurauden sijasta läheiset suhteet ystäviin ja perheeseen nousevat keskeisemmiksi. Arjessa voi olla erilaista vaikeuksia, mutta ne eivät ole ylitsepääsemättömiä. Ollilan (mt., s. 130–131) tuloksia myötäillen näille arkisemmille tavoitteille yleensä pyritään esittämään oikeutusta suhteessa materiaalista vaurautta korostaviin tavoitteisiin. Perusteluja joudutaan esittämään erityisesti silloin, kun kuvattu tulevaisuus asettuu poikkiteloin normatiivisten odotusten kanssa, esimerkiksi silloin, jos kirjoittajalla ei ole tulevaisuudessa omia lapsia.

Toisaalta arkirealistisessa tarinassa pyritään sanoutumaan irti tarinan sitovuudesta, erityisesti tulevaisuuden tietämättömyyden takia. Nykyhetkestä käsin ei ole mahdollista tietää, mitä tulevaisuudessa tulee todellisuudessa tapahtumaan (Hänninen, 1999). Unelmoitu elämä saatetaankin nähdä moraalisesti velvoittavana: jos kirjoittaja epäonnistuu kuvaamansa elämän saavuttamisessa, hän on itse syypäänä tähän. Kirjoittaja pyrkii siksi kuvaamaan tulevaisuutta keinoin, jotka vähentävät kirjoittajan sitoutumista yhteen, tiettyyn tarinankulkuun. Avoin tulevaisuus on joustavampi, ja tällöin tarinankulkua voidaan muovata helpommin tarpeen vaatiessa. Tarinan kulun avoimuus johtuukin enemmän tietämättömyydestä ja yleisestä epävarmuudesta kuin du Bois-Reymondin (1998) ja Leccardin (2006) kuvaamasta huolettomasta erilaisten tarinakulkujen kokeilemisesta.

Tiivistetysti arkirealistisessa tarinassa hyvä elämä on toimijan ulkopuolisten tekijöiden rajaamaa, mutta suhteellisen turvallista arkea. Toimija suhtautuu tulevaisuuteen varovaisen myönteisesti: kaikki näyttää menevän hyvin, mutta arvaamattomat tekijät saattavat muuttaa tarinankulkua. Sosiaaliset sidokset ovat tyypillisesti keskeisessä asemassa hyvän elämän kannalta, mutta toimija harvoin jakaa elämänsä ydinperheen kanssa. Kaikki toimijalle avoinna olevat mahdollisuudet eivät toteudu, vaan osa rajautuu pois toimijan tehdessä valintoja elämänkulun aikana. Omien mahdollisuuksien puitteissa on onnistuttu saavuttamaan hyvä elämä, johon voidaan olla tyytyväisiä taaksepäin katsoessa.

4.3 Itsetoteutuksen tarina

Itsetoteutuksen tarinassa hyvä elämä on nimensä mukaisesti mahdollisuutta toteuttaa itseään, kokea paljon ja nauttia elämästä. Tyypillisesti kirjeen juoni etenee niin, että kirjeen kirjoittaja päätyy suotuisaan elämäntilanteeseen esimerkiksi työllistymällä hyvään työpaikkaa, jossa hänen on mahdollista ottaa irtiottoja arjesta. Elämän puitteet ovat tarinatyypissä joustavat: eri elämänalueiden ja intressien yhdistely toisiinsa on sujuvaa ja ristiriidatonta. Kirjoittajan ei tarvitse sitoutua pitkäjänteisesti mihinkään, vaan eteen tulevissa tilanteissa on aina mahdollista neuvotella joustavasti. Kirjoittajan toimijuudelle siis harvoin asettuu sellaisia esteitä, joihin hän ei pystyisi vaikuttamaan.

Itsetoteutuksen tarina sijoittuu koordinaatistossa vahvan toimijuuden ja eudaimonisen hyvinvointikäsityksen alle. Toimijuutta tässä tarinatyypissä kuvaa rajattomuus: vain mielikuvitus on rajana sille, mitä toimija voi saavuttaa. Toimijalla onkin paljon tavoitteita ja hänellä on hyvät mahdollisuudet saattaa haaveensa todeksi. Ympärillä olevat ihmiset suhtautuvat myönteisesti toimijan elämäntyyliin ja sopeutuvat siihen tarpeen vaatiessa. Toimija on aktiivisesti mukana yhteiskunnassa, mutta toisaalta hänellä on paljon myös henkilökohtaiseen elämään liittyviä projekteja meneillään.

Itsetoteutuksen tarinassa hyvinvointikäsitys on eudaimoninen. Tarinatyypissä hyvään elämään kuuluu olennaisesti, nimensä mukaisesti, itsen kehittäminen ja itsen toteuttaminen. Toimija haluaa oppia uusia asioita, kasvaa ihmisenä ja kehittää omaa persoonaansa. Nämä edustavat aineettomia arvoja, jotka yhdistetään eudaimoniseen hyvinvointikäsitykseen (Salonen & Konkka, 2017, s. 140–141). Vaihtuvuus, seikkailu ja kokemusten paljous ovat tekijöitä, jotka luovat hyvää elämää itsetoteutuksen tarinassa. Samoin eri kulttuureihin tutustuminen ja erilaisten ihmisten kanssa toimeentulo nousevat esiin tässä tarinatyypissä.

Kuten edellä todettiin, itsetoteutuksen tarinassa toimijuuden kenttä on laaja. Tarinankulussa omille tavoitteille ei asetu esteitä tai ne pystytään helposti ylittämään. Tavallisesti arkiseen elämään liittyy yleensä jännitteitä elämän eri osa-alueiden välillä sekä pakollisia velvoitteita, kuten arkirealistisesta tarinatyypistä voi nähdä. Työn ja perheen tai työn ja

vapaa-ajan yhdistäminen saattavat tuottaa kitkaa, kiirettä tai pakottaa tekemään valintoja. Itsetoteutuksen tarinassa tällainen arkinen aherrus ikään kuin häivytetään näkymättömiin ja puuduttavia rutiineja ei tarvitse sietää. Sen sijaan arki on vauhdikasta ja tarjoaa uusia kokemuksia yksilölle. Tyypillisesti arkea värittää itsen kehittäminen uusien kokemuksien kautta, jotka voivat olla esimerkiksi matkustamisen tai harrastusten kautta saatuja.

Itsetoteutuksen tarinassa toimija liikkuukin suhteellisen paljon paikasta toiseen. Kun menestyksekkään elämänpolun tarinassa sekä arkirealistisessa tarinassa hyvä elämä sijoitetaan lähinnä kodin yhteyteen, itsetoteutuksen tarinassa kodista ja arjesta irrottautuminen on olennainen osa hyvää elämää:

> *Minä olen töissä vasta remontoidussa, uudessa työpaikassa, jossa on hyvä palkka ja pääsen tapaamaan uusia ihmisiä joka päivä. Saan lomaa silloin kuin haluan, joten pääsen matkustamaan myös extempore perheeni ja ystävieni kanssa. Kävin äskettäin myös yksin kiertämässä Aasiaa.* (K7)

Yllä olevassa kirjeessä hyvää elämää määrittää seikkailu ja arjen rutiinien ravistelu. Työpaikkaan liittyy samoin mahdollisuus kohdata uusia ihmisiä päivittäin, ja uusien ihmisten kautta oletetusti saada uusia kokemuksia. Uutuus ja totutusta poikkeaminen yhdistyvätkin kirjeessä hyvään ja toivottavaan elämään. Kirjoittaja ei halua jäädä vain yhteen paikkaan paikoilleen, vaan toisinaan on tarpeen lähteä kauas kotiseudulta. Työpaikka tai mitkään muutkaan tekijät eivät toimi rajoitteena itsen toteuttamiselle. Paikkaan tai aikaan sitovista järjestelyistä on mahdollista neuvotella, jolloin ”extempore” lomamatkat ovat mahdollisia silloin, kun kirjoittaja niin haluaa.

Itsetoteutuksen tarinassa olennaista onkin se, että nekin tekijät, jotka perinteisesti rajaavat arkea, avaavat uusia mahdollisuuksia toimijalle. Työhön sitoutuminen voidaan nähdä taakkana: itselle ei jää aikaa, kun on sitouduttava tiettyyn viikkotyöaikaan (du Bois-

Reymond, 1998). Yllä esitetyssä otteessa työhön sitoutuminen ei kuitenkaan tarkoita omasta vapaudesta luopumista. Työnantajan joustamisen myötä työntekijällä on vapaus lomailla ja samalla toteuttaa itseään. Hyvä työpaikka tarkoittaakin itsetoteutuksen tarinassa usein joustavaa ja innostavaa työpaikkaa, johon ei liity liikaa rutiineja tai sitoutumista. Alla olevassa otteessa työpaikkaan itsessään kuuluu liikkuva elämäntapa.

> *Uran lisäksi ja suureksi osaksi sen vuoksi olen saanut matkustaa ympäri maailmaa samalla töitä tehden. Olemme kirjoittaneet kirjoja fantasiaseikkailuista, historiasta ja eri maiden kulttuureista. Olemme tämän aikana myös tavanneet paljon erinlaisia mielenkiintoisia ihmisiä, jotka ovat opettaneet meille paljon tästä maailmasta ja sen historiasta.*
>
> *Vaikka asunkin kaukana perheestäni ja matkustan paljon nään silti heitä usein, koska hekin matkustelevat paljon ympäri maailmaa. Ystäviä olen saanut maailman joka kolkasta, joten missään minne menen, en ole yksin.* (K9)

Kirjeessä työpaikka mahdollistaa liikkumisen ympäri maailmaa, ja matkustaminen näyttäytyy osana työnkuvaa. Työn ja vapaa-ajan välistä rajaa häivytetään yhdistämällä luova työ eri kulttuurien kohtaamiseen matkustelun lomassa. Työ samalla näyttäytyy tapana oppia uutta maailmasta, tavata ihmisiä ja toteuttaa omia toiveita. Palkan saaminen ei ole kirjeessä pääasia, vaan se, että työ on mielekästä. Lähipiiri hyväksyy ja sopeutuu kirjoittajan elämäntapaan, jolloin työn ja sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen sujuvat molemmat ongelmitta. Omat läheiset jakavat kirjoittajan matkustelevan elämäntavan, jolloin perhettä on mahdollista tavata liikkumisesta huolimatta.

Itsetoteutuksen tarinassa korostuukin toimijan laajat mahdollisuudet päättää itse omasta elämästään. Harrastaminen voi olla yksi tapa nauttia vapaudesta elää omannäköistä elämää. Tällaiseen elämäntapaan liittyvät joustavuus, liikkuvuus ja omatoimisuus toisaalta

vaativat toimijalta myös resursseja, kuten omaisuutta ja aikaa. Seuraavassa otteessa kirjoittaja on onnistunut keräämään riittävästi resursseja viettääkseen aikaa haluamallaan tavalla.

> *Armeijassa kun kävin, pääsin lentäjäksi ja sain lentoluvan, että nyt pystyn minun omaa pientä lentokonettani lentämään ihan minne haluan milloin vaan. Alussa ei tuntunut, että oli paljon hyötyä, kun ei ollut lentokonetta mutta sitten kun ikää ja rahaa tuli enemmän lentolupa armeijasta oli yksi parhaista jutuista ja oisin armeijasta pystynyt saamaan.* (K12)

Otteessa liikkumisen vapaus on tärkeää: kirjoittaja voi milloin vain irrottautua arjesta ja lentää mihin haluaa. Itsetoteutuksen tarinassa ajattomuus ja paikattomuus korostuukin siinä mielessä, että kirjoittajan ei ole tarpeen sitoutua mihinkään tiettyyn maantieteelliseen sijaintiin: aina on mahdollista vaihtaa maisemaa, siirtyä erilaiseen kontekstiin ja oppia uutta. Tätä kautta elämään saadaan myös vaihtelua ja virikkeellisyyttä. Yllä olevassa otteessa kirjoittaja on menestyksekkään elämänpolun tarinan kaltaisesti joutunut työskentelemään nykyisen elämäntilanteen saavuttamisen eteen. Armeijan käyminen ja palkkatyö ovat kirjeessä olleet osana pitkäjänteistä toimintaa, jonka avulla on mahdollista nauttia rajoituksettomasta elämästä tulevaisuudessa. Toimintatavat ovat siis samat, mutta tavoiteltu päämäärä poikkeaa tarinatyyppien välillä.

Itsetoteutuksen tarinassa työn lisäksi vapaa-ajalla onkin suuri näkyvyys tarinankulussa. Tarinatyypissä työ mielletään usein välineeksi, jonka kautta toimija saa uusia kokemuksia ja toisaalta rahoittaa seikkailevaa elämäntapaansa. Työ on tärkeä mahdollisuus erilaisten ihmisten tapaamiseen, uuden oppimiseen ja verkostoitumiseen. Keskeistä on se, että työ on mielekästä ja jännittävää: työtä arvostetaan sen tuoman virikkeellisyyden myötä. Työ ei kuitenkaan ole ainoa itsen toteuttamisen tapa, vaan tämän lisäksi tavallisesti erilaisten vapaa-ajan harrastusten merkitys korostuu kirjeissä. Seuraavassa otteessa kirjoittaja aloittaa kertomalla työstään, mutta valtaosa kirjeestä käsittelee vapaa-ajan elämää.

> *Kaikista vastoinkäymisistä, romahduksista ja ahdistuksesta huolimatta kaikki on kääntynyt parhain päin. Olet päässyt unelmiesi töihin ja lentänyt avaruudessa jo kerran, toiselle lennolle harjoittelu on alkamaisillaan.*
>
> *Sinulla on vitsikkäitä ja rentoja ystäviä, joiden kanssa on hauskaa viettää aikaa, mutta joiden kanssa pystyy myös keskittymään vakavasti otettaviin asioihin. Olet ystäviesi kesken The Mum Friend (TM), joka auttaa toisia aina mahdollisuuden tullen. Tälläkin hetkellä majoitat ystäväsi vanhempia, jotka eivät vielä muuttolaatikoiden takia mahdu hänen uuteen kotiinsa, johon hän muutti pari päivää sitten. Leivot perjantai-iltapäivisin pullaa naapurien lasten kanssa, jotta he voivat myydä niitä pihoillaan naapuruston väelle, ja jotta heidän vanhempansa saisivat muutaman tunnin omaa aikaa.* (K17)

Yllä olevassa otteessa työ avaruuslentäjänä ja harjoittelu seuraavaa lentoa varten eivät näytä vievän paljoa aikaa arjessa. Työn kuvailu jää suhteellisen vähäiseksi verrattuna vapaa-ajan kuvaamiseen. Kirjeessä hyvää elämää luovat tekijät näyttävätkin keskittyvän vapaa-ajan toimien ja erilaisten sosiaalisten suhteiden ympärille. Kirjoittaja nimeää erityisesti muiden auttamisen olevan hänelle ominaista. Vapaa-aika on aikaa keskittyä itseen, mutta myös aikaa tehdä itselle merkityksellisiä asioita, joihin auttaminen ja ystävien kanssa ajan viettäminen sisältyy. Arki näyttäytyy otteessa kiireettömänä ja itselle merkityksellisenä aikana.

Itsetoteutuksen tarinassa toimijan elämässä keskeistä onkin kukoistamiseen pyrkiminen. Tätä tavoitetta saatetaan pyrkiä täyttämään esimerkiksi toimimalla osana erilaisia yhteisöjä, tutustumalla itselle vieraisiin kulttuureihin tai auttamalla lähipiirissä olevia ihmisiä, kuten edellä mainitussa otteessa voi nähdä. Kukoistamista voidaan toisaalta tavoitella

myös keskittymällä omaan hyvinvointiin ja erityisesti mielen hyvinvointiin. Alla olevassa otteessa kirjoittaja kuvaa tekijöitä, jotka tukevat hänen psyykkistä hyvinvointiaan.

> *Päiväni ovat mukavan rauhallisia, ja en herää aamuisin enään stressaantuneena ja väsyneenä. Saan paljon taukoja ja lepoaikaa työstä, etenkin mieliala muutosten seurauksena, ja onneksi se ei vaikuta elämääni. Vaimo on hyvin toissa kirjailijana ja lääkkeet sekä uudet terapiakeinot sekä psykologiset ymmärrykset auttavat paljon.* (K4)

Yllä olevassa otteessa mieliala tuodaan esiin haasteena ja mahdollisena toimijuutta rajoittavana tekijänä. "*Lääkkeet sekä uudet terapiakeinot sekä psykologiset ymmärrykset*" tekevät haasteesta kuitenkin hallittavissa olevan. Vaikka kirjoittajan arkeen kuuluu mielialan aiheuttamat vaikeudet, ne eivät asetu rajoitteeksi elämälle. Työstä on mahdollista saada "*taukoja ja lepoaikaa*", mikäli mielialan vaihtelut vaativat sitä. Oma hyvinvointi asettuu suojelun kohteena olevaksi tekijäksi. Hyvää elämää uhkaavat tekijät pystytään pitämään arjen ulottumattomissa sellaisessa muodossa, että ne eivät vaikuta elämään. Hyvä elämä on otteessa mahdollisuutta elää kiireettömästi, ilman stressiä.

Ajan merkitys onkin keskeinen itsetoteutuksen tarinassa. Kun arkirealistisessa tarinassa resurssit rajoittavat tarinankulkua, itsetoteutuksen tarinassa resurssit tuntuvat olevan rajattomat. Kiireettömyys, riittävä aika työhön ja erityisesti vapaa-aikaan, on edellytys sille, että toimija pystyy suhteellisen vapaasti toteuttamaan itseään. Ajan merkitys hyvän elämän kannalta näkyy kirjeissä kiireettömän elämäntavan arvostamisena. Riittävät aikaresurssit nousevat tärkeäksi tekijäksi, sillä itsentoteutuksen tarinassa kirjoittajalla on myös erilaisia aktiviteetteja, joihin hän haluaisi aikaansa käyttää:

> *Pidämme paljon juhlia, sekä lapsille, että aikuisille. Minulla on paljon ystäviä ja harrastuksia, mutta silti minulla riittää aina aikaa perheellekin. Näen ystäviäni viikottain. En ikinä koe, että vuorokausista*

> *loppuisivat tunnit tai viikoista päivät, sillä minulla riittää aikaa kaikkeen. […]*
>
> *Saan nukuttua joka päivä tarpeeksi, vaikka valvon myöhään ja lähden aikasin koirien kanssa ulos. En näe painajaisia ja saan helposti unta. Herään joka päivä levänneenä. Olen loistava kokki, joka taikoo maukasta ruokaa minuuteissa. Olen löytänyt itselleni ihanan luottohajuveden.* (K7)

Yllä olevassa aineisto-otteessa kirjoittajalla on vapaus valita, miten aikaansa käyttää. Voimavarat riittävät kaikkeen, ja psyykkistä kuormitusta tai kiirettä ei synny. Kirjoittaja voi herätä aikaisin aamulla ja valvoa myöhään iltaan, mutta silti saada riittävästi lepoa. Aikaa käytetään erityisesti harrastuksiin ja ystävien tapaamiseen. Eri intressien välillä ei ole tarpeen valita, eikä omien tavoitteiden esteeksi asetu muitakaan rajoitteita.

Voidaankin nähdä, että ajan merkitys on ollut nousussa teollistumisesta lähtien. Aikaa säästetään, kulutetaan ja hallitaan, niin kuin muitakin resursseja. Erityisesti kelloaika on teollisuudesta lähtien yhdistetty rahaan: mitä vähemmän aikaa kuluu ja mitä tehokkaammin tietyssä ajassa toimitaan, sitä enemmän tehdään voittoa. Samoin ajan ja rahan yhteys näkyy siinä, että osalla ihmisistä on rahaa itselle mieluiseen ja mielekkääseen vapaa-ajan viettoon, mutta ei riittävästi aikaa. (Ylijoki, 2014, s. 40–41.) Itsetoteutuksen tarinassa aika resurssina on yltäkylläinen ja alati saatavilla olevissa. Tarinatyypissä tunnutaan vastustavan tehokkuutta ajan suhteen: arjessa halutaan olevan aikaa nauttia kunnolla elämästä, ja vaikka toimija olisi mukana monessa aktiviteetissa, hän haluaa silti pystyä elämään ilman kiirettä. Vaikka tavallinen palkkatyö tyypillisesti vie vapaa-ajalta aikaa, itsetoteutuksen tarinassa tällaista ristiriitaa ei synny.

Itsetoteutuksen tarina muistuttaa du Bois-Reymondin (1998) saamia tuloksia, jossa jälkimodernin ajan kasvatit kaipaavat elämältä ensisijaisesti kokemuksien rikkautta, mahdollisuutta kehittää itseään ja verkostoitumista. Arkirutiineihin ja niihin liittyviin velvollisuuksiin suhtaudutaan torjuvasti eivätkä nuoret halua sitoutua mihinkään tiettyyn

tarinankulkuun. Itsetoteutuksen tarinassa työtä ei kuvata negatiivisessa valossa, mutta toisaalta usein työpaikkaan sitoutuminen ei asetukaan kirjoittajien pyrkimysten esteeksi. Työpaikan takaama taloudellinen vakaus pystytään näin yhdistämään vapauteen mennä ja tulla oman mielensä mukaisesti. Myöskään du Bois-Reymondin (mt.) kuvaamaa vastahakoisuutta sitoutumista kohtaan ei erota yhtä selkeästi tarinatyypistä. Tämä toisaalta saattaa liittyä siihen, että nuoret ovat kirjeissään poistaneet sitoutumiseen liittyviä negatiivisia puolia, kuten velvollisuutta olla läsnä tietyssä paikassa tiettyyn aikaan.

Tiivistetysti itsetoteutuksen tarinassa hyvä elämä on vapautta nauttia elämästä rajoituksetta. Itsetoteutuksen tarinassa toimijuudelle ei määrity ulkoapäin reunaehtoja, ja toimija on kärjistetysti lähes kaikkivoipa omassa tarinassaan. Hyvä elämä muodostuu yltäkylläisistä resursseista: rahaa on tarpeeksi elämästä nauttimiseen, aikaa riittää kaikkeen kiinnostavaan ja jaksamisesta ei tarvitse huolehtia. Eri intressien välille ei asetu ristiriitoja ja itselle tärkeistä asioista ei jouduta luopumaan. Mahdolliset haasteet ja koetut vastoinkäymiset jäävät menneeseen eivätkä asetu enää esteeksi uusille kokemuksille.

4.4 Utopistisen yhteiskunnan tarina

Utopistisen yhteiskunnan tarinassa hyvää elämää lähestytään muista tarinatyypeistä poiketen yhteiskunnan tasolla. Hyvän elämän nähdään perustuvan yhteiskuntajärjestelmälle, jossa jokaisen elämä on turvattu. Kuitenkin käsitykset siitä, millainen hyvä yhteiskuntajärjestelmä on, vaihtelevat kirjeiden välillä. Tarinatyyppiä yhdistää ajatus hyvästä elämästä ihmiskunnan yhteisenä tavoitteena, johon liittyy epätasa-arvoisuuden poistaminen ja oikeus elämään.

Utopistisen yhteiskunnan tarinassa lähtökohtana juonelle on tyypillisesti kriisiytynyt yhteiskuntatilanne. Kirjeissä yhteiskuntaa uhkaavana tekijänä korostuu ilmastonmuutos, jonka takia ihmisten elämän jatkuminen maapallolla kyseenalaistuu. Nykytilanne aiheuttaa tyytymättömyyttä ja pelkoa tulevasta. Kuitenkin jokin tekijä, kuten vakavan kriisin kokeminen, teknologian kehittyminen tai tiettyjen henkilöiden pääseminen päättäviin elimiin aiheuttaa suunnanmuutoksen yhteiskunnan kehityskulussa. Käännöskohdasta

alkaa nousu kohti kuviteltua tulevaisuutta. Hyvä elämä kuvataan tällöin osana toimivaa yhteiskuntajärjestystä.

Koordinaatistossa utopistisen yhteiskunnan tarina sijoittuu heikon toimijuuden ja eudaimonisen hyvinvointikäsityksen alle. Utopistisen yhteiskunnan tarinassa korostuvat tekijät, joihin yksilöllä näyttää olevan vähän vaikutusvaltaa. Yhteiskunnalliset muutokset ja globaalit suuntaviivat ohjaavat elämänkulkua enemmän kuin yksilön tekemät valinnat. Muihin tarinatyyppeihin verrattuna toimijan vaikutusmahdollisuudet hyvään elämään kuvataan vähäisempinä. Kun muutoksia maailmassa tapahtuu, ne ovat jonkin yksilöä laajemman toimijan, kuten valtiovallan, aikaansaamia. Toisaalta toimijalla on mahdollisuus liittyä osaksi kollektiivia omien pyrkimysten toteuttamiseksi.

Eudaimoninen hyvinvointikäsitys ilmenee tarinatyypissä niin, että hyvä elämä ei koske pelkästään itseä, vaan se ulotetaan vähintäänkin kaikkiin maapallon ihmisiin, ja usein myös eläimiin ja luontoon. Luonnon monimuotoisuus, ilmastonmuutoksen pysäyttäminen, tasa-arvoiset mahdollisuudet ja kärsimyksen poistaminen esitetään tarinatyypissä tavoittelemisen arvoisina asioina. Myös oikeus elää omannäköistä, yksilöllistä elämää koetaan tarinatyypissä tärkeäksi. Utopistisen yhteiskunnan tarinassa tehdäänkin usein vastakkainasettelua hedonisen hyvinvointikäsityksen kanssa: pelkkä materiaalinen hyväosaisuus tai rutiinien toistuminen eivät riitä hyvän elämän perusteeksi. Tavoitteet, jotka on totuttu näkemään tavoittelemisen arvoisina, saattavat tulla tarinatyypissä kyseenalaistetuksi. Seuraavassa aineisto-otteessa kova työ johtaa turhaksi osoittautuvaan koulutukseen. Yhteiskunta on kehittynyt suuntaan, jossa omat pyrkimykset ovat lopputuloksen kannalta merkityksettömiä.

> *Tiedän, että tulet opiskelemaan vain riittävästi, mutta sinuna hieman hidastaisin. Koulutuksesi tulee nimittäin olemaan täysin turha täyden automaation vuoksi. Jälkiviisaus on tietenkin virheetöntä, joten en voi syyttää sinua. Tämä on huomattavasti miellyttävää, kuin se mitä tein ennen kuin tämä muutos tapahtui. Pankkiekonomin työ oli*

> *viimeisimpiä, jotka korvattiin, koska alkuaikoina ihmiset luottivat ihmisiin niin paljon enemmän kuin koneisiin. Käteinen on menettänyt käytännössä arvonsa, eikä ihmisten tarvitse enää työskennellä. Pakollinen koulutuskin lopetettiin hirveän tappelun jälkeen n. 5 vuotta sitten. En ole itse niinkään varma tuosta päätöksestä, mutta suoran demokratian päätös ei voi olla aivan täydellisen kamala. Suora demokratia on kyllä ollut tähän mennessä paras päätös mitä valtioiden yhdistymisen jälkeen on tehty. Nyt ne "tolkun ihmiset" saavat lopultakin nähdä mitä ihmiset aivan oikeasti ajattelevat ja positiivisesti hieman yllätykseni huomasin etteivät useiden äänekkäiden kamalat mielipiteet ole läheskään niin yleisiä kuin vaikuttaa.* (K14)

Yllä esitetyssä otteessa yhteiskunnan kehitys on johtanut tilanteeseen, jossa normatiivinen elämänpolku kouluttautumisen kautta työelämään on kyseenalaistunut. Koulutuksella ei enää tee tulevaisuuden maailmassa mitään, jolloin kouluttautumista ei enää pidetä tärkeänä tavoitteena. Automaatio ja työn poissaolo saattavat luoda mielikuvan passiivisesta, toimettomasta joukosta, mutta kirjoittajan mukaan muutos on parempi kuin muutosta edeltävä elämä. Kirjoittaja kuitenkin epäilee pakollisen koulutuksen lakkauttamista eikä ole täysin samaa mieltä asian ratkaisusta. Vallitsevaa tilannetta ei kuitenkaan pyritä haastamaan, vaan se hyväksytään hieman vastahakoisena. Hyvä elämä on kirjeessä sopeutumista nykyisestä varsin poikkeavaan yhteiskuntajärjestelmään.

Utopistisen yhteiskunnan tarina voi toimia myös kritiikin välineenä nykytilaa kohtaan. Kärjistettyjen esimerkkien kautta voidaan pyrkiä tuomaan esille nykyisen yhteiskuntajärjestelmän epäkohtia sekä toisaalta utopistisen yhteiskunnan tavoitteluun liittyviä uhkia. Täydellisyys saatetaan nähdä staattisena tilana, josta puuttuu ihmisen kaipaama jännite toivotun ja toteutumattoman välillä. Tavoittelemisen arvoisia asioita ei enää ole: kehitys on päättynyt, toiminta yhteiskunnassa pysähtynyt. Tällöin toimijuudelle ei kenties ole enää edes tarvetta, ja unelmoidun yhteiskunnan tila vaikuttaa huonommalta kuin

todellisuuden yhteiskunta. Seuraavassa otteessa kirjoittaja kuvaa tällaista maailmaa, jossa utopistinen yhteiskunta osoittautuukin jossain määrin dystopistiseksi.

> *Aivojeni mikrosiru kertoo, että tuolloin eli vuonna 2021 ihmiset käyttivät vielä puhelimia. On varmaan ärsyttävää katsoa mainokset siitä, eikä niitä suoraan lähetetä päähän.*
>
> *Täällä tulevaisuudessa kaikki on virtuaalista, joten ilman mikrosirua tai laseja maailma näyttää harmaalta ja kuolleelta, mutta sirun kanssa kaikki on ihanaa.*
>
> *Täällä tulevaisuudessa me syödään synteettisesti tehtyä ruokaa, jolle voi antaa minkä maun tahansa. Ruoan tulisuuden voi säätää juuri oikeaksi.*
>
> *Elämme nykyään täydellisessä harmoniassa luonnon kanssa, joten ilmastonmuutoksesta ei esimerkiksi tarvitse huolehtia; muistan että siitä oli silloin siellä paljon puhetta. Eläimiä ei kyllä nykyään näe, mutta kyllä ne siellä jossakin on!* (K26)

Yllä olevassa kirjeessä tulevaisuus on päällisin puolin hyvä, mutta pinnan alta paljastuu harmaa ja kuollut maailma. Aivojen mikrosiru tuottaa kehon puolesta fyysiset tuntemuksetkin. Kaikki tapahtuu mikrosirun välityksellä, eikä edes mainoksia tarvitse katsoa itse. Täydellisyys yhdistyy tällöin keinotekoisuuteen ja passiivisuuteen: täydellisessä on jotain luonnotonta, se on toimijuutta tukahduttavaa ja loppujen lopuksi epätoivottavaa (Eskelinen, Lakkala & Laakso, 2020). Kirjeessä kuvattu täydellinen harmonia luonnon kanssa ei myöskään kuulosta lohduttavalta, sillä samalla eläimet ovat kadonneet näköpiiristä. Kirjeessä kuvattu maailma muistuttaakin enemmän tieteisfiktion dystopiaa, jossa koneet valtaavat alaa ihmisiltä.

Kun edellisessä aineistoesimerkissä yhteiskunnallinen muutos näyttää edenneen vääjäämättömästi kohti virtuaalisuutta, seuraavassa otteessa yhteiskunnallisen muutoksen taas nähdään tapahtuvan katastrofin seurauksena. Syyt sille, miksi utopistisen yhteiskunnan tarinassa kuvattuun tilanteeseen on päästy vaihtelevatkin eri kirjeiden välillä. Alla olevassa kirjeessä ihmiskunnan kyky sopeutua muuttuneisiin oloihin on tuottanut hyvän tulevaisuuden:

> *Sinua siellä menneisyydessä haluaisin muistuttaa ihmiskunnan kyvystä toimia tehokkaasti pakon edessä. Lisäksi haluan yleisellä tasolla varoittaa sinua, eli minua, siitä, että globaalit kriisit tulevat voimistumaan ja ihmiskunta tulee joutumaan tilanteeseen jossa sen olemassaolo on uhattuna. Lisäksi massasukupuutot tulevat voimistumaan entisestään ja ilmasto tulee epävakautumaan. Sen haluaisin sanoa, että ihmiskunta tulee saavuttamaan nykyisenkaltaisen, utopistisen elinaseman vasta kohdattuuaan historiansa pimeimmän hetken. Hetken, jolloin sen koko olemassaolo on vaarantunut. Sinun näkökulmastasi siis, asiat tulevat huononemaan ja paljon ennen kuin tilanne kääntyy parempaan suuntaan. Varaudu siis myrskyisään tulevaisuuteen.* (K24)

Yllä olevassa otteessa utopistinen maailma on mahdollista ”*pakon edessä*”, globaalien katastrofien aiheuttamana. Ihmiset ovat vasta ”historiansa pimeimmän hetken” jälkeen valmiita tekemään yhteistyötä maapallon tulevaisuuden varmistamiseksi, joka taas tekee mahdolliseksi saavuttaa unelmoitu yhteiskunnallinen tilanne. Positiivinen tulevaisuus on mahdollista saavuttaa toimimalla kollektiivisesti maapallon puolesta. Tulevaisuus näyttää nykyhetkestä katsoen ensin synkältä, joka nähdään edellytyksenä ennen kuin muutos kohti hyvää tulevaisuutta on mahdollista.

Kun edellisessä otteessa näkyvä huoli maapallon ja ilmaston tilannetta kohtaan tiivistyy siihen, että ihmiskunta joutuu kohtaamaan suuria vaikeuksia, seuraavissa otteissa

katastrofaalista välivaihetta ennen parempaa maailmaa ei tarvitse käydä läpi. Näissäkin otteissa positiivinen tulevaisuus on kuitenkin saavutettu yhteisen toiminnan avulla.

> *Minua ei pelota kuolema, sillä herään taas parinsadan vuoden päästä kryounesta katsomaan maailmaa. Toivotaan, että asiat ovat edelleen samalla tolalla. Siitä lähtien, kun ihmisistä tuli oikeasti empaattisia, kaikki on kääntynyt parempaan suuntaan. Entiset teollisuusmaat ryhtyivät auttamaan sortamiaan kehittyviä maita, ja ihmiset ryhtyivät vaalimaan kaiken elollisen rauhaa. Maailma on parempi näin.* (K23)

> *Tulevaisuudessani on tärkeää minulle se, että sekä luonto että siellä asuvat eliöt, mukaanlukien ihminen, ovat yhtä arvokkaita. Kaikille pätevät samat säädökset, yhtäläiset palkat yhtä vaativista töistä ja samanlaiset oikeudet. Ihmisten määrä on kuitenkin vähentynyt merkittävästi, sillä eksponentiaalinen kasvu on loppunut ympäristön kantokyvyn pienentyessä. Eläimiä ei käytetä ravintona, vaan ihmiset ovat kehittäneet lihatuotteiden tilalle keinotekoista lihaa kasvien rakenneosista. Myös kasveja käytetään ravintona. […]*

> *Haluaisin kertoa tulevaisuudestani nykyhetkeen sen, että vaikka maailman tilanne saattaa näyttää toivottomalta, asiat tulevat vielä parantumaan. Kun oikeat ihmiset saavat vallan käsiinsä, maailmasta tulee kaikille parempi paikka.* (K25)

Hyvän tulevaisuuden syyksi nostetaan ensin mainitussa kirjeessä se, että "*ihmisistä tuli oikeasti empaattisia*", kun jälkimmäisessä kirjeessä taas vallan sijoittuminen tietyille henkilöille on saanut aikaan muutoksen. Otteissa on nähtävissä, että kollektiivinen toiminta on mahdollistanut hyvän elämän ja oikeudenmukaisemman yhteiskunnan. "*Teollisuusmaat*" ja "*oikeat ihmiset*" ovat kirjeissä kykeneväisiä aikaansaamaan toivottua muutosta

maailmaan. Epäselväksi kuitenkin jää se, miten kirjoittajien oma toimijuus tukee tavoitteita. Kirjoittaja itse ei näytä liittyvän osaksi tapahtumia, jotka johtavat hyvään elämään. Todellinen valta vaikuttaa asioihin näyttää olevan kirjoittajien ulottumattomissa. Toisaalta kirjeessä valittu näkökulma saattaa vaikuttaa siihen, että henkilökohtaista elämää ei edes haluta tuoda osaksi tarinaa.

Utopistisen yhteiskunnan tarinassa hyvään elämään johtavat tekijät kuvataankin yleensä yksilötasoa laajemmin. Edellisten otteiden tapaan seuraavassa otteessa muutos kohti parempaa on yhteiskunnallisten tekijöiden aiheuttamaa. Muutos kuitenkin kuvataan jossain määrin erilaisena verrattuna edellä mainittuihin otteisiin.

> *Hei!*
>
> *On vuosi 2030 ja tulevaisuus ei ole lainkaan niin paha kuin olisi voinut olla. Maailmassa ei ole enää yhtää valtiota vaan kaikki ihmiset elävät yhteisellä maapallolla, jossa ihmiset tekevät yhteistyötä, kun sen nähdään hyödyttävän kaikkia ossapuolia. Enää enemmistö ei voi sortaa vähemmistöä viemällä työn hedelmiä. Ihmiset tietävät mikä kuuluu minulle ja mikä heille. Enää kenenkään ei tarvitse tehdä töitä sortokoneistoille vaan ihmiset elävät ja tekevät työtä itseään varten.* (K11)

Aineisto-otteessa hyvä elämä on vapautta elää valitsemallaan tavalla, tehden työtä itseään varten. Tässäkin otteessa tasa-arvoisuutta pidetään tärkeänä osana unelmoitua yhteiskuntaa, mutta jossain määrin eri perustein kuin edeltävissä kirjeissä. Tyypillisemmin tarinatyypissä tasa-arvoisuus näkyy kaikkien hyvän elämän varmistamisena ja hyväntahtoisuutena kaikkea elämää kohtaan, kun taas yllä olevassa aineistoesimerkissä hyvä elämä on vapautta tavoitella yksilönä onneaan. Yksilön hyvä elämä tarkoittaa yksilöllistä, vapaata elämää, ilman yksilön ulkopuolelta tulevia rajoitteita. Yhteisöjen tai yhteiskunnan

vaikutus omaan elämään koetaan omaa vapautta kaventavana tekijänä, joka heikentää mahdollisuutta elää hyvää elämää.

Samoin kuin arkirealistisessa tarinassa, utopistisen yhteiskunnan tarinassa toimijuutta rajoitetaan ulkoapäin. Maailman tapahtumat tai yhteiskunnallinen muutos ovat vaikuttaneet siihen, millainen elämästä on tullut ja yksilön vaikutusmahdollisuudet näyttäytyvät kapeina. Nämä tulokset viittaavat Nuorisobarometrissa (2019) saatuihin tuloksiin sekä Rubinin (2000; 2013) esittämään epäsuhtaan henkilökohtaisen ja maailman tulevaisuuden välillä. Kirjeissä kuitenkin nousee esille usko kollektiiviseen toimintaan. Hyvän tulevaisuuden saavuttaminen näyttäytyy tarinatyypissä usein ihmiskunnalle yhteisenä tavoitteena, jonka eteen kaikkien ihmisten on työskenneltävä.

Utopistisen yhteiskunnan tarinassa usein käsitellään täydellisyyttä kriittisesti. Kuvitellun päämäärän saavuttaminen saatetaan kuvata tällöin epätoivottavana. Erityisesti yhdessä kirjeistä pyritään luomaan yhteyttä utopistisen yhteiskunnan ja keinotekoisuuden välillä. Hurkan (2016, s. 381–382) mukaan keinotekoisesta, miellyttävä todellisuudesta tekee epämiellyttävän ensinnäkin se, että keinotekoinen kokemus synnyttää epäsuhdan mielen ja maailman tilan välillä, ja toiseksi se, että yksilöllä ei ole mahdollisuutta todella vaikuttaa keinotekoiseen kokemukseen. Vaikka yksilö kuvitelman sisällä saavuttaisikin haluamiaan tavoitteita, ei hän tosiasiallisesti saa mitään aikaiseksi. Kaikki tapahtuu keinotekoisen kuvitelman sisässä eikä siirry mielen ulkopuolelle. Kirjeessä kirjoittaja rakentaakin vastakkainasettelua keinotekosen kuvitelman ja mikrosirun ulkopuolisen todellisuuden kanssa samaan tapaan kuin kokemuskoneajatusleikissä.

Eskelisen, Lakkalan ja Laakso (2020) mukaan utopia onkin pitkälti nähty staattisena mallina, joka tukahduttaa ihmisen toimijuuden. Dystooppisissa kertomuksissa usein liian pitkälle viety täydellisyys johtaa autoritääriseen yhteiskuntaan, konflikteihin ja lopulta utopian hajoamiseen sen oman mahdottomuutensa takia. Samoin osassa utopistisen yhteiskunnan tarinatyyppiin kuuluvista kirjeistä täydellisyys kääntyy itseään vastaan, tuottaen onnettomuutta. Suurimmassa osassa kirjeistä ei kuitenkaan korosteta kuvitellun

tulevaisuuden absoluuttista täydellisyyttä, vaan pyritään pikemminkin tuomaan esille siinä edelleen esiintyviä epäkohtia ja parantamisen mahdollisuuksia.

Tiivistetysti utopistisen yhteiskunnan tarinassa hyvä elämä kuvataan oikeutena elää omien arvojen mukaisesti. Tämä voi tarkoittaa mahdollisuutta elää tasa-arvoisessa ja monimuotoisessa yhteiskunnassa, mutta toisaalta myös oikeutta valita oma polkunsa itseen kohdistuvista odotuksista huolimatta. Toimija on enemmän yhteiskunnallisten tekijöiden vaikutuksen alaisempi kuin muissa tarinatyypeissä: ulkopuolinen todellisuus määrittää elämänkulun suuntaa, ja toimijan vaikutusmahdollisuudet tarinankulkuun ovat heikommat. Yksittäisen ihmisen vaikutusmahdollisuudet nähdään pieninä, kun taas kollektiivisten toimijoiden uskotaan voivan vaikuttaa tulevaisuuteen.

4.5 Yhteenveto

Olen tämän luvun aikana eritellyt aineistoani tarinatyyppien kautta. Tässä alaluvussa teen yhteenvetoa tuloksistani. Oletuksenani on ollut, että osallistujat ammentavat tulevaisuudenkuvittelussa ympäröivästä sosiaalisesta ja kulttuurisesta todellisuudesta: mediassa, koulussa, kaveripiireissä ja kotona jaetaan erilaisia näkemyksiä ja tarinoita, jotka vaikuttavat nuoren käsityksiin omasta elämästään, mahdollisuuksistaan ja tulevaisuudestaan (Glaveanu ym., 2018; Zittoun & Gillespie, 2018). Kuvaa tulevaisuudesta luodaan suhteessa siihen, minkä nähdään olevan arvostettua ja minkä toisaalta nähdään olevan saavutettavissa.

Sosiaalisella kontekstilla voidaan siis nähdä olevan vaikutusta siihen, millaisia tavoitteita nuorilla on ja millaisia asioita he arvostavat. Keräsin aineistoani eri kouluista ja eri luokkien parista. Lukiosta keräämäni aineisto on pitkälti IB-luokkalaisten ja matematiikan abiryhmäläisten kirjoittamaa, ja ammattikoulusta liiketoiminnan ja lähihoitajien ensimmäisen vuoden opiskelijoiden kirjoittamaa. Tarinatyypit eivät jakaudu aineistossani keräyskontekstin perusteella, mutta kirjoittajien tausta kuitenkin näkyy aineistossani. Kirjeissä olevat yksityiskohdat kertovat tästä: liiketoiminnan opiskelijat perustavat kirjeissään yrityksiä, IB-luokkalaiset elävät kansainvälisissä ympäristöissä ja matematiikan abikurssilla olevat haaveilevat lääketieteen opinnoista. Eri ryhmissä olevat nuoret jakavat keskenään

yhteisiä, laajemmin yhteiskunnassa vallalla olevia näkemyksiä ja kertovat tarinoita jaetun kulttuurisen tarinavarannon perusteella (Hänninen, 1999), mutta tämän lisäksi itselle tärkeiden viiteryhmien, kuten koulukavereiden arvot ja normit saattavat ohjata tulevaisuudenkuvittelua (Wrede-Jäntti & Aapola-Kari, 2017). Kirjeiden juonet olivat kuitenkin aineistossani yhteneväisiä ja esimerkiksi hyvän elämän tavoittelun tavat olivat suhteellisen samankaltaisia eri tarinatyyppien välillä.

Kolmessa neljästä tarinatyypistä hyvän elämän kuvaukset koskevatkin henkilökohtaista elämää. Valtaosa nuorista on siis lähestynyt hyvää elämää oman elämänsä ja henkilökohtaisten tavoitteiden kautta. Menestyksekkään elämänpolun tarinassa, arkirealistisessa tarinassa ja itsetoteutuksen tarinassa kaikissa hyvän elämän eteneminen tapahtuu myös suhteellisen samalla tavalla, peilautuen normatiiviseen elämänkulkuun: koulutuksen kautta siirrytään työelämään, jolloin on mahdollista hankkia materiaalista omaisuutta sekä mahdollisesti myös perustaa perhe. Tarinatyyppien välillä on kuitenkin jonkin verran poikkeavuutta siinä, kuinka suoraviivaisesti elämä etenee ja millainen itse lopputulos, hyvä elämä, on yksityiskohdiltaan.

Samoin valtaosassa kirjeistä tulevaisuuden maailman kuvataan säilyvän suhteellisen samankaltaisena verrattuna nykyiseen maailmaan. Elämä jatkuu pääosin sellaisena kuin nuoret sen tätä nykyä tuntevat. Ilmastonmuutos ja teknologian kehittyminen saatetaan kuitenkin esittää kirjeissä tekijöinä, jotka ovat jollain tavalla muuttaneet arkielämää: ihmiset syövät enemmän kasvisruokaa ja viihdeteknologia on kehittyneempää kuin koskaan. Erityisesti utopistisen yhteiskunnan tarinassa maailma on muuttunut perustavanlaatuisella tavalla, ja tämä muutos usein on suoraan joko ilmastonmuutoksen tai teknologisen kehityksen aiheuttamaa. Joissain kirjeissä tuodaan esille myös esimerkiksi yhteiskunnan valtarakenteiden muutoksia, mutta näihin muutoksiin ei kiinnitetä yhtä paljon huomiota suhteessa teknologiaan ja ilmastonmuutokseen.

Hyvän elämän kuvaukset aineistossani ovat suurimmaksi osin hedonisen hyvinvointikäsityksen mukaisia. Materiaalisten tekijöiden merkitys hyvälle elämälle näyttääkin korostuvan nuorten tulevaisuuskertomuksissa. Vakaat tulot, oma koti ja oma auto tulevat

mainituksi suuressa osassa kirjeistä. Materiaalisen omaisuuden merkitys näkyy silloinkin, kun kirjeessä kuvataan eudaimonista hyvinvointia: itsetoteutuksen tarinassa nuoret matkustelevat ympäri maapalloa, tekevät palkkatyötä ja heillä on usein myös omaisuutta vaihtelevissa määrin. Hyvä elämä on tällöin resursseiltaan yltäkylläistä, niin rahallisesti kuin ajallisestikin. Nuoret pitävät aineettomia arvoja tärkeinä, mutta materiaalisilla tekijöillä on silti vaikutuksensa hyvään elämään.

Toimijuuden merkitys kirjeissä sen sijaan ei ole yhtä yhdenmukainen. Osassa kirjeistä ulkopuolisten tekijöiden vaikutus hyvän elämän saavuttamiseen on suurempi kuin toisissa. Toimija harvoin kuvataan lannistuneena tai täysin passiivisena, mutta erityisesti arkirealistisessa tarinassa ja utopistisen yhteiskunnan tarinassa toimija on enemmän itsestä riippumattomien tekijöiden armoilla. Näissä tarinatyypeissä elämänkulun yllättäviin käänteisiin valmistaudutaan jo valmiiksi, ja toisaalta pohditaan myös yhteiskunnallisten käännekulkujen merkitystä tulevaisuuden elämälle. Erityisesti utopistisen yhteiskunnan tarinassa kollektiivisella toimijuudella nähdään olevan suurempi vaikutus tarinankulkuun kuin yksittäisen ihmisen teoilla. Toimijuuden kuvausten voikin nähdä jakautuvan aineistossani suunnilleen puoliksi: puolet kuvaa yksilön vahvana ja päämäärätietoisena toimijana, kun taas puolessa kirjeistä toimija on epävarmempi ja hänen vaikutusmahdollisuutensa pienemmät laajemmassa kokonaiskuvassa.

Tulosteni perusteella siis valtaosa nuorista näyttää jakavan tiettyjä perusoletuksia hyvästä elämästä: elämä tulee jatkumaan samankaltaisena tulevaisuudessa, toimijalla on vastuu omasta elämästään ja materiaaliset tekijät luovat perustan hyvälle elämälle. Nuoret siis näyttävät nojaavan tulevaisuuskertomuksissaan vahvasti yhteisiin, jaettuihin tarinamalleihin hyvästä elämästä ja hyvästä tulevaisuudesta. Osa nuorista kuitenkin suhtautuu epäluuloisemmin tulevaan ja pyrkii rakentamaan hyvää elämää toisenlaiselle perustalle, jossa yksilön vastuu hyvästä elämästä ei ole yhtä vahva.

5 Johtopäätökset

Tässä luvussa teen yhteenvetoa tutkielmani tuloksista. Arvioin ensin tutkielman tuloksia suhteessa esittämiini tutkimuskysymyksiin. Ensimmäiseksi tarkastelen muodostamiani tarinatyyppejä erityisesti niiden juonen osalta. Sen jälkeen pohdin hyvän elämän käsityksiä aineistossani käyttäen apunani muodostamaani koordinaatistoa. Tämän jälkeen arvioin tulosteni luotettavuutta ja jatkotutkimuksen mahdollisuuksia. Päätän luvun pohtimalla tulosteni merkitystä.

5.1 Hyvä elämä kirjeissä

Tässä alaluvussa tarkastelen hyvän elämän käsityksiä aineistossani. Kirjeitä tulevaisuudesta -menetelmän tarkoituksena on tarkastella nimenomaan positiivista tulevaisuutta (Sools & Mooren, 2012). Positiivisissa tulevaisuudenkuvissa olen kiinnostunut siitä, mitä nuoret pitävät tärkeänä elämässä: minkälaisen elämän he haluavat itselleen. Tätä kautta päädyin tarkastelemaan hyvän elämän kuvauksia nuorten tulevaisuuskertomuksista. Toimijuuden käsite sen sijaan nousi keskeiseksi siinä vaiheessa, kun muodostin tarinatyyppejä. Kirjeiden juonissa on havaittavissa eroja siinä, kuinka hyvin tai huonosti kirjeen kirjoittaja kykenee vaikuttamaan elämänkulkuunsa, miten hän selittää kirjeessä kuvattuja tapahtumia ja miten hän suhtautuu tulevaisuuteensa. Toisin sanoen se, kuinka vahva tai heikko toimija on, vaikuttaa kirjeen tarinankulkuun. Toimijuuden myös käsitetään kuuluvan osaksi hyvää elämää (Häkkinen & Salasuo, 2017; Juntunen, 2019). Näin ollen tarinatyyppini muodostivat edellisessä alaluvussa mainitun koordinaatiston hyvinvointikäsityksen ja toimijuuden perusteella. Koordinaatisto kuvastaa hyvän elämän ja toimijuuden yhteen kietoutumista. Tarkastelen seuraavaksi hyvän elämän käsityksiä aineistossani nojaten muodostamaani koordinaatistoon.

Kuten edellisessä luvussa toin esille, suurin osa aineistostani sijoittuu hedonista hyvinvointikäsitystä edustaviin tarinatyyppeihin. Nuorten tulevaisuuden toivot liittyvät vahvasti materiaalisiin tekijöihin, turvallisuuteen, rutiineihin ja toistuvuuteen. Menestyksekkään elämänpolun tarina onkin aineistossani selkeästi yleisin tarinatyyppi, ja seuraavaksi yleisin on arkirealistinen tarina. Näissä tarinatyypeissä hyvä elämä tarkoittaa pääasiassa

materiaalisesti ja sosiaalisesti turvallista arkea, johon kuuluvat vakaat tulot ja sitoutunut perhe. Rubinin (2000) mukaan tällainen hyvä elämä perustuu moderneille, teollisuuden alkuajoille tyypillisille arvoille, jolloin edellä mainituissa tarinatyypeissä esiintyvän käsitystavan voidaan nähdä olevan suhteellisen perinteinen tapa ymmärtää hyvää elämää. Nuoret arvostavat aineistossani myös aineettomia arvoja, mutta tämä harvoin vähentää materiaalisten tekijöiden merkitystä, kuten itsetoteutuksen tarinatyypistä voi nähdä. Työllistymiseen ja koulutukseen liittyvät huolet ovatkin olleet yleisiä nuorten huolia viime vuosikymmeninä (Nurmi, Poole & Signer, 1995; Wrede-Jäntti & Aapola-Kari, 2017).

Tulevaisuudenkuvittelussa ei näytetä luovan uudenlaista käsitystä hyvästä elämästä. Vaikka aineistonkeruuhetkenä nuorten elinolot ovat olleet muun muassa koronan johdosta varsin poikkeavat, tulevaisuuden silti kuvitellaan jatkuvan pitkälti samanlaisena kuin se on ollut ennen pandemian alkua. Kirjeissä korona tai kulkutaudit mainitaan vain yksittäisissä kirjeissä. Vuoden 2021 Nuorisobarometrin (Kiilakoski, 2022) mukaan koronapandemian vaikutukset esimerkiksi nuorten elämäntyytyväisyyteen ovatkin olleet pelättyä vähäisemmät. Korona ei siis välttämättä ole muuttanut nuorten käsityksiä suuntaan tai toiseen. Koronan lisäksi ilmastonmuutoksen vastainen taistelu on ollut pitkään ajankohtainen puheenaihe. Nuorten huoli ilmastonmuutoksesta on ollut kasvussa viime vuosien aikana (Pekkarinen & Myllyniemi, 2019, s. 65) ja ilmastonmuutoksen vastaisen taistelun onkin nähty olevan nuorten liike (Kiilakoski, 2022). Elämän perusolot kuitenkin säilyvät tulevaisuuskertomuksissa samana: ihmisten on mahdollista tehdä työtä, kuluttaa ja perustaa perhe samalla tavalla kuin aina ennenkin. Aineistossani radikaali muutos elinympäristössä näkyykin lähinnä utopistisen yhteiskunnan tarinassa. Tyypillisesti yhteiskunnallinen tarve muutokseen johtuu tässä tarinatyypissä ilmastonmuutoksen vaikutuksesta maapallon elinoloihin.

Voidaankin ajatella, että utopistisen yhteiskunnan tarinaa lukuun ottamatta nuorten perspektiivi elämään säilyy suhteellisen samankaltaisena eikä nykytilaa pyritä haastamaan tulevaisuuskertomuksissa. Rubin (2000; 2013) on esittänyt, että nuorilla ei ole resursseja eikä kykyä muodostaa käsitystä hyvästä elämästä muutoin kuin perinteisten materiaalisten arvojen kautta, sillä maailmassa tapahtuva muutos on kiihtynyt. Jatkuvassa

muutostilassa ei kyetä hahmottamaan, mikä tulevaisuuden elämässä voisi olla hyödyllistä tai arvostettavaa. Voi siis olla, että nuoret toistavat materiaalisten arvojen mukaista käsitystä hyvästä elämästä, sillä se nähdään kaikista turvallisimpana vaihtoehtona epävarmojen olojen keskellä. Vaihtoehtoisia tapoja lähestyä tulevaisuutta ei joko nähdä olevan tai niitä ei kyetä hahmottamaan riittävän konkreettisella tasolla, jotta niistä voitaisiin kertoa.

Sosiokulttuurisessa näkökulmassa tulevaisuudenkuvittelu vaatiikin tuekseen resursseja. Nuorten on kyettävä hahmottamaan jollain tasolla, millaista tulevaisuuden elämä voisi olla. Aineistoni perusteella nuoret lähestyvät hyvää elämää edelleen perinteisten materiaalisten arvojen kautta. Toisaalta sosiokulttuurisessa viitekehyksessä kuvittelu vaatii resurssien lisäksi laukaisevan tekijän. Kuvitteluun osallistuvilla on siis oltava intressi kuvitella luovasti uutta sekä mahdollisuus hahmottaa konkretian tasolla kuviteltu ilmiö. (Zittoun & Gillespie, 2016; 2018.) Materiaalisiin arvoihin kertomuksensa perustavilla nuorilla ei välttämättä ole tällaista tarvetta muuttaa käsitystä hyvästä elämästä, toisin kuin utopistisen yhteiskunnan tarinatyypissä, jossa tarve muutokselle johtuu konkreettisesta uhasta elämälle. Osa nuorista saattaakin nähdä nykytilanteen jatkumisen epätodennäköisempänä kuin toiset.

Utopistisen yhteiskunnan tarina onkin muodostamistani tarinatyypeistä ainoa, jossa tulevaisuudenkuvittelulla on poliittinen ulottuvuus. Tarinatyypissä pyritään tuomaan esiin yhteiskunnallisia muutostarpeita, kun taas muissa tarinatyypeissä peilataan omaa henkilökohtaista elämää suhteessa yhteiskunnan odotuksiin ja omiin toiveisiin. Zittoun ja Gillespie (2018, s. 15–16) näkevät tulevaisuudenkuvittelun "*keskeisenä yksilöllistä ja kollektiivista toimintaa ohjaavana tekijänä*", jolla "*voi olla valtava vaikutus ryhmien tai jopa valtion toimintaan*"[6]. Tulevaisuudenkuvittelun vaikutus yksilöiden, ryhmien ja valtion toimintaan tekee näin siitä myös poliittista: tulevaisuudenkuvittelun kautta ryhmä voi konkretisoida tavoitteitaan, joita kohti se pyrkii ja näin ajaa omien intressiensä mukaista toimintaa

[6] *Imagination about the future […] is a central steering mechanism of individual and collective behaviour. […] [I]t can have huge significance for the activities of a group or even a nation.*

(Zittoun & Gillespie, 2016, s. 111–124). Utopistisen yhteiskunnan tarinassa nuoret kuvastavat toivottua yhteiskuntajärjestystä ja sen aikaansaattamiseen johtavaa polkua.

Kirjeissä kuvattu laaja muutos elinoloissa näyttää olevan yleisempää silloin, kun hyvinvointikäsitys on eudaimoninen: perinteiset materiaaliset arvot nähdään toissijaisina suhteessa esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden varmistamiseen. Ilmastonmuutos voidaankin nähdä pääasiallisena kuvittelun laukaisevana tekijänä, joka sekä uhkaa vallitsevaa tilannetta nuorten näkökulmasta että kutsuu kuvittelemaan toisenlaisen tulevaisuuden. Nämä tulevaisuuskertomukset kertovat lähinnä yhteiskunnan tilasta, ja kuten edellä toin esille, ne edustavat tyypillisesti poliittista tulevaisuudenkuvittelua. Tulevaisuuskertomuksissa tuodaan tällöin esille poliittisia motiiveja, kuten vallan jaon tai talousjärjestelmän muuttamista kertojan tavoitteita vastaavaksi.

Keräämiäni kirjeitä kuitenkin yhdistää se, että tulevaisuuskertomuksen lähtökohtana on Hännisen (1999) sanoja käyttäen situaatio eli osallistujan kokonaisvaltainen elämäntilanne, josta käsin kirjettä kirjoitetaan. Nykyhetkessä relevanteiksi koetut teemat nostetaan kirjeissä esiin: tulevaisuudessa kuvattu hyvä elämä toimii ikään kuin loppuratkaisuna ongelmille tai haasteille, joiden kanssa eletään nykypäivässä. Kuten Vygotski (1994, s. 284) toteaa: "*Fantasiamme edustaa toiveen toteutumista, epätyydyttävän todellisuuden korjaamista.*"[7] Huoli omasta jaksamisesta saattaa esimerkiksi motivoida kirjoittamaan tulevaisuudesta, jossa itsellä on mahdollisuus rauhalliseen arkeen, kun taas ilmastonmuutoksen uhka voidaan ratkaista tulevaisuuskertomuksessa uudenlaisella yhteiskuntajärjestelmällä. Samalla kirjeissä kuvatut haasteet kertovat myös nuorten elämästä ja tulevaisuuteen kohdistuvista paineista nykyhetkessä. Hyvä elämä peilautuu näin nykyiseen elämäntilanteeseen, rakentuen yhtäältä yksilön tulkinnalle omasta elämäntilanteestaan, toisaalta yksilölle välittyneiden sosiokulttuuristen käsitysten varaan.

Aineistossani tulevaisuuskertomuksen hyvä elämä on siis ratkaisu nykyhetkessä askarruttaviin ongelmiin ja toisaalta muistuttaa tavoitteista, joiden puolesta tehdään työtä. Nykyisyydessä vallitsevia käsityksiä käytetään tulevaisuudenkuvien rakennuspalikoina, ja

[7] "*Our fantasy represents the realization of desire, a correction of unsatisfying reality.*"

toisaalta tulevaisuudenkuvasta palaaminen toimii motivaation lähteenä ja muistuttajana omista tavoitteista. Saamani palautteen perusteella moni osallistujista koki kirjoittamisella olevan nimenomaan motivoiva vaikutus tai se sai pohtimaan tulevaisuutta syvällisemmin kuin tavallisesti. Tulevaisuudenkuvittelulla vaikuttaisi siis olevan vaikutus nykyhetkeen silmukan kaltaisesti, kuten Zittoun ja Gillespie (2016; 2018) esittävät. Tulevaisuudenkuvittelussa kuitenkin nojataan pitkälti vallitseviin sosiaalisiin ja kulttuurisiin käsityksiin. Tulosteni perusteella nuoret eivät kuvittele tulevaisuutta erityisen poikkeavana suhteessa nykyhetkeen. Tulevaisuuden kuvitteleminen poikkeavalla tavalla saattaa siis vaatia enemmän luovaan kuvitteluun sysääviä tekijöitä sekä laajempaa tarjontaa kulttuuriseen tarinavarantoon.

5.2 Tarinatyypit

Jaoin keräämäni aineiston tarinatyyppeihin kirjeiden juonen perusteella. Tarinatyypin perusjuoni yhdistää erilaisia kirjeitä ja niissä kerrottua tarinaa hyvästä elämästä. Tulevaisuuskertomuksissa hyödynnetään kulttuurisia tarinamalleja, tietyssä sosiaalisessa ja kulttuurisessa ilmapiirissä esiintyviä tarinankertomisen tapoja. Tällöin tulevaisuudesta kertovat tarinat muistuttavat aiempia tarinoita, mutta toisaalta tarinan avulla pyritään sanallistamaan yksilöllisiä, ainutlaatuisia kokemuksia. (Hänninen, 1999, s. 33, s. 50–53.) Tässä tutkielmassa tarinatyyppien avulla tarkastellaan tulevaisuuteen sijoittuvan hyvän elämän kuvauksia. Seuraavaksi tarkastelen lähemmin muodostamieni tarinatyyppien juonta ja peilaan tuloksiani suhteessa aiempaan kirjallisuuteen.

Tulevaisuutta koskevia tarinoita on tutkittu aiemminkin narratiivisesti (esim. Ollila, 2008). Varsinaisia valmiita tarinatyyppejä ei kuitenkaan ollut tarjolla, jonka takia muodostin ja nimesin tarinatyypit itse kirjeiden juonen perusteella. Tarinatyyppien muodostamisessa käytin apunani muodostamaani koordinaatistoa: vahva–heikko toimijuus ja eudaimoninen–hedoninen hyvinvointikäsitys. Koordinaatiston avulla tarkastin tarinatyyppien toimivuutta ja täsmensin tarinatyypin sisältöä. Aineistoni jakautuu neljään tarinatyyppiin: menestyksekkään elämänpolun tarina, arkirealistinen tarina, itsetoteutuksen tarina ja utopistisen yhteiskunnan tarina.

Tulosteni perusteella tarinoissa hyvästä elämästä hyödynnetään niin populaarikulttuurista tuttuja tarinamalleja kuin konventionaalisia käsityksiä hyvästä elämänpolusta. Kuten edellä on todettu, menestyksekkään elämänpolun tarinassa, arkirealistisessa tarinassa ja itsetoteutuksen tarinassa juoni eteneekin suhteellisen normatiivisella tavalla: opiskelun päättämisen jälkeen työ, puoliso, lapset ja vakaa talous seuraavat toisiaan. Tarinatyypeistä menestyksekkään elämänpolun tarina tuokin selkeimmin esille Rubinin (2000; 2013) kuvaamia teemoja nuorten henkilökohtaista tulevaisuutta koskevista käsityksistä. Samoin Aapola-Karin ja Wrede-Jäntin (2017) tutkimuksessa nuorten tulevaisuutta koskevat toiveet ja pelot ovat varsin yhteneväisiä menestyksekkään elämänpolun tarinassa kuvatun elämänkulun kanssa. Tämä viittaa siihen, että menestyksekkään elämänpolun tarina edustaa niin sanottua hegemonista tarinaa hyvästä elämästä, jonka nuoret ovat omaksuneet sosiaalisesta ja kulttuurisesta ympäristöstään.

Arkirealistisen tarinan voi nähdä ikään kuin muunnelma menestyksekkään elämänpolun tarinasta. Tarinankulussa yleensä peilataan omaa elämää suhteessa menestyksekkään elämänpolun tarinassa tyypillisiin tavoitteisiin, kuten lasten saamiseen ja varallisuuden keräämiseen. Arkirealistisessa tarinassa elämänkulku nähdään epävarmempana ja alttiimpana yllättäville käänteille, jonka takia myös osa normatiivisista tavoitteista jää täyttymättä. Kirjoittaja usein perustelee elämänkulkuaan suhteessa näihin tavoitteisiin ja pyrkii oikeuttamaan omia valintojaan. Ollilan (2008) aineistossa niin sanottua ”muuten vaan” menestymistä, arkisempaa ja vähemmän loistokasta elämää kuvaavat nuoret usein pyrkivät perustelemaan, miksi vaatimattomampi elämä voi myös olla hyvää. Menestyksekkään elämänpolun tarinaa ei tarvitse selitellä, mutta arkirealistisessa tarinassa kirjoittaja saattaa joutua painottamaan, että joistain vajavaisuuksista huolimatta hänellä menee hyvin.

Itsetoteutuksen tarina sen sijaan muistuttaa du Bois-Reymondin (1998) ja Leccardin (2006) kuvaamaa huolettomien ja sitoutumishaluttomien nuorten käsityksiä tulevasta, jossa kokemusten vaihtelevuus, paljous ja rikkaus määrittävät hyvää elämää. Opiskelun päätteeksi ei vakiinnutakaan kodin ympäristöön, vaan elämässä etsitään seikkailua ja uusia kokemuksia ympäri maailmaa. Tulevaisuus nähdään avoimena tilana, jossa on

mahdollista toteuttaa itseään erilaisten kokeilujen kautta. Itsetoteutuksen tarinassa lähtökohtana usein kuitenkin on, että toimija on siirtynyt opiskelun jälkeen suotuisaan joustavaan työpaikkaan, josta saatujen tulojen varassa seikkailuun on varaa. Materiaalisilla tekijöillä on siis edelleen merkityksensä hyvän elämän kannalta.

Utopistisen yhteiskunnan tarinassa näkökulma on muista tarinatyypeistä poiketen henkilökohtaista elämää laajempi. Tarinan juoni kuvaa yhteiskunnallista muutosta, jossa jokin tekijä laukaisee muutoksen kohti kuviteltua tulevaisuutta. Tyypillisesti tarinan lähtökohtana on tyytymättömyyttä aiheuttavat olot yhteiskunnassa, joihin halutaan muutosta. Särkelän ja Suorannan (2016) keräämissä eläytymiskertomuksissa kuvataan samankaltaisesti tulevaisuutta, jossa hyväntahtoisuus yhteiskunnassa on lisääntynyt jonkin tekijän seurauksena. Eläytymiskertomuksissa hyvän tulevaisuuden saavuttamiseen kuitenkin suhtaudutaan jossain määrin epäilevästi, ja synkkää tulevaisuutta pidetään todennäköisempänä. Samoin utopistisen yhteiskunnan tarinassa hyödynnetään tieteisfiktiosta ja dystopiakirjallisuudesta tuttua kuvastoa: teknologian kehityksen myötä kaikki on muuttunut virtuaaliseksi ja aivojen mikrosiru tuottaa kokemuksetkin ihmiskehon puolesta. Tarinatyypissä näin myös leikitellään utopian ja dystopian rajapinnoilla.

Esittelemiäni tarinatyyppejä yhdistää se, että ne perustuvat pitkälti kulttuurisessa tarinavarannossa valmiiksi esillä oleviin tarinoihin. Aineistooni muodostuneet tarinatyypit eivät siis sinällään olleet yllättäviä tai totutusta poikkeavia: tarina hyvästä elämästä eteni valtaosassa kirjeistä normatiivisesti koulutuksen, työllistymisen ja perheellistymisen kautta kohti vakiintunutta ja itsenäistä elämää osana yhteiskuntaa. Erityisesti tarina, jossa materiaalinen menestys ja ydinperheen ympärille kietoutuva turvallinen arki muodostavat hyvän elämän, voidaan nähdä hegemonisena tarinamallina. Utopistisen yhteiskunnan tarinan juoni sen sijaan kuvastaa perustavanlaatuista muutosta verrattuna nykyisyyteen ja elämisen tapa on tulevaisuudessa toisenlainen. Kulttuurisesta tarinavarannosta erityisesti tieteis- ja dystopiakirjallisuus näyttävät tällöin vaikuttaneen kuviteltuun tulevaisuuteen (Eskelinen, Lakkala & Laakso, 2020; Särkelä & Suoranta, 2016), jonka lisäksi tarinatyypissä usein tarkastellaan kriittisesti hegemonista tarinaa hyvästä elämästä.

Yhteenvetona voi todeta, että kulttuurinen kuvasto ja kuvittelussa käytettävissä olevat resurssit vaikuttavat yhtäältä siihen, millaisena tulevaisuus kuvitellaan ja toisaalta siihen, miten tarinoita ylipäätänsä kerrotaan. Tietyssä ajassa, tietyssä paikassa syntyy tietynlaisia tarinoita tulevaisuudesta. (Hänninen, 1999; Hänninen ym., 2021; Zittoun & Gillespie, 2016; 2018.) Aineistossani tarinatyypit kytkeytyvät niin sosiaalisessa ja kulttuurisessa ilmapiirissä esitettyihin käsityksiin hyvästä elämästä, tulevaisuudesta ja yhteiskunnan täysivaltaisesta jäsenyydestä kuin kirjoittajan elettyyn kokemukseen. Hegemoninen, vallalla oleva käsitys tulevaisuudesta ja hyvästä elämästä saa eniten jalansijaa nuorten tulevaisuuskertomuksissa. Hegemoniseen tarinaan voidaankin joutua ottamaan kantaa niissä tarinankuluissa, jotka eivät noudata normatiivista elämänkulkua. Toisaalta aineistoni perusteella osa nuorista myös pyrkii kertomaan hegemonisesta tarinasta poikkeavaa tarinaa hyvästä elämästä.

5.3 Tutkimustulosten arviointi ja hyödyntäminen

Tässä alaluvussa arvioin tutkimustulosteni luotettavuutta ja mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita. Soolsin (2020) mukaan aineiston niukkuus on luovien tutkimusmenetelmien kannalta suhteellisen yleinen ongelma, ja omassa aineistossani kohtasin myös tämän haasteen. Erittäin lyhyiden ja kuvaukseltaan suppeiden kirjeiden analysoiminen on haastavaa, minkä takia päädyinkin rajaamaan analyysin ulkopuolelle hyvin lyhyet kirjeet. Vaikka tarkoituksenani oli tarkastella sekä ammattikoululaisten että lukiolaisten käsityksiä hyvästä elämästä, aineistossani erityisesti ammattikoululaisten kirjoittamat kirjeet olivat usein lyhyitä, muutaman lauseen mittaisia toteamuksia. Aineistoni muodostuu siis valtaosin lukiolaisten kirjeistä.

Luova kirjoittaminen ja tulevaisuuteen eläytyminen eivät ehkä ole ammattikoululaisille yhtä luonteva tapa jäsentää omia ajatuksia kuin lukiolaisille. Lisäksi lukiolaisryhmien ja ammattikoululaisryhmien ikäero on saattanut vaikuttaa siihen, onko kirjeen kirjoittaminen koettu mielekkääksi ja relevantiksi. Osallistujilta vaaditaankin "*narratiivista kyvykkyyttä*" (Sools & Mooren, 2012, s. 215) eli kykyä sanoittaa omia kokemuksia tarinoiden muotoon, sekä halua pohtia omaa tulevaisuutta. Analyysin kannalta narratiivisesti rikkaat kirjeet olivat kaikista kiinnostavimpia: kirjeet, joissa on kuvailtu miljöötä, kirjoittajan

motiiveja sekä tapahtumiin johtaneita syitä syvällisesti. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kirjoittajalta vaaditaan erityisiä kaunokirjallisia lahjoja, vaan tärkeintä on halu syventyä kuvitelmaan ja kirjoittaa siitä avoimesti.

Jälkeenpäin ajateltuna olisinkin voinut rakentaa aineistonkeruutilanteesta sellaisen, että se tukee luovaan kirjoittamiseen ryhtymistä. Ennen kirjeen kirjoittamista olisi voitu esimerkiksi järjestää harjoite, jossa herätellään osallistujien ajatuksia liittyen omaan tulevaisuuteen (ks. Hänninen ym., 2021). Myös itse kirjoittamistilanne on voinut vaikuttaa siihen, miten nuoret ovat lähestyneet kirjoitustehtävää. Jos osa luokkatilanteessa olevista nuorista lopettaa kirjoittamisen hyvin nopeasti, saattaa osallistujien keskuudessa muodostua käsitys siitä, että vastauksen ei ole tarkoituskaan olla kovin pitkä tai syvällinen. Luokassa tapahtuvan ohjauksen avulla osallistujia olisi voinut rohkaista kirjoittamaan vapaasti tulevaisuuden näkymistään. On tosin huomattava, että toisinaan kaikista pyrkimyksistä huolimatta aineisto jää pintapuoliseksi. Jatkossa olisi kuitenkin hyvä tehdä aineistonkeruutilanteesta sellainen, että se innostaa eläytymiseen ja luovaan kirjoittamiseen erityisesti niiden ryhmien joukossa, jotka eivät välttämättä koe luovaa kirjoittamista omakseen.

Tarina suunnataan aina jollekin yleisölle, kuvitellulle tai todelliselle. Osallistujani ovat usein osoittaneet kirjeen itselleen, mutta samalla he ovat olleet tietoisia siitä, että tulen tutkijana lukemaan heidän kirjeensä. Tämä on voinut vaikuttaa siihen, mitä kirjeessä kerrotaan ja mistä näkökulmasta. Kirjeessä kerrotaan omasta hyvästä tulevaisuudesta, mutta toisaalta myös perustellaan kirjeessä tehtyjä ratkaisuja ja tehdään niitä lukijalle hyväksyttävissä oleviksi (Baumeister & Newman, 1994). Se, kuinka paljon osallistuja luottaa tutkijaan vaikuttaa myös siihen, kuinka avoimesti omia ajatuksia ollaan valmiita jakamaan. Tämä jälleen puoltaa tutkijan läsnäoloa aineistonkeruutilanteessa. On tärkeää viestiä osallistujille, että heidän vastauksiaan käsitellään luottamuksellisesti ja toisaalta kannustaa osallistujia kirjoittamaan siten, mikä heistä itsestään tuntuu luontevalta. Palauteosiossa osa nuorista kertoi, että he eivät viitsineet kertoa henkilökohtaisista asioistaan kirjeessä. Osallistujilla on siis ollut mahdollisuus halutessaan jättää kertomatta asioita, joita eivät halua tuoda esille.

Kirjeen kuviteltu yleisö voi tosin olla myös tutkimustilannetta laajempi: nuori voi peilata omia vastauksiaan suhteessa siihen, mitä vanhemmat, opettajat ja muut nuorten kanssa tekemisissä olevat odottavat nuorelta. Tulevaisuuskertomuksen voi ajatella rinnastuvan "*tulevaisuuspuheeseen*" (Ollila, 2008, s. 12): tulevaisuuspuheella nuori viestii kykenevänsä hahmottamaan sekä valmistautumaan tulevaan paikkaansa yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. Useimmissa kirjeissä kirjoittajalla on selkeä suunnitelma tulevaisuuden elämää varten sekä motivaatiota saavuttaa kuviteltu tulevaisuus, vaikkakin kuvitelmat ovat toisinaan myös hyvin yltäkylläisiä. Omaksumalla kulttuurissa vallalla olevan käsityksen hyvästä elämästä ja tuomalla sitä esille kirjeissä voidaan pyrkiä viestimään kiinnostuksesta tulevaa kohtaan ja kyvykkyydestä suunnitella omaa elämänpolkua. Kuvitellun yleisön edessä tulevaisuuspuhe on helposti hyväksyttävissä olevaa ja kenties odotettuakin käytöstä nuorilta.

Tutkielmani lopputulokset olisivat voineet olla hyvin erilaiset riippuen siitä, keitä tutkittavani ovat. On huomioitava, että keräsin aineistoani toisen asteen oppilaitoksista, jonka takia koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret rajautuivat tutkimuksen ulkopuolelle. Oppivelvollisuuden uudistus on tehnyt toisen asteen koulutuksesta pakollista (Hallituksen esitys 173/2020). Käytännössä toisen asteen koulutuksen tulisi siis tavoittaa jatkossa koko ikäluokka, mutta aineistoni keräämisvaiheessa on todennäköistä, että osa nuorista ei ole vielä saanut toisen asteen koulupaikkaa. Kojon (2010) tutkimus viittaa siihen, että koulutuksen ja työn marginaaliin sijoittuvien nuorten tulevaisuuskäsitykset poikkeavat siitä, miten koulutuksen piirissä olevat nuoret suhtautuvat tulevaan. Tutkielmani heijastelee näin koulutuksessa mukana pysyneiden nuorten näkemyksiä hyvästä elämästä ja tulevaisuudesta.

Saamiani tuloksia ei voidakaan yleistää koskemaan nuorisoa Suomessa yleisesti ottaen, mutta niiden avulla voidaan tehdä päätelmiä paikallisemmin. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena ei ole tuottaa koko väestöön sovellettavissa olevia väitteitä, vaan pyrkiä kuvaamaan syvemmin kiinnostuksen kohteena olevaa ilmiötä (Alasuutari, 2011). Laadullinen tutkimus valottaa paikallisemmin tutkittavana olevaa ilmiötä ja tekee ymmärrettäväksi tietyssä kontekstissa kerättyä aineistoa (Bold, 2012, s. 120). Tutkielmani avulla voi vastata

kysymykseen siitä, miten eri sosiaalisiin konteksteihin asettuvat, toista koulutusastetta käyvät nuoret näkevät tulevaisuutensa ja rakentavat käsitystä hyvästä elämästä. Osallistujien taustatietojen puutetta voikin pitää yhtenä tutkielmani heikkoutena. Pystyn tekemään aineistoni perusteella päätelmiä siitä, mistä kontekstista kirjeet on kerätty, mutta tarkemmat tiedot osallistujista ja kirjoittamistilanteesta jäävät uupumaan. Nuoruudessa tehdyt koulutusvalinnat näyttävät tulosteni perusteella jossain määrin vaikuttavan käsityksiin siitä, mihin oma elämä on suuntautumassa. Ylioppilaskirjoituksiin matematiikan abikurssilla valmistautuva nuori orientoituu eri tavalla tulevaisuuteen ja asettaa erilaisia odotuksia omalle elämälleen kuin nuori, joka on lähihoitajaopintojen alussa. Tulevaisuutta kuvitellaankin aina tietystä sosiaalisesta positiosta käsin: sosiaalista ja kulttuurista ei voi irrottaa kuvitteluprosessista (Glaveanu ym., 2018). Osallistujan tausta ei määritä täysin sitä, millaiseksi tulevaisuus kuvitellaan, mutta se kuitenkin muodostaa lähtökohdan tulevaisuuskuvitelmalle.

Tutkielmani yhtenä vahvuutena sen sijaan voi nähdä tuoreen menetelmän hyödyntämisen: tulevaisuudenkuvittelua koskevaan tutkimukseen tuodaan uudenlaista näkökulmaa. Toisaalta tuoreus tuo mukanaan omat haasteensa. Aiempaa tutkimusta on rajallisesti, jolloin voi myös olla vaikeaa tunnistaa, minkälaiselle jatkotutkimukselle on tarvetta. Lisäksi käyttämäni aineistonkeruumenetelmän yhtenä suurimpana haasteena on, että luova kirjoittaminen saatetaan kokea vaikeaksi tehtäväksi. Potentiaalisia osallistujia voi olla tällöin haastavaa saada tarttumaan tehtävänantoon. Osa osallistujistani ei olekaan kirjoittanut kovin pitkää vastausta, kuten edellä olen todennut. Ihmiset, jotka eivät mielellään kirjoita voisivat olla ja ovatkin kiinnostavaa tietoa tuottava ryhmä. Menetelmän avulla kerätty tieto jää varsin kapea-alaiseksi, jos pystytään tarkastelemaan vain sellaisia ryhmiä, joille kaunokirjallisen tekstin kirjoittaminen on tuttu tapa toimia, kuten lukiolaisille. Tämä on selkeä ongelmakohta, joka tulisi huomioida menetelmää käytettäessä.

Jatkossa voisi olla kiinnostavaa tarkastella tarkemmin sitä, millaista nuorten poliittinen tulevaisuudenkuvittelu on ja millaiseen yhteiskuntajärjestelmään nuoret liittävät hyvän elämän mahdollisuudet. Tutkielmassani valtaosa nuorista lähestyy tulevaisuutta henkilökohtaisesta näkökulmasta, jossa tulevaisuus kuvataan nykyisyyttä muistuttavana. Näissä

kirjeissä hyvinvointikäsitys on tyypillisesti materiaalinen. Osa nuorista kuitenkin lähestyy tulevaisuutta poliittisen tulevaisuudenkuvittelun kautta, ja näiden nuorien kuvaamat yhteiskunnat poikkeavat toisistaan suhteellisen paljon siihen nähden, että kovin monessa kirjeessä ei käsitelty tulevaisuutta poliittisesta näkökulmasta. Tutkielmassani näkökulmaa ei ollut rajattu pelkästään henkilökohtaiseen tai yhteiskunnalliseen, joten nuoret saivat itse valita, miten aihetta lähestyvät.

Tämän lisäksi potentiaalinen jatkotutkimuksen aihe voisi olla koulutuksen ja työllistymisen marginaalisissa olevien nuorten tulevaisuuskäsitykset. Nuorten tulevaisuuden toiveet ja pelot usein liittyvät nimenomaan koulutukseen ja työllistymiseen (Nurmi, Poole & Signer, 1995), mutta koulutuksen ulkopuolelle jääneiden tai keskeyttäneiden nuorten voi nähdä olevan hieman toisenlaisessa asemassa: nuorten koulupolulle on jo asettunut haasteita, ja työllistyminen on vähäisen koulutuksen takia haastavaa (Kojo, 2010). Koulutuksen ja työn reunamille jääminen onkin ikään kuin tarinallinen katkos, joka vaatii tarinan kertojalta uudelleen suuntautumista, jotta hän voi rakentaa itselleen yhtenäistä, jatkuvaa tarinaa. Tällaiset välitilat ja uudelleensuuntautumisen paikat ovatkin olleet narratiivisessa tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena (Hänninen, 1999; Hänninen ym., 2021).

5.4 Lopuksi

Olen tutkielmassani lähestynyt sosiokulttuurista tulevaisuudenkuvittelua ja hyvää elämää sosiaalipsykologisesta näkökulmasta käsin. Kuten olen edellä todennut, nuorten hyvän elämän käsitykset ovat säilyneet suhteellisen samankaltaisina verrattuna aiempaan kirjallisuuteen. Käsitys hyvästä elämästä ja hyvästä tulevaisuudesta edelleen kietoutuu vahvasti toimeentulon, omaisuuden ja perhe-elämän ympärille. Nämä ovat asioita, jotka nuorten tulevaisuuskertomuksissa varmistavat pärjäämisen elämässä, mutta toisaalta myös mahdollistavat elämästä nauttimisen. Hyvän elämän kuvauksissa nuoret harvoin kuitenkaan tyytyvät pelkkään pärjäämiseen, vaan elämältä halutaan enemmän: rikkautta, materiaalista omaisuutta, elämyksiä ja uusia kokemuksia. Nuorten tulevaisuuskertomuksissa ei siis sinänsä tuoda uudenlaista näkökulmaa esille, vaan käsitystä hyvästä elämästä ja hyvästä tulevaisuudesta rakennetaan perinteisen, materiaalisen hyvinvointikäsityksen perustalle.

Tulevaisuudenkuvittelu kytkeytyy nykyhetkeen sekä nykyhetkestä nouseviin yksilöllisiin ja yhteiskunnallisiin tarpeisiin (Zittoun & Gillespie, 2016). Yleisen maailmantilanteen olisikin voinut kuvitella vaikuttavan saamiini tuloksiin. Aineistonkeruuhetkellä erityisesti koronavirus oli ajankohtainen arjen rajoittaja: nuoret pystyivät olemaan fyysisesti läsnä kouluissa, mutta maskia käytettiin edelleen julkisissa tiloissa. Ukrainan sota ei ollut vielä puhjennut, mutta erilaiset sotilaalliset konfliktit, mielenosoitukset ja mellakat olivat tällöinkin olleet osana uutisointia. Tulosteni perusteella yleinen epävarmuus ei kuitenkaan näy kirjeissä – ainakaan suoraan mainittuna. On mahdollista, että turvallisuuden tarve, jota useassa kirjeessä tuodaan implisiittisesti materiaalisen hyvinvointikäsityksen kautta esille, kumpuaa rauhattomaksi tulkitusta maailmantilanteesta. Globaaleista ilmiöistä ilmastonmuutos näyttäytyy kirjeissä relevanttina teemana, jota nuoret pohtivat kirjeissään suhteellisen paljon. Näille ongelmille pyritään etsimään kirjeissä ratkaisua.

Tulevaisuudenkuvittelua voidaankin käyttää poliittista toimintaa ohjaavana tekijänä (Zittoun & Gillespie, 2016; 2018). Kirjeissä, joissa tulevaisuutta lähestytään yhteiskunnallisesta näkökulmasta nuoret pyrkivät kuvaamaan mahdollisuuksia muuttaa uhkaavaksi tulkittu tilanne kollektiivisen toiminnan kautta. Keräämissäni kirjeissä tulevaisuudenkuvittelu on pääosin henkilökohtaisen elämän kuvittelun väline, mutta nuoret vaikuttavat kuitenkin olevan myös kiinnostuneita yhteiskunnan tilasta esimerkiksi tasa-arvoon, maapallon elämän jatkuvuuden varmistamiseen ja ihmisoikeuksiin liittyvissä kysymyksissä. Kirjeessä esitetty hyvä elämä on tällöin ratkaisu nykyhetken yhteiskunnallisiin tekijöihin, jotka nuoret kokevat ongelmallisina.

Aineistoni tulevaisuuskertomuksien avulla, niin kuin tarinoiden avulla ylipäätänsä, pyritäänkin jäsentämään omaa kokemusmaailmaa ja tekemään ymmärrettäväksi polku nykyisyydestä tulevaan (Hänninen, 1999). Samalla kertomus hyvästä elämästä on kertomus siitä, millainen ihminen minä olen: mitä asioita minä arvostan, mihin minä haluan sitoutua ja miten minä haluan toimia (McAdams, 1997; 2001). Kirjeessä osallistuja kuvaa tiettyjä arvokkaiksi koettuja tavoitteita, joita kohti hän suuntautuu. Kertomuksen avulla itselle asetetaan tavoitteita, ja pyritään oikeuttamaan, tai pikemminkin tekemään arvokkaaksi itsen ja muiden silmissä, omia ratkaisuja (Baumeister & Newman, 1994).

Tulevaisuuskertomuksissaan nuoret siis rakentavat kuvaa hyvästä elämästä ja hyvästä tulevaisuudesta hyödyntäen ympärillä olevia sosiaalisia ja kulttuurisia resursseja. Kuviteltu tulevaisuuden hyvä elämä on sekä tavoite, jota kohti nuoren on hyvä kulkea että ratkaisu nykyhetkessä koettuihin puutekohtiin.

Lähteet

Aaltonen, S. (2012). Elämän umpisolmuja avaamassa. Toimijuus ja institutionaaliset rajat nuorten siirtymissä. Teoksessa E. Pekkarinen, K. Vehkalahti & S. Myllyniemi (toim.), *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä: Nuorten elinolot -vuosikirja 2012* (s. 180–191). Helsinki: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 131.

Aapola-Kari, S. & Wrede-Jäntti, M. (2017). Perinteisiä toiveita, nykyhetkeen kiinnittyviä pelkoja – nuoret pohtivat tulevaisuutta. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.), *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016* (s. 159–175). Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.

Baumeister, R. & Newman L. (1994). How stories make sense of personal experiences: motives that shape autobiographical narratives. *Personality and Social Psychology Bulletin* 20 (6), 676–690.

Baumeister, R., Vohs, K. & Oettingen, G. (2016). Pragmatic prospection: how and why people think about the future. *Review of General Psychology* 20 (1), 3–16.

Baumeister, R., Hofmann, W., Summerville, A., Reiss, P. & Vohs, K. (2020). Everyday thoughts in time: experience sampling studies of mental time travel. *Personality & Social Psychology Bulletin* 46 (12), 1631–1648.

Besser-Jones, L. (2016). Eudaimonism. Teoksessa G. Fletcher & A. Alexandrova (toim.), *The Routledge handbook of philosophy of well-being* (s. 187–196). Lontoo: Routledge.

Bold, C. (2012). *Using narrative in research*. Lontoo: SAGE Publications.

Bruner, J. (2004). Life as narrative. *Social research* 71 (3), 691–710. (Alkuperäinen artikkeli julkaistu 1987.)

Crossley, M. (2000). Narrative psychology, trauma and the study of self/identity. *Theory & Psychology* 10 (4), 527–546.

de Saint-Laurent, C., Obradovic, S. & Carriere, K. (2018). Introduction: what may the future hold? Teoksessa C. de Saint-Laurent, S. Obradovic & K. Carriere (toim.), *Imagining collective futures: perspectives from social, cultural, and political psychology* (s. 1–12). Lontoo: Palgrave Macmillan.

du Bois-Reymond, M. (1998). 'I don't want to commit myself yet': young people's life concepts. *Journal of Youth Studies* 1, 63–79.

Eskelinen, T., Lakkala, K. & Laakso M. (2020). Introduction: utopias and the revival of imagination. Teoksessa T. Eskelinen (toim.), *The revival of political imagination: utopia as methodology* (s. 3–19). Lontoo: Zed.

Eskola, J. & Suoranta J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Freeman, M. (2009). *Hindsight. The promise and peril of looking backward*. Oxford: Oxford University Press. Ref. Sools & Mooren (2012).

Glaveanu, V., Karwowski, M., Jankowska, D. & de Saint-Laurent, C. (2018). Creative imagination. Teoksessa T. Zittoun & V. Glaveanu (toim.), *Handbook of imagination and culture* (s. 61–86). Oxford: Oxford University Press.

Graham, C. (2016). Subjective well-being in economics. Teoksessa M. Adler & M. Fleurbaey (toim.), *The Oxford handbook of well-being and public policy* (s. 424–450). Oxford: Oxford University Press.

Gregory, A. (2016). Hedonism. Teoksessa G. Fletcher & A. Alexandrova (toim.), *The Routledge handbook of philosophy of well-being* (s. 113–123). Lontoo: Routledge.

Habermas, T. & Bluck, S. (2000). Getting a life: the emergence of the life story in adolescence. *Psychological Bulletin* 126 (5), 748–769.

Hallituksen esitys eduskunnalle oppivelvollisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, 173 (2020).

Haybron, D. (2007). Well-being and virtue. *Journal of Ethics and Social Philosophy* 2 (2), 1–26. Ref. Besser-Jones (2016).

Häkkinen, A. & Salasuo, M. (2017). Aika näyttää. Nuoret, hyvän elämän määrittelyt ja sukupolvien katkeilevat ketjut. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.), *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016* (s. 177–191). Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Hänninen, V. (1992). *Toimiva ihminen: tekojen psykologian, eksistentiaalisen psykologian ja marxilaisen toiminnan teorian filosofisten lähtökohtien vertailua*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Hänninen, V. (1999). *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Hänninen, V. (2004). A model of narrative circulation. *Narrative Inquiry* 14 (1), 69–85.

Hänninen, V. (2018). Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (5. uudistettu ja täydennetty painos) (s. 161–179). Jyväskylä: PS-kustannus.

Hänninen, V., Pohjola, H., Tarvainen, M., Hätilä, J., Korhonen, H., Rovamo, H. & Sools, A. (2021). Kirje tulevaisuudesta -menetelmä. Teoksessa S. Ryynänen & A. Rannikko (toim.), *Tutkiva mielikuvitus: Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä* (s. 95–110.). Helsinki: Gaudeamus.

Ihanus, J. (1999). Minäkertomukset. Teoksessa J. Ihanus (toim.), *Kulttuuri ja psykologia* (s. 241–259). Helsinki: Yliopistopaino.

Josselson, R. (2011). Narrative research: constructing, deconstructing and reconstructing story. Teoksessa F. Wertz, K. Charmaz, L. McMullen, R. Josselson, R. Anderson & E.

McSpadden (toim.), *Five ways of doing qualitative research: phenomenological psychology, grounded theory, discourse analysis, narrative research, and intuitive inquiry*, (s. 224–242). New York: Guilford Press.

Juntunen, A. (2019). *Minä uskon hyvään elämään. Nuoret ja elämänkulussa rakentuva toimijuus*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kiilakoski, T. (toim.) (2022). *Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Kohonen, I., Kuula-Luumi, A. & Spoof, S.-K. (toim.) (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019* (2. uudistettu painos). Helsinki: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.

Kojo, M. (2010). Laajentunut nykyisyys: nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen työn marginaalissa. *Nuorisotutkimus* 28 (2), 23–35.

Leccardi, C. (2006). Redefining the future: youthful biographical constructions in the 21st century. *New Directions for Child and Adolescent Development* 113, 37–48.

Lucas, R. (2016). Subjective well-being in psychology. Teoksessa M. Adler & M. Fleurbaey (toim.), *The Oxford handbook of well-being and public policy* (s. 403–423). Oxford: Oxford University Press.

McAdams, D. (1997). *The stories we live by: personal myths and the making of the self*. New York: The Guilford Press.

McAdams, D. (2001). The psychology of life stories. *Review of General Psychology* 5 (2), 100–122.

Moilanen, P. & Räihä, P. (2018). Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen*

teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin (5. uudistettu ja täydennetty painos) (s. 43–61). Jyväskylä: PS-kustannus.

Myllyniemi, S. (toim.) (2017). *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Nuorisolaki 1285/2016.

Nurmi, J.-E. (1991). How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning. *Developmental Review* 11, 1–59.

Nurmi, J.-E., Poole, M. & Seginer, R. (1995). Tracks and Transitions—Comparison of Adolescent Future-oriented Goals, Explorations, and Commitments in Australia, Israel, and Finland. *International Journal of Psychology* 30 (3), 355–375.

Oettingen, G., Pak, H.-j. & Schnetter, K. (2001). Self-regulation of goal setting: turning free fantasies about the future into binding goals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80 (5), 736–753.

Oettingen, G. (2012). Future thought and behavior change. *European review of social psychology*, 23 (1), 1–63.

Oikonen, E. (2003). Extended present, faltering future. Family formation in the process of attaining adult status in Finland and Spain. *Young* 11 (2), 121–140.

Ollila, A. (2008). *Kerrottu tulevaisuus. Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Pekkarinen, E. & Myllyniemi, S. (toim.) (2019). *Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Polkinghorne, D. (1991). Narrative and self-concept. *Journal of Narrative and Life History* 1 (2–3), 135–153.

Railton, P. (2016). Introduction. Teoksessa M. Seligman, P. Railton, R. Baumeister & C. Sripada (toim.), *Homo Prospectus* (s. 3–31). Oxford: Oxford University Press.

Rubin, A. (2000). *Growing up in social transition: in search of late-modern identity*. Turku: Turun yliopisto.

Rubin, A. (2013). Hidden, inconsistent, and influential: images of the future in changing times. *Futures* 45, 38–44.

Salasuo, M. (2007). *Atomisoitunut sukupolvi*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Salonen, A. & Konkka, J. (2017). Kun tyytyväisyys ratkaisee. Nuorten suhtautuminen globaaleihin haasteisiin, käsitykset ihanneyhteiskunnasta ja toiveet omasta tulevaisuudesta. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.), *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016* (s. 137–156). Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Seligman, M. (2016). Preface. Teoksessa M. Seligman, P. Railton, R. Baumeister & C. Sripada (toim.), *Homo Prospectus* (s. ix–xiv). Oxford: Oxford University Press.

Sica, L., Crocetti, E., Ragozini, G., Aleni Sestito, L., Serafini, T. (2016). Future-oriented or present-focused? The role of social support and identity styles on 'futuring' in Italian late adolescents and emerging adults. *Journal of Youth Studies* 19 (2), 183–203.

Sripada, C. (2016). Deliberative guidance: intuitive guidance in the counterfactual mode. Teoksessa M. Seligman, P. Railton, R. Baumeister & C. Sripada (toim.), *Homo Prospectus* (s. 87–101). Oxford: Oxford University Press.

Sools, A. & Mooren, J. (2012). Towards Narrative Futuring in Psychology: Becoming Resilient by Imagining the Future. *Graduate Journal of Social Science* 9 (2), 203–226.

Sools, A., Tromp, T. & Mooren, J. (2015). Mapping letters from the future: Exploring narrative processes of imagining the future. *Journal of Health Psychology* 20 (3), 350–364.

Sools, A., Triliva, S., Fragkiadaki, E., Tzanakis, M. & Gkinopoulos, T. (2018). The Greek referendum vote of 2015 as a paradoxical communicative practice: A narrative, future-making approach. *Political Psychology* 39 (5), 1141–1156.

Sools, A. (2020). Back from the future: a narrative approach to study the imagination of personal futures. *International journal of social research methodology* 23 (4), 451–465.

Särkelä, E. & Suoranta, J. (2016). Nuorten tulevaisuuskertomukset ja refleksiivinen oppiminen. *Nuorisotutkimus* 34 (3), 19–38.

Taylor, C. (2004). *Sources of the self: the making of the modern identity* (7. painos). Cambridge: Cambridge University Press. (Alkuperäinen teos julkaistu 1989.)

Taylor S., Pham, L., Rivkin, I. & Armor, D. (1998). Harnessing the imagination. Mental simulation, self regulation, and coping. *American Psychologist* 53, 429–439.

Tilastokeskus (2021). Suomen virallinen tilasto (SVT): Syntyneet. Helsinki: Tilastokeskus. Haettu 1.4.2022 osoitteesta https://www.stat.fi/til/synt/2020/02/synt_2020_02_2021-12-03_tie_001_fi.html.

Triliva, S., Sools, A. & Philippas, T. (2020). Using narrative futuring as a means of facing liminal employment status and space. *Qualitative psychology*. Advance online publication. https://doi.org/10.1037/qup0000185

Vygotski, L. (1994). Imagination and creativity of the adolescent. Teoksessa R. van der Veer & J. Valsiner (toim.) *Vygotsky Reader* (s. 266–288). Oxford: Blackwell.

Vygotski, L. (2004). Imagination and creativity in childhood. *Journal of Russian and East European Psychology* 42 (1), 7–97.

Ylijoki, O-H. (2014). Toiminnan aika. Teoksessa P. Kuusela & M. Saastamoinen (toim.), *Hyvän elämän sosiaalipsykologia: toimijuus, tunteet ja hyvinvointi* (s. 37–53). UniPress.

Zittoun, T. (2007). Symbolic resources and responsibility in transitions. *Young* 15 (2), 193–211.

Zittoun, T. & Cerchia, F. (2013). Imagination as expansion of experience. *Integrative Psychological and Behavioral Science* 47, 305–324.

Zittoun, T. & Gillespie, A. (2016). *Imagination in human and cultural development*. Lontoo: Routledge.

Zittoun, T. & Gillespie, A. (2018). Imagining the collective future: a sociocultural perspective. Teoksessa C. de Saint-Laurent, S. Obradovic & K. Carriere (toim.), *Imagining collective futures: perspectives from social, cultural, and political psychology* (s. 15–38). Lontoo: Palgrave Macmillan.

Liitteet

Liite 1. Tiedote

Itä-Suomen yliopisto, Kuopion kampus

Yhteiskuntatieteiden laitos

Sosiaalipsykologia

Hyvä vastaanottaja,

Opiskelen Itä-Suomen yliopistossa sosiaalipsykologiaa, ja olen tekemässä pro gradu -tutkielmaa nuorten tulevaisuuskäsityksistä. Toteutan tutkimukseni aineistonkeruun xx.9.2021 X koulussa X oppitunnin aikana, jonka takia tämä tiedote on lähetetty teille.

Käytän pro gradu -tutkielmassani kirje tulevaisuudesta -menetelmää, jossa ideana on eläytyä tulevaisuuden hetkeen ja kirjoittaa kirje kuvitelman pohjalta nykyhetkeen. Tutkimusaineistona toimivat nuorten kirjoittamat kirjeet. Tutkimuksessa on tarkoituksena tarkastella nuorten tulevaisuuskäsityksien lisäksi sitä, mitkä asiat ovat nuorille tärkeitä ja merkityksellisiä.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Nuori päättää itsenäisesti osallistumisestaan tutkimukseen. Huoltajan antama suostumus ei ole tarpeen tutkimukseen osallistumiseksi.

Tutkimukseen vastataan Webropol-lomakkeen avulla. Tutkimukseen osallistutaan nimettömästi, eikä vastaajien henkilöllisyys tule käymään mistään ilmi. Tutkimusaineistoa ei luovuteta ulkopuolisille ja se hävitetään tutkimuksen lopuksi. Mikäli tutkielmaan liitetään kirjeistä suoria lainauksia, se tehdään siten, ettei yksittäistä kirjoittajaa pysty tunnistamaan. Tutkimuksen ohjaajana toimii titteli XX.

Kiitos yhteistyöstä. Jokainen osallistuja on minulle tärkeä. Mikäli teillä on jotain kysyttävää tai haluatte lisätietoa tutkimuksestani, voitte olla minuun yhteydessä sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin,

Ella Heimonen

Sähköposti